

Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Πολυτεχνική Σχολή

Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών «Πολεοδομία-Χωροταξία»

Τίτλος Μεταπτυχιακής Διπλωματικής:

Οι πολεοδομικές πολιτικές στην Κύπρο. Η περίπτωση της διαφιλονικούμενης Λευκωσίας. Ο σχεδιασμός ως μέσο ενθάρρυνσης της επανένωσης.

Μεταπτυχιακός Φοιτητής: Λακκοτρύπης Μίλτος

Επιβλέπων Καθηγητής: Λαλένης Κωνσταντίνος

Βόλος, Ιούνιος 2014

Περίληψη

Η παρούσα μεταπτυχιακή διατριβή ασχολείται με το θέμα των διαφιλονικούμενων πόλεων, εστιάζοντας στην περίπτωση της Λευκωσίας και παρουσιάζει τα πολεοδομικά ζητήματα που αναδύονται από τον προσωρινό διαχωρισμό της και τον ταυτόχρονο έλεγχο της από δύο ξεχωριστές κυριαρχίες: τη νόμιμη Κυπριακή Δημοκρατία στον νότο και την αυτοαποκαλούμενη Τουρκική Δημοκρατία της Βόρειας Κύπρου στον βορρά. Αρχικά παρουσιάζονται και συγκρίνονται τα δύο διαφορετικά πολεοδομικά πλαίσια που υπάρχουν σήμερα στο νησί. Ακολούθως, η εργασία εστιάζει στην πρωτεύουσα του νησιού Λευκωσία, η οποία είναι διαφιλονικούμενη εδώ και πενήντα χρόνια, μεταξύ ελληνοκυπρίων και τουρκοκυπρίων. Ο φυσικός διαχωρισμός δημιούργησε πολλά λειτουργικά προβλήματα στην πόλη, ενώ δείχνει να διαιωνίζει τον κοινωνικό διαχωρισμό που προκάλεσε την υφιστάμενη κατάσταση. Στη συνέχεια, αναφέρονται άλλα γνωστά παραδείγματα διαφιλονικούμενων πόλεων, τα οποία έχουν ως κοινό χαρακτηριστικό τους την ταυτόχρονη και μακροχρόνια συμβίωση δύο κοινοτικών ομάδων, με διαφορές σε ζητήματα γλώσσας, έθνους ή θρησκείας. Η εργασία ολοκληρώνεται παρουσιάζοντας τον κεντροβαρή ρόλο που διαδραματίζει τόσο ο χώρος, όσο και ο σχεδιασμός του, στις διαφιλονικούμενες πόλεις και καταλήγει στο ότι ο σχεδιασμός μπορεί να λειτουργήσει ως ένα μέσο ενθάρρυνσης της επανένωσης των πόλεων αυτών.

Λέξεις Κλειδιά: Πολεοδομικές Πολιτικές, Κυπριακή Δημοκρατία, αυτοαποκαλούμενη Τουρκική Δημοκρατία της Βόρειας Κύπρου, Λευκωσία, Διαφιλονικούμενες Πόλεις, Πολεοδομικός Σχεδιασμός, Επανένωση

Abstract

The thesis is about contested cities, focusing on the case study of Nicosia and the urban issues that emerge from its de facto partition and the simultaneous control by two sovereignties: the legal and recognized Republic of Cyprus in the south and the self-proclaimed Turkish Republic of Northern Cyprus in the north. Initially, the two different urban frameworks that exist today are presented and compared. Afterwards, the thesis

focuses on the case study of Nicosia, which has been a contested city for more than fifty years. This physical segregation caused many problems to the city's proper function and seems to reproduce the social segregation that caused the existing situation in the island. Then, examples of contested cities are presented, whose common feature is the simultaneous and longtime presence of two communities, which are differentiated by their language, their nation or their religion. The thesis ends up by presenting the centroidal role of space and its planning, in the contested cities and concludes that planning has the ability to encourage the reunification of these cities.

Key Words: Urban Policies, Republic of Cyprus, self-proclaimed Turkish Republic of Northern Cyprus, Nicosia, Contested Cities, Urban Planning, Reunification

Τίτλος Μεταπτυχιακής Διπλωματικής:

Οι πολεοδομικές πολιτικές στην Κύπρο. Η περίπτωση της διαφιλονικούμενης Λευκωσίας. Ο σχεδιασμός ως μέσο ενθάρρυνσης της επανένωσης.

Μεταπτυχιακός Φοιτητής: Λακκοτρύπης Μίλτος

Επιβλέπων Καθηγητής: Λαλένης Κωνσταντίνος

Η διπλωματική αυτή διατριβή έγινε στο πλαίσιο του Μεταπτυχιακού Προγράμματος Σπουδών «Πολεοδομία-Χωροταξία» του Τμήματος Μηχανικών Χωροταξίας Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης της Πολυτεχνική Σχολής του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας.

Βόλος, Ιούνιος 2014

Αφιερωμένο στη μελλοντικά Ενωμένη Κυπριακή Δημοκρατία

Ευχαριστίες

Για την παρούσα εργασία ευχαριστώ θερμά την οικογένειά μου για τη στήριξη που μου προσέφερε, καθώς και τον Κωνσταντίνο Λαλένη, την Εύη Κολοβού, τον Νεκτάριο Χριστοδούλου και τον Κωνσταντίνου Αλκίδη για την πολύτιμη βοήθειά τους.

Πίνακας Περιεχομένων

Περίληψη.....	5
Πίνακας Περιεχομένων	6
Κατάλογος Πινάκων και Διαγραμμάτων	9
Κατάλογος Εικόνων	9
Κατάλογος Αρκτικόλεξων	9
Ευχαριστίες.....	10
Εισαγωγή	11
ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ: Κύπρος Ιστορικά στοιχεία και Πολεοδομικές πολιτικές.....	13
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Ιστορικά στοιχεία	13
1.1 Από την αρχαιότητα έως τον 20 ^ο αιώνα	13
1.2 Βρετανική κυριαρχία	15
1.3 Σύγχρονη περίοδος.....	16
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Το πολιτικό πλαίσιο του κυπριακού ζητήματος	17
2.1 Η απαρχή του κυπριακού ζητήματος	18
2.2 Μετά την ανεξαρτησία του 1960	18
2.3 Συζητήσεις για τη λύση του κυπριακού ζητήματος	19
2.3.1 Σχέδιο Ανάν	21
2.3.2 Ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση	22
2.3.3 Το περιουσιακό ζήτημα.....	23
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 : Ισχύουσα πολεοδομική νομοθεσία	26
3.1 Από τη γένεση του χωρικού σχεδιασμού μέχρι το 1974	26
3.1.1 Περίοδος Αποικιοκρατίας	26

3.1.2 Η περίοδος 1960-1974	27
3.2 Πολεοδομικό Πλαίσιο Κυπριακής Δημοκρατίας	28
3.2.1 Εξέλιξη	28
3.2.2 Νομοθετικό πλαίσιο	30
3.2.3 Επίπεδα σχεδιασμού	31
3.2.4 Οργάνωση.....	33
3.2.5 Προβλήματα	34
3.3 Πολεοδομικό πλαίσιο τουρκοκυπριακής κοινότητας	34
3.3.1 Εξελίξεις.....	34
3.3.2 Νομοθετικό Πλαίσιο.....	36
3.3.3 Επίπεδα Σχεδιασμού	37
3.3.4 Οργάνωση.....	38
3.3.5 Προβλήματα	38
3.4 Σύγκριση μεταξύ των δύο νομοθετικών πλαισίων	40
ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ: Διαιρεμένες Πόλεις - Η περίπτωση της Λευκωσίας	42
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Διαφιλονικούμενες πόλεις-Διεθνή παραδείγματα	42
4.1 Ιερουσαλήμ	43
4.1.1 Γενικά χαρακτηριστικά	43
4.1.2 Σύντομη ιστορική αναδρομή.....	44
4.1.3 Παρούσα κατάσταση.....	46
4.2 Μπέλφαστ	48
4.2.1 Γενικά χαρακτηριστικά	48
4.2.2 Σύντομη ιστορική αναδρομή.....	49
4.2.3 Παρούσα κατάσταση.....	50
4.3 Βρυξέλλες	52
4.3.1 Γενικά χαρακτηριστικά	53

4.3.2 Σύνομη ιστορική αναδρομή.....	55
4.3.3 Παρούσα κατάσταση.....	57
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: Η περίπτωση της διαφιλονικούμενης Λευκωσίας.....	59
5.1 Γενικά χαρακτηριστικά	59
5.2 Ιστορική αναδρομή του διαχωρισμού των δύο κοινοτήτων	60
5.2.1 Ο εθνοτικός διαχωρισμός.....	62
5.2.2 Ο Διοικητικός διαχωρισμός.....	62
5.2.3 Ο φυσικός διαχωρισμός	64
5.3 Οι επιπτώσεις του φυσικού διαχωρισμού στον αστικό ιστό	65
5.4 Παρούσα κατάσταση.....	68
5.4.1 Ενιαίο Ρυθμιστικό Σχέδιο Λευκωσίας	69
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: Ο σχεδιασμός ως μέσο ενθάρρυνσης της επανένωσης	77
6.1 Χαρακτηριστικά του διαχωρισμού	77
6.2 Επιπτώσεις του διαχωρισμού	79
6.3 Χώρος και διχοτόμηση	80
6.4 Πολεοδομικός σχεδιασμός και επανένωση	81
6.5 Α-χωρικές και θεσμικές παράμετροι.....	86
6.5.1 «Δημόσια σφαίρα».....	86
6.5.2 Συνέργεια πολιτικών και πολεοδομικών ρυθμίσεων	87
6.5.3 Πολιτική βούληση	88
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7: Συμπεράσματα.....	89
Βιβλιογραφία.....	92
Παράρτημα.....	102

Κατάλογος Πινάκων και Διαγραμμάτων

Διάγραμμα 1: Οργανόγραμμα Τμήματος Πολεοδομίας και Οικήσεως (ΚΔ).....	101
Πίνακας 1: Συγκριτικός πίνακας πολεοδομικών πλαισίων.....	102

Κατάλογος Εικόνων

Εικόνα 1: Παλιός χάρτης της Κύπρου	15
Εικόνα 2: Η σημαία και το έμβλημα της Κυπριακής Δημοκρατίας	17
Εικόνα 3: Η σημαία της αυτοαποκαλούμενης ΤΔΒΚ	17
Εικόνα 4: Η παρούσα κατάσταση στην Κύπρο	19
Εικόνα 5: Η σημαία της Ενωμένης Κυπριακής Δημοκρατίας	22
Εικόνα 6: Τα δύο ομόσπονδα κρατίδια του Ενιαίου Κράτους	24
Εικόνα 7: Ο φυσικός διαχωρισμός της Ιερουσαλήμ	44
Εικόνα 8: Τα τείχη της Δυτικής Όχθης	46
Εικόνα 9: Η Μητροπολιτική Ιερουσαλήμ σήμερα	47
Εικόνα 10: «Τείχος της Ειρήνης», με γκράφιτι, στο Μπέλφαστ	51
Εικόνα 11: Ο φυσικός διαχωρισμός του Μπέλφαστ	52
Εικόνα 12: Οι κοινότητες και οι περιφέρειες του Βελγίου	54
Εικόνα 13: Η αστική εξάπλωση της Λευκωσίας	61
Εικόνα 14: Η πληθυσμιακή σύνθεση της Κυπριακής Δημοκρατίας το 1960	63
Εικόνα 15: Τα εμβλήματα των δύο δημαρχείων της Λευκωσίας	63
Εικόνα 16: Οι τουρκοκυπριακοί θύλακες που σχηματίστηκαν το 1964	65
Εικόνα 17: Η «Νεκρά Ζώνη»	66
Εικόνα 18: Άποψη της «Νεκράς Ζώνης» στην Περιτειχισμένη Πόλη	68
Εικόνα 19: Η «Περιτειχισμένη Πόλη»	69
Εικόνα 20: Το οδόφραγμα της Λήδρας πριν και μετά το άνοιγμα	69
Εικόνα 21: Σκίτσο από εφημερίδα που δείχνει την συνεργασία των δύο δημάρχων	71
Εικόνα 22: Οι περιοχές κατοικίας Χρυσалиνιώτισσα και Αράπ Αχμέτ	72
Εικόνα 23: Ο πολυπολιτισμικός χαρακτήρας της Λευκωσίας	74
Εικόνα 24: Περιοχές όπου έχουν γίνει έργα ανάπλασης	75
Εικόνα 25: Σηματοδότηση των έργων του ΕΡΣΛ	76

Κατάλογος Αρκτικόλεξων

ΓΤΠ: Γραφείο Τύπου και Πληροφοριών

ΓΠΣ: Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο

ΔΠ: Δήλωση Πολιτικής

ΕΕ: Ευρωπαϊκή Ένωση

ΕΡΣΛ: Ενιαίο Ρυθμιστικό Σχέδιο Λευκωσίας

ΚΔ: Κυπριακή Δημοκρατία

ΝΥΚΔ: Νομική Υπηρεσία Κυπριακής Δημοκρατίας

ΟΗΕ: Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών

ΡΣ: Ρυμοτομικό Σχέδιο

ΣΑΚΧ: Σχέδιο Ανάπτυξης Κοινοτικού Χώρου

ΣΠ: Σχέδια Περιοχής

ΣΠΚ: Σύνδεσμος Πολεοδόμων Κύπρου

ΣΥΚΔ: Στατιστική Υπηρεσία Κυπριακής Δημοκρατίας

ΣΧΟΟΑΠ: Σχέδιο Χωρικής και Οικιστικής Οργάνωσης Ανοικτών Πόλεων

ΤΔΒΚ: Τουρκική Δημοκρατία της Βόρειας Κύπρου

ΤΠΟ: Τμήμα Πολεοδομίας και Οικήσεως

ΤΑ: Τοπικά Σχέδια

ΥΓΦΠΠ: Υπουργείο Γεωργίας φυσικών πόρων και Περιβάλλοντος

SWOT: Strengths, Weaknesses, Opportunities, Troubles

UN: United Nations

UNDP: United Nations Development Program

Εισαγωγή

Η παρούσα εργασία διαπραγματεύεται την περίπτωση της Κύπρου και εξειδικεύεται στην πρωτεύουσά της, την Λευκωσία. Κύπρος και Λευκωσία μοιράζονται ένα κοινό χαρακτηριστικό: την προσωρινή διοικητική διαίρεσή τους σε δύο τμήματα. Στο νότιο τμήμα τον έλεγχο έχει η νόμιμη και αναγνωρισμένη Κυπριακή Δημοκρατία. Στο βόρειο τμήμα της, βρίσκεται η αυτοαποκαλούμενη Τουρκική Δημοκρατία της Βόρειας Κύπρου, η οποία δεν είναι διεθνώς αναγνωρισμένη.

Η εργασία χωρίζεται σε δύο μέρη. Το πρώτο μέρος καταπιάνεται κατά κύριο λόγο με την Κύπρο. Στο πρώτο κεφάλαιο, παρουσιάζεται αρχικά μια σύντομη ιστορική αναδρομή, από την χρονική στιγμή που η Λευκωσία θα αποκτήσει δύναμη και θα καθιερωθεί ως πρωτεύουσα του νησιού. Παρ' όλες τις αλλαγές που συνέβησαν στο θέμα της κυριαρχίας του νησιού, η Λευκωσία για χίλια και πλέον χρόνια παραμένει η πρωτεύουσα και έχει μια παράλληλη ιστορία και, εν τέλει, την ίδια μοίρα με ολόκληρο το νησί. Στο δεύτερο κεφάλαιο γίνεται μια αναφορά στο ζήτημα του κυπριακού προβλήματος, ένα ζήτημα που ταλανίζει τη νήσο για περισσότερα από ογδόντα χρόνια και έχει δημιουργήσει στην πορεία πολλά επιμέρους προβλήματα. Στο τρίτο κεφάλαιο αναλύεται το θεσμικό πλαίσιο του πολεοδομικού σχεδιασμού στο νησί. Πέρα από την αναφορά στο ιστορικό της γένεσης του πολεοδομικού σχεδιασμού στην Κύπρο, θα τονιστούν οι ομοιότητες και διαφορές μεταξύ των δύο πολεοδομικών πλαισίων που βρίσκονται σε ισχύ. Παρατηρείται πως το μεγαλύτερο κενό που υπάρχει στα δύο πλαίσια και συνεπακόλουθα σε ολόκληρη την Κύπρο, είναι η απουσία ενός ολοκληρωμένου χωροταξικού σχεδίου, λόγω της παρούσας πολιτικής κατάστασης.

Το δεύτερο μέρος της εργασίας εξειδικεύεται στις διαφιλονικούμενες πόλεις και εστιάζει στην περίπτωση της Λευκωσίας. Στο τέταρτο κεφάλαιο παρουσιάζονται κάποια γνωστά διεθνή παραδείγματα (Βρυξέλλες, Ιερουσαλήμ, Μπέλφαστ) και στο αμέσως επόμενο κεφάλαιο περιγράφονται τα χαρακτηριστικά του διαχωρισμού της Λευκωσίας.

Εξειδικεύοντας στην διαφιλονικούμενη Λευκωσία¹, θα αναλυθούν τα αίτια που προκάλεσαν τον διαχωρισμό, οι επιπτώσεις του διαχωρισμού της πόλης και οι σύγχρονες εξελίξεις, οι οποίες δημιουργούν θετικές προοπτικές για επίλυση. Τέλος, το έκτο κεφάλαιο αναφέρεται στο ζήτημα του πολεοδομικού διαχωρισμού σε διαφιλονικούμενες ή διαιρεμένες πόλεις και το πώς ο σχεδιασμός μπορεί να ανατρέψει την κατάσταση που χαρακτηρίζει πολλά αστικά τοπία σε ολόκληρο τον κόσμο, από τον προηγούμενο αιώνα μέχρι και σήμερα, σε πόλεις στις οποίες ζουν κάτοικοι διαφόρων εθνικοτήτων και θρησκευμάτων. Αναλύεται ο ρόλος και η δυναμική του χώρου, αλλά και του σχεδιασμού του, στη διαμόρφωση των διαφιλονικούμενων πόλεων και καταλήγει στην πεποίθηση πως ο πολεοδομικός σχεδιασμός μπορεί να βοηθήσει, να ενισχύσει και γενικά να παίζει ένα καθοριστικό ρόλο, σε μια μελλοντική επανένωση της *τελευταίας διαιρεμένης πρωτεύουσας στον κόσμο* (Architecture Weekend, 2013).

---

¹Στην παρούσα εργασία προτιμάται ο όρος «διαφιλονικούμενος», γιατί προσδίδει μία δυνατότητα επίλυσης των όποιων διαφορών, αντιθέτως με τους όρους «διαιρεμένος» ή «διχοτομημένος» οι οποίοι χρησιμοποιούνται περισσότερο για να περιγράψουν μία παγιωμένη κατάσταση που μοιάζει να μην μπορεί να αντιστραφεί ως διαδικασία. Διευκρινίζεται πως στην ελληνική δημοσιογραφική ορολογία χρησιμοποιούνται οι όροι «ελεύθερη» Κύπρος και «ημικατεχόμενη» Λευκωσία, ενώ για την αυτοαποκαλούμενη ΤΔΒΚ χρησιμοποιείται ο όρος «Ψευδοκράτος» και «Κατεχόμενη» Κύπρος.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ: Κύπρος Ιστορικά στοιχεία και Πολεοδομικές πολιτικές**ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Ιστορικά στοιχεία**

Στο κεφάλαιο αυτό θα γίνει μια συνοπτική αναδρομή στην ιστορία της Λευκωσίας, η οποία είναι συνυφασμένη με την ευρύτερη ιστορία του νησιού. Θα διαφανεί ο κεντροβαρής ρόλος της Λευκωσίας στη διατήρηση της κυριαρχίας του νησιού, γεγονός που ισχύει περισσότερο από μια χιλιετία, αφού η διασφάλιση της κυριαρχίας της Λευκωσίας σήμαινε ουσιαστικά και κυριαρχία επί ολόκληρης της νήσου. Σκοπός της αναδρομής αυτής είναι να παρουσιαστεί από την μία το πολυπολιτισμικό και πλούσιο ιστορικό της παρελθόν της πόλης και από την άλλη να διαφανούν ιστορικά οι ευρύτερες πολιτικές και κοινωνικές συνθήκες που την οδήγησαν στην σημερινή πραγματικότητα: αυτή μιας διαφιλονικούμενης πόλης που συνεχίζει να αποτελεί την *τελευταία διαιρεμένη πρωτεύουσα στον κόσμο* ενός διαιρεμένου κράτους.

1.1 Από την αρχαιότητα έως τον 20^ο αιώνα

Η μείζων Λευκωσία είναι ίσως η μοναδική περιοχή της Κύπρου που μπορεί να καυχιέται ότι συνεχώς και αδιάκοπα κατοικείται από την Χαλκολιθική εποχή, αρχές τις τρίτης χιλιετηρίδας π.Χ. μέχρι σήμερα (Δήμος Λευκωσίας, 2013). Δεν υπάρχει κανένας θρύλος για την ίδρυση της πόλης της Λευκωσίας, εν αντιθέσει με άλλες αρχαίες πόλεις της Κύπρου, των οποίων οι ιδρυτές είναι γνωστοί, κάτι που αφήνει την προέλευση της Λευκωσίας να χάνεται στα βάθη της αρχαιότητας. Από άποψης αρχαιολογικών ευρημάτων, η ίδρυση της πόλης χρονολογείται στη Νεολιθική εποχή, δηλαδή μεταξύ του 5800 και 5250 π.Χ. Αναφέρεται συχνά πως το αρχαίο όνομα της Λευκωσίας ήταν Λιδίρ, Λήδροι, Λεδρών ή Λήδρα, παρόλο που δεν έχει ακόμα ανακαλυφθεί κάποιο νόμισμα στο οποίο να αναγράφεται το όνομα αυτό (Κεσισιάν, 1989: 33).

Στο παρελθόν η Λήδρα δεν ήταν τόσο σημαντική όσο οι άλλες αρχαίες πόλεις του νησιού, όπως για παράδειγμα η Πάφος, η Σαλαμίνα και το Ιδάλιο, ενώ δεν αναφέρεται καθόλου κατά τη διάρκεια της Κλασσικής και Ελληνιστικής περιόδου (5^ο έως 2^ο αιώνα π.Χ.).

Αποκτά όμως βαθμιαία σημασία κατά τους Ρωμαϊκούς χρόνους και μέχρι τα μέσα της Βυζαντινής Περιόδου (1^ο αιώνα π.Χ. με 9^ο αιώνα μ.Χ.). Η έδρα της Κεντρικής Κυβέρνησης του νησιού, άλλαζε συχνά δια μέσου των αιώνων και φαίνεται πως η αυξημένη σημασία της πόλης προήλθε από την προστασία που πρόσφερε από τις επιδρομές των Αράβων, οι οποίες προκάλεσαν την καταστροφή πολλών παραλιακών πόλεων. Έτσι η Λευκωσία αποτελεί την πρωτεύουσα της Κύπρου από το 965 μ.Χ., όταν ο στρατηγός Βραχάμης επανέκτησε το νησί από τους Σαρακηνούς, διορίστηκε Δούκας της Κύπρου και μετέφερε στην πόλη την έδρα της Κεντρικής Κυβέρνησης. Την θέση της ως πρωτεύουσα του νησιού ενίσχυσε και η εγκατάσταση της Αρχιεπισκοπής στην πόλη κατά τον 10^ο αιώνα, ενώ μέχρι πρότινος έδραζε στην Σαλαμίνα ή Κωνσταντία (Κεσισιάν, 1989: 37).

Για τα επόμενα χίλια περίπου χρόνια η Κύπρος θα αλλάξει συνολικά οκτώ κυριαρχίες, όλοι όμως οι εκπρόσωποι της θα διατηρήσουν την Λευκωσία ως πρωτεύουσα του νησιού. Από επαρχία της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας θα ανακηρυχτεί ανεξάρτητη από τον Ισαάκιο Κομνηνό, από το 1185 μέχρι το 1191, ανακηρύσσοντας παράλληλα τον εαυτό του «Αυτοκράτορα της Κύπρου». Το 1191 η Κύπρος θα πέσει στα χέρια του Ριχάρδου του Λεοντόκαρδου, βασιλιά της Αγγλίας. Λόγω οικονομικών αναγκών, ο Ριχάρδος επιλέγει να πουλήσει την Κύπρο στους Ναΐτες Ιππότες την ίδια χρονιά. Οι Ναΐτες κράτησαν το νησί για ένα χρόνο και το εγκαταλείπουν το 1192. Έτσι ο Ριχάρδος μετεβίβασε την κυριαρχία του νησιού με τους ίδιους ακριβώς όρους, στον Γκί ντε Λουζινιάν. Οι επονομαζόμενοι «Λουιζινιανοί» κυβέρνησαν το νησί ως φεουδαρχικό βασίλειο μέχρι το 1489. Όλοι οι παραπάνω κατακτητές χρησιμοποιούσαν την Κύπρο ως ορμητήριο κατά την περίοδο των Σταυροφοριών. Η κατάληψη σημαντικών πόλεων από τους Άραβες στους Αγίους Τόπους, είχε ως αποτέλεσμα η Λευκωσία να γίνει προφυλακή του Χριστιανικού κόσμου, από τον 12^ο μέχρι τον 14^ο αιώνα και μία από τις πλουσιότερες πόλεις της περιοχής (Zetter, 1985: 24) με την εγκατάσταση Σταυροφόρων, ευγενών πολεμιστών και χριστιανών προσφύγων (Κεσισιάν, 1989).

Εικόνα 1: Παλιός χάρτης της Κύπρου, δημιουργημένος από τον Οθωμανό χαρτογράφο PiriReis.

Πηγή: <http://www.imakalya.com/two-births-on-the-island-of-cyprus/>.

Το 1489 η Αικατερίνη Κορνάρο παραιτήθηκε από τη βασιλική της θέση και η κυριαρχία του νησιού μεταβιβάστηκε στη Δημοκρατία της Βενετίας. Οι Ενετοί φρόντισαν να ενισχύσουν την οχύρωση των κυπριακών πόλεων για να προστατέψουν το νησί από εξωτερικές εισβολές και να παγιώσουν τον έλεγχο του εμπορίου της Ανατολικής Μεσογείου. Στην περίοδο των Ενετών κτίστηκαν τα τείχη που περιβάλλουν μέχρι σήμερα τον ιστορικό πυρήνα της Λευκωσίας, γνωστή ως Περιτειχισμένη Πόλη (Κεσισιάν, 1989: 67-68). Τα τείχη αυτά αντικατέστησαν τα πεπαλαιωμένα τείχη των Λουιζιανών. Οι Ενετοί είχαν ουσιαστικά θορυβηθεί από τις πολεμικές προετοιμασίες των Οθωμανών στη Μεσόγειο, για αυτό και ήταν διατεθειμένοι να χρηματοδοτήσουν τα νέα αυτά οχυρωματικά έργα. Παρόλη την επιτυχή ολοκλήρωση των ενετικών τειχών, μέσα σε διάστημα τριών χρόνων, ένα χρόνο αφότου ολοκληρώθηκαν, οι Οθωμανοί κατέλαβαν την πόλη το 1570 και με την πτώση της Αμμοχώστου το 1571, καταλαμβάνουν την κυριαρχία ολόκληρου του νησιού (Κεσισιάν, 1989: 70-71). Ο έλεγχος των Οθωμανών στο νησί θα διαρκέσει μέχρι το 1878, όταν η Μεγάλη Βρετανία, αποκτά τον έλεγχο της κυριαρχίας του νησιού.

1.2 Βρετανική κυριαρχία

Με τη σύμβαση αμυντικής συμμαχίας μεταξύ Μεγάλης Βρετανίας και Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, η Κύπρος περιέρχεται στα χέρια των πρώτων. Μετά την αντιπαράθεση Οθωμανών και Ρώσων, λόγω του ότι οι Οθωμανοί συνεργάζονται με Γερμανία και

Αυστροουγγαρία κατά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, η Μεγάλη Βρετανία, η οποία τότε ήταν σύμμαχος με την Ρωσία, κηρύσσει πόλεμο με την Οθωμανική Αυτοκρατορία και προσαρτεί την Κύπρο στο Βρετανικό Στέμμα. Με τη Συνθήκη της Λωζάννης το 1923, η Τουρκία αναγνωρίζει την προσάρτηση αυτή και αποκηρύσσει κάθε διεκδίκηση πάνω στο νησί. Η επίσημη αναγνώριση της Κύπρου ως αποικία του Βρετανικού στέμματος γίνεται την 1^η Μαΐου του 1925. Η Κύπρος θα αποτελέσει αποικία της Μεγάλης Βρετανίας μέχρι το 1960 (Κεσισιάν, 1989: 91).

1.3 Σύγχρονη περίοδος

Το 1960 η Μεγάλη Βρετανία παραδίδει την κυριαρχία του νησιού στην νεοϊδρυθείσα Κυπριακή Δημοκρατία. Όμως, οι συμφωνίες της Λωζάννης καθορίζουν πως η Βρετανία κρατά το 2.8% ολόκληρου του νησιού (περίπου 100 τετραγωνικά μίλια), ως Κυρίαρχες Περιοχές Βάσεων (Κεσισιάν, 1989: 91). Το σύνταγμα στηρίζεται στη συνεργασία Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων, σε αναλογία πληθυσμού επτά προς τρία (Λ.Δ.Μ.Λ., 2009). Όμως, η ειρηνική περίοδος του νεοσύστατου κράτους δεν διήρκησε για πολύ. Τον Δεκέμβρη του 1963, ξεσπούν οι διακοινοτικές ταραχές μεταξύ Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων, γεγονός που έχει ως αποτέλεσμα τη δημιουργία αυτόνομων τουρκοκυπριακών θυλάκων, διάσπαρτων μέσα στην επικράτεια του νησιού και το 1974 ο τουρκικός στρατός εισβάλλει στην κυπριακή επικράτεια και καταλαμβάνει το 37% των εδαφών της Κυπριακής Δημοκρατίας. Ανάμεσα στις δύο πλευρές υπάρχει μια ζώνη, η επονομαζόμενη ως «Νεκρά Ζώνη» ή «Πράσινη Γραμμή», η οποία ελέγχεται από ειρηνευτική δύναμη του ΟΗΕ τις τάξεις των χιλίων ατόμων (Δρουσιώτης, 2012). Η Κυπριακή Δημοκρατία (ΚΔ) ελέγχει το νότιο τμήμα της επικράτειας, ενώ στο Βορρά τον έλεγχο έχει η μη αναγνωρισμένη και αυτοαποκαλούμενη Τουρκική Δημοκρατία της Βόρειας Κύπρου (ΤΔΒΚ).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Το πολιτικό πλαίσιο του κυπριακού ζητήματος

Το «κυπριακό ζήτημα» ή «κυπριακό πρόβλημα», όπως συχνά αναφέρεται, δεν αφορούσε πάντα στα ίδια επιμέρους ζητήματα, κατά τη διάρκεια της ογδοντάχρονης ιστορίας του. Στο κεφάλαιο αυτό θα γίνει μια σύντομη αναφορά στη γένεση και εξέλιξη του κυπριακού ζητήματος, στις κομβικές εξελίξεις που άλλαξαν καθοριστικά τον χαρακτήρα του και συγκεκριμένα σε θέματα τα οποία αποτελούσαν κυρίαρχες απαιτήσεις από τις δύο κοινότητες, κατά τη διάρκεια της ιστορικής του πορείας, μέχρι την παρούσα συγκυρία.

Εικόνα 2: Η σημαία και το έμβλημα της Κυπριακής Δημοκρατίας

Πηγή: <http://commons.wikimedia.org/wiki/Cyprus>

Εικόνα 3: Η σημαία της αυτοαποκαλούμενης ΤΔΒΚ.

Πηγή: http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Flag_of_the_Turkish_Republic_of_Northern_Cyprus.png.

2.1 Η απαρχή του κυπριακού ζητήματος

Το κυπριακό ζήτημα ξεκίνησε να υφίσταται το 1925, από τη στιγμή που η Κύπρος προσαρτήθηκε επίσημα στο Βρετανικό Στέμμα. Η Κύπρος ζητούσε αυτοδιάθεση, έχοντας ως κύριο αίτημα την ένωση με την Ελλάδα. Στο αίτημα αυτό πρωτοστατούσε η ελληνοκυπριακή κοινότητα, η οποία αποτελούσε την πλειοψηφία των κατοίκων. Ήταν ένα αίτημα το οποίο έβρισκε σύμφωνες όλες τις κομματικές παρατάξεις των Ελληνοκυπρίων. Παρ' όλα αυτά, η ουσιαστική άρνηση της Αγγλίας να ικανοποιήσει το αίτημα αυτό, αλλά και η αδυναμία της να νομιμοποιήσει τις αποικίες της, συνακόλουθο της παγκόσμιας απαίτησης των λαών για αυτοδιάθεση και της κρίσης του αποικιακού συστήματος που ακολούθησε, την ωθεί να μετατρέψει το ζήτημα σε διακοινοτικό². Το όλο ζήτημα γίνεται πιο έντονα γνωστό ως «κυπριακό πρόβλημα» στο διεθνή χώρο, αμέσως μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο (ΝΥΚΔ, 2013). Κατά τη διάρκεια του ένοπλου αγώνα της ΕΟΚΑ (1955-1959), που επιδιώκει ένωση με την Ελλάδα, ο τουρκοκυπριακός πληθυσμός αντέδρασε στα αιτήματα των Ελληνοκυπρίων, με αποτέλεσμα να ξεσπάσουν το 1958 διακοινοτικές συγκρούσεις. Τελικά η Κύπρος οδηγείται σε μια περιορισμένη ανεξαρτησία, οι βάσεις της οποίας στηρίζονταν στις Συμφωνίες Ζυρίχης-Λονδίνου, μεταξύ της Ελλάδας, της Τουρκίας και της Αγγλίας. (ΝΥΚΔ, 2013). Οι τρεις αυτές δυνάμεις αποτελούν τις «εγγυήτριες δυνάμεις» της ασφάλειας του νησιού.

2.2 Μετά την ανεξαρτησία του 1960

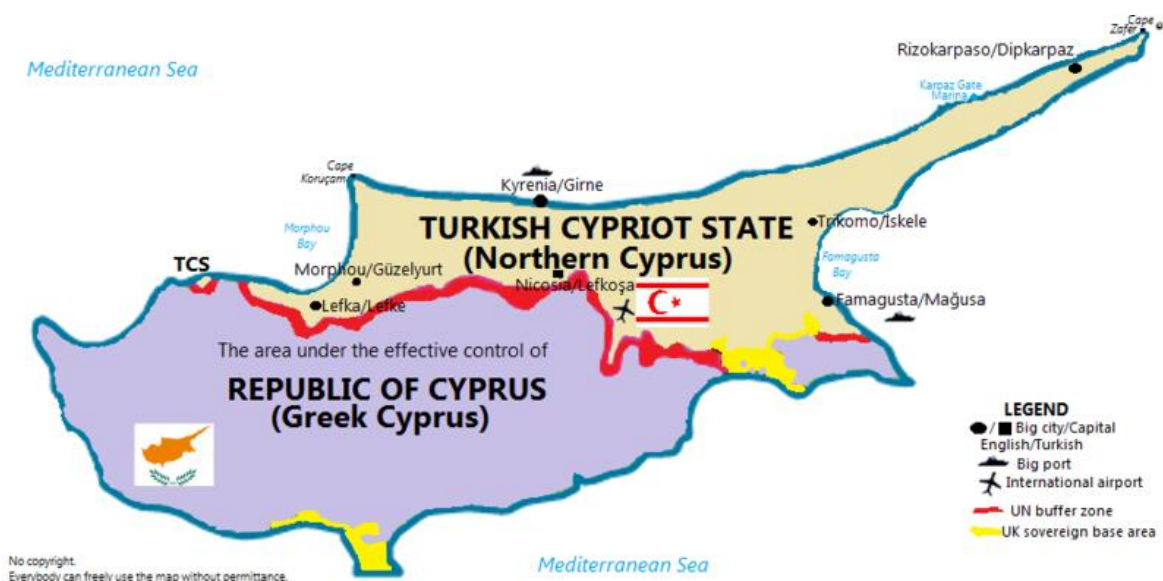
Από την ανεξαρτησία της Κύπρου και την εφαρμογή του Συντάγματος του 1960 μέχρι και τις διακοινοτικές συγκρούσεις του 1963, το κυπριακό πρόβλημα ήταν στη βάση του ζήτημα πολιτειακό, εφαρμογής δηλαδή και ερμηνείας των χωριστικών προνοιών του Συντάγματος και της πολιτειακής συνύπαρξης δύο εθνικών κοινοτήτων σε μια ενιαία κρατική οντότητα, η οποία στηριζόταν στην ύπαρξη δύο χωριστών κοινοτήτων, της

---

²Γενικά επικρατεί η πεποίθηση πως η Αγγλία έχει έντονη σχέση με τις πρώτες διακοινοτικές διχόνοιες και ότι γενικώς ευνοήθηκε από την συγκεκριμένη κατάσταση που δημιουργείτο (βλέπε Δρουσιώτη, 1998 και Mallinson, 2007).

ελληνοκυπριακής και της τουρκοκυπριακής (ΝΥΚΔ, 2013). Η σύγχρονη φάση του όλου ζητήματος ξεκινά το καλοκαίρι του 1974. Πιο συγκεκριμένα, πέντε μέρες μετά το πραξικόπημα της 15^{ης} Ιουλίου του 1974, όπου ανεβάζει στην εξουσία τον Σαμψών και ενώ το κράτος βρίσκεται ακόμα σε αναβρασμό, ο τουρκικός στρατός εισβάλλει στην Κυπριακή Δημοκρατία με την αιτιολογία πως οι Τουρκοκύπριοι απειλούνταν από το καθεστώς που διαμορφωνόταν μετά το πραξικόπημα, στο οποίο το ελληνικό καθεστώς της Χούντας είχε άμεση εμπλοκή. Ελληνοκύπριοι και Τουρκοκύπριοι βιώνουν την προσφυγιά, λόγω του πολέμου και της ανταλλαγής πληθυσμών που επακολούθησε. Ο πόλεμος δημιούργησε δύο ξεχωριστές κυριαρχίες στο νησί και οι σημερινές συζητήσεις επικεντρώνονται στην προσπάθεια δημιουργίας ενός ενιαίου δικαιοτικού κράτους (Δρουσιώτης, 1998).

Εικόνα 4: Η παρούσα κατάσταση στην Κύπρο. Με κόκκινο χρώμα απεικονίζεται η «Νεκρά Ζώνη» και με κίτρινο οι βρετανικές βάσεις. Τονίζεται πως η αυτοαποκαλούμενη ΤΔΒΚ δεν είναι διεθνώς αναγνωρισμένη.

Πηγή: http://commons.wikimedia.org/wiki/File:The_Map_of_Turkish_Cypriot_State.png.

2.3 Συζητήσεις για τη λύση του κυπριακού ζητήματος

Τον Απρίλιο του 1975 θα άρχιζαν οι συνομιλίες της Βιέννης για τη λύση του Κυπριακού προβλήματος, όπως βέβαια διαμορφωνόταν πλέον, με την κατοχή του 37% της Κυπριακής

Δημοκρατίας από τον τουρκικό στρατό (Δρουσιώτης, 2013). Έτσι γίνονται οι εξής συμφωνίες, οι οποίες καθορίζουν το περιεχόμενο των σημερινών συνομιλιών:

- Συμφωνία της Τρίτης Βιέννης της 2ας Αυγούστου 1975
- Συμφωνία Υψηλού Επιπέδου της 12ης Φεβρουαρίου 1977
- Συμφωνία Υψηλού Επιπέδου 10 Σημείων της 19ης Μαΐου 1979 (Ματσουκά,2005:45)

Σύμφωνα με τον τότε Γενικό Γραμματέα (Γ.Γ.) του ΟΗΕ, στις 8 Μαρτίου του 1990 οι δύο κοινότητες δήλωσαν πως επιζητούν μία λύση ομοσπονδίας, η οποία θα είναι δικοινοτική όσον αφορά στις συνταγματικές πτυχές και διζωνική όσον αφορά στα εδαφικά ζητήματα (UN Security Council, 1990)³. Από τότε μέχρι σήμερα οι όποιες πολιτικές συναντήσεις των δύο κοινοτήτων, απέτυχαν να καταλήξουν σε μια από κοινού λύση. Στο όλο θέμα συχνά εμπλέκονται και τα «κηδεμόνα» κράτη Ελλάδα και Τουρκία, αλλά και η διεθνής κοινότητα, μέσω της εγγυήτριας Αγγλίας και του ΟΗΕ. Εκτός άλλων σημαντικών ζητημάτων, στο επίκεντρο των διαφωνιών, βρίσκεται το ζήτημα της διζωνικότητας, η οποία είναι συνυφασμένη με το αντίστοιχο ζήτημα του περιουσιακού, που θα αναφερθεί παρακάτω. Η διχογνωμία βρίσκεται στον τρόπο που αντιλαμβάνεται η κάθε κοινότητα τον όρο Διζωνικότητα (Gürel και Kudret, 2006) και στο ποσοστό των εδαφών το οποίο είναι διατεθειμένη η Τουρκία να παραχωρήσει στο μελλοντικό (σύμφωνα με τις προτεινόμενες λύσεις) ομόσπονδο κράτος της ελληνοκυπριακής κοινότητας. Προτού η Κύπρος ενταχθεί στην Ευρωπαϊκή Ένωση, ο ΟΗΕ, επεδίωξε την επιτάχυνση των συνομιλιών και την εξεύρεση λύσης πριν από την 1^η Μαΐου (Δρουσιώτης, 2012). Έτσι στις 29 Μαρτίου ο Γ.Γ. συμπλήρωσε το σχέδιο του και το παρέδωσε στα ενδιαφερόμενα μέρη. (Ματσούκα,2005:40). Στην ιστορία, έμεινε γνωστό ως «Σχέδιο Ανάν».

---

³Στην πολιτική σκηνή αναφέρεται συχνά πως η Διζωνική, Δικοινοτική Ομοσπονδία, συμφωνήθηκε ως λύση στο Κυπριακό ζήτημα από τις συμφωνίες του 1977. Παρ' όλ' αυτά διαφαίνεται πως δεν υπάρχει έγγραφο του 1977 το οποίο το επιβεβαιώνει, αλλά κατά πάσα πιθανότητα υπήρξε προφορική συμφωνία.

2.3.1 Σχέδιο Ανάν

Το σχέδιο Ανάν αποτελεί την πιο πρόσφατη και ολοκληρωμένη πρόταση για λύση του κυπριακού ζητήματος και προσανατολίζεται στις αρχές της Διζωνικής, Δικοινοτικής Ομοσπονδίας. Παρουσιάστηκε το 2002 από τον Γ.Γ. του Ο.Η.Ε. και τέθηκε προς δημοψήφισμα στις 24 Απριλίου του 2004. Κρίσιμο σημείο ήταν ότι για να ισχύσει το σχέδιο, θα έπρεπε να το υπερψηφίσουν σε αντίστοιχα δημοψηφίσματα και οι δύο κοινότητες, τόσο οι Ελληνοκύπριοι, όσο και οι Τουρκοκύπριοι (Τασιόπουλος, 2013).

Βασικές πολιτικές παράμετροι του σχεδίου είναι η μορφή του νέου κράτους και το ζήτημα της ιθαγένειας. Αναφορικά με τη μορφή του νέου κράτους, δημιουργείται η Ενιαία Κυπριακή Δημοκρατία, η οποία θα είναι ομόσπονδη δημοκρατία με δύο συνιστούντα κράτη. Έχει ως πρότυπο το μοντέλο της Ελβετίας, η οποία είναι ομόσπονδη δημοκρατία με καντόνια. Θα έχει μία ενιαία διεθνή νομική προσωπικότητα και κυριαρχία, αλλά θα αποτελείται από δύο ισοδύναμα συνιστούντα κράτη, το ελληνοκυπριακό κράτος και το τουρκοκυπριακό κράτος. Η Ενωμένη Κυπριακή Δημοκρατία είναι οργανωμένη σύμφωνα με το υπάρχον Σύνταγμά της και σύμφωνα με τις βασικές αρχές του κράτους δικαίου, της δημοκρατίας, της αντιπροσωπευτικής δημοκρατικής διακυβέρνησης, της πολιτικής ισότητας, της διζωνικότητας και το ισότιμο καθεστώς των συνιστούντων κρατών (UN, 2004: 7). Ως προς το θέμα της ιθαγένειας, αναφέρεται ρητά πως θα υπάρχει μία μοναδική ιθαγένεια του ενιαίου κράτους. Παρ' όλ' αυτά, όλοι οι Κύπριοι πολίτες θα απολαμβάνουν επίσης και της εσωτερικής ιδιότητας του πολίτη του συνιστούντος κράτους τους (UN, 2004: 8).

Το αποτέλεσμα των δύο ταυτόχρονων δημοψηφισμάτων, ήταν αρνητικό ως προς την εφαρμογή του σχεδίου. Οι Ελληνοκύπριοι το καταψήφισαν με ποσοστό 76%, ενώ η τουρκοκυπριακή πλευρά το υπερψήφισε με ποσοστό 65%. (Ριζοσπάστης, 2014). Η αποτυχία της υπερψήφησης του Σχεδίου Ανάν δημιουργούσε κάποια ζητήματα ως προς τον τρόπο ένταξης της Κύπρου στην Ε.Ε.

Εικόνα 5: Η σημαία της Ενωμένης Κυπριακής Δημοκρατίας, όπως προτείνεται στο σχέδιο Ανάν.

Πηγή: *United Nations* (2004)

2.3.2 Ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση

Στις 16 Απριλίου του 2003 ο τότε Πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας κ. Παπαδόπουλος υπογράφει στην Αθήνα, τη Συνθήκη Προσχώρησης της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση και την 1^η Μαΐου του 2004 η Κυπριακή Δημοκρατία αποτελούσε πλέον μέλος της Ε.Ε. Στο πρώτο άρθρο της Συνθήκης Προσχώρησης της Κύπρου στην ΕΕ αναφέρεται πως η εφαρμογή του κοινοτικού κεκτημένου αναστέλλεται στις περιοχές της ΚΔ στις οποίες η κυβέρνηση δεν ασκεί αποτελεσματικό έλεγχο» και ότι «το Συμβούλιο, ενεργώντας ομόφωνα βάσει πρότασης της Επιτροπής, αποφασίζει την άρση της αναστολής που αναφέρεται στην παράγραφο 1» (ΓΤΠ, 2012). Με λίγα λόγια, η Κύπρος εντάχθηκε στο σύνολό της στην Ευρωπαϊκή Ένωση⁴, αλλά το κοινοτικό κεκτημένο αναστέλλεται στις περιοχές που κατέχονται από τον τουρκικό στρατό. Χαρακτηριστικά, ο εκπρόσωπος τύπου του επίτροπου διεύθυνσης της ΕΕ Gunter Verheugen, Jean Christophe Filori, διευκρινίζει πως η Ευρωπαϊκή Ένωση αναγνωρίζει μόνο ένα κράτος (την ΚΔ) και πως ολόκληρο το νησί θα ενταχθεί στην ΕΕ, διευκρινίζοντας πως το κοινοτικό κεκτημένο δε θα ισχύει για την Κυπριακή Δημοκρατία της Βόρειας Κύπρου [sic] μέχρι να επέλθει μία λύση. Έτσι, παρόλο που η Κύπρος προσχώρησε ως ένα διαιρεμένο νησί, μετά την αποτυχία των

⁴ Στο Σχέδιο Ανάπτυξης του Κοινοτικού Χώρου, ως έκταση της Κυπριακής Δημοκρατίας αναφέρεται ολόκληρη η έκταση του νησιού, δηλαδή ίση με 9,251 τετραγωνικά χιλιόμετρα (ΣΑΚΧ, 1999:95).

ταυτόχρονων δημοψηφισμάτων σχετικά με το σχέδιο Ανάν, στο πρωτόκολλο της ένταξης της Κύπρου στην ΕΕ, προνοείται πως σε περίπτωση επίλυσης του κυπριακού προβλήματος, η αναστολή της εφαρμογής του κοινοτικού κεκτημένου στις τουρκοκρατούμενες περιοχές θα πρέπει να αρθεί (Mesutoglu, 2012: 1).

2.3.3 Το περιουσιακό ζήτημα

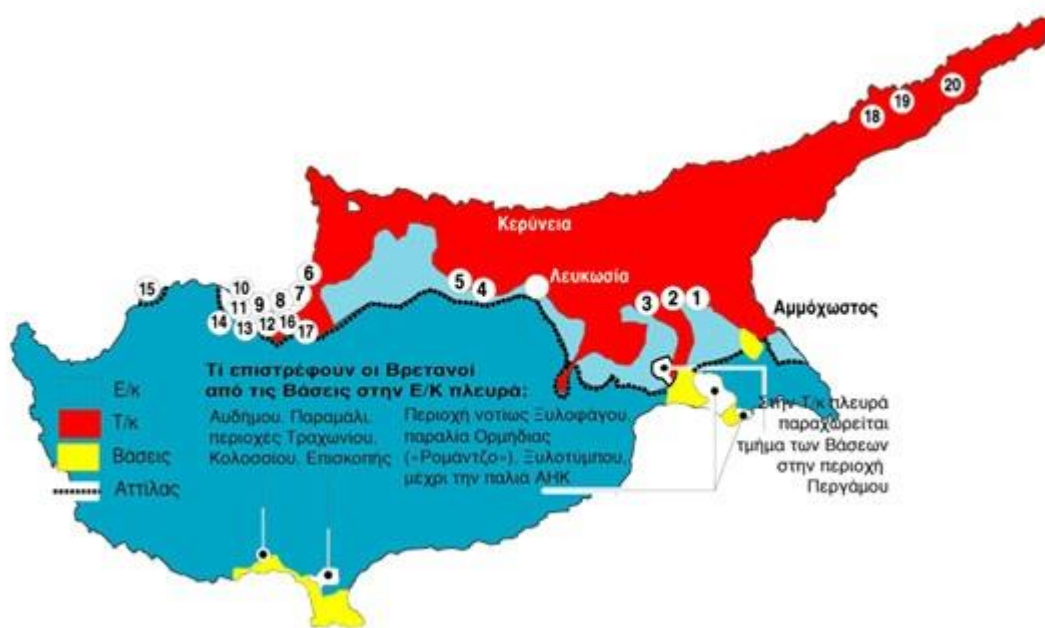
Όπως προαναφέρθηκε, μία από τις κύριες πτυχές του κυπριακού προβλήματος αποτελεί το περιουσιακό ή ιδιοκτησιακό ζήτημα. Το περιουσιακό, ως παράμετρος του κυπριακού ζητήματος, έχει την αμεσότερη σχέση με το αντικείμενο του σχεδιασμού, και με το αντικείμενο με το οποίο καταπιάνεται η παρούσα διατριβή. Θεωρείται σημαντικό να γίνει μία νύξη πάνω στο ζήτημα, εφόσον χωρίς μια δίκαιη ή έστω αμοιβαία αποδεκτή λύση πάνω στο συγκεκριμένο θέμα, δύσκολά θα πετύχει ο οποιοσδήποτε σχεδιασμός, σε ένα χώρο που θα εξακολουθεί να θεωρείται αμφισβητήσιμος.

Οι Gürel και Kudret αναφέρουν χαρακτηριστικά πως το περιουσιακό ζήτημα είναι ίσως η πιο πολύπλοκη και αμφισβητούμενη πτυχή του κυπριακού προβλήματος, εξαιτίας των πολυάριθμων και διάφορων νομικών, οικονομικών και κοινωνικών περιπλοκών (Gürel και Kudret, 2006: vii). Συνοπτικά αναφέρεται πως κλειδί στην τοποθέτηση της τουρκοκυπριακής κοινότητας είναι η εφαρμογή της «αρχής της διζωνικότητας», ενώ των Ελληνοκυπρίων είναι η εφαρμογή της «αρχής του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων» (Gürel και Kudret, 2006: 33). Παρόλο που η διζωνικότητα είναι πλέον κοινά αποδεκτή και από τις δύο κοινότητες, από τη μία πλευρά υπάρχει μια διχογνωμία όσον αφορά στην ερμηνεία του όρου και από την άλλη μία διαφωνία στο ποιά από τις δύο αρχές υπερτερεί της άλλης (Gürel και Kudret, 2006). Η ελληνοκυπριακή πλευρά επιδιώκει να εξασφαλίσει πως όλοι οι εκτοπισμένοι θα έχουν τη δυνατότητα να επιστρέψουν στις νόμιμες κατοικίες τους είτε να αποζημιωθούν, ενώ οι Τουρκοκύπριοι αντιλαμβάνονται αυτό το ενδεχόμενο ως την ουσιαστική κατάργηση του όρου της διζωνικότητας, κάτι που μπορεί να οδηγήσει σε ένα εκ νέου υποβιβασμό της κοινότητάς τους σε πολίτες δεύτερης κατηγορίας [sic]. Στην πρακτική εφαρμογή μιας ενδεχόμενης λύσης το ζήτημα ανάγεται στις δύο απόψεις των δύο κοινοτήτων. Οι Ελληνοκύπριοι επιδιώκουν την επανάκτηση των

πρώην κατοικιών τους, ανεξάρτητα από οποιοσδήποτε διζωνικές διευθετήσεις, ενώ οι Τουρκοκύπριοι από την πλευρά τους επιζητούν την ύπαρξη περιορισμών, στο δικαίωμα αυτό, για επανάκτηση των ελληνοκυπριακών περιουσιών στον βορρά (Gürel και Kudret, 2006: viii). Αυτή είναι και η κύρια διχογνωμία μεταξύ των δύο μερών, η οποία σχετίζεται έντονα με την μορφή που θα έχει η λύση του κυπριακού προβλήματος και η οποία καθιστά και τα δύο ζητήματα δυσεπίλυτα.

Εικόνα 6: Χάρτης που απεικονίζει τα δύο ομόσπονδα κρατίδια του Ενιαίου Κράτους (σε σχέση με την εκ των πραγμάτων κατάσταση).

Πηγή: http://thesecretrealtruth.blogspot.com/2012/12/blog-post_7980.html.

Αναφορικά με την Λευκωσία, παραμένει ως πρωτεύουσα του νέου ενιαίου κράτους και αποτελεί ουσιαστικά την έδρα της Ομοσπονδιακής Κυβέρνησης (UN, 2004:20). Το σχέδιο διευκρινίζει και τη ρύθμιση της ζώνης που θα χωρίζει τα δύο ομόσπονδα κράτη εντός των κατοικημένων περιοχών, όπως είναι η Λευκωσία και η Αμμόχωστος. Συγκεκριμένα στο Άρθρο 1, παράγραφος 3 αναφέρονται τα εξής: «...τα τελικά όρια πρέπει να οριστούν με τέτοιο τρόπο έτσι ώστε να ληφθεί υπόψη, ως κύριο μέλημα, την κατοχή ιδιοκτησιών εντός των συνόρων των δύο περιοχών. Η λειτουργικότητα της χρήσης του οδικού δικτύου και της διοίκησης, πρέπει επίσης να ληφθεί υπόψη. Η όποια ασυνέπεια μεταξύ της πιο πάνω περιγραφής της πορείας των συμφωνηθέντων ορίων και του τελικού χάρτη των ορίων θα

πρέπει να αποφασίζετε ομοφωνία από την επιτροπή. Σε περίπτωση που η επιτροπή δεν είναι σε θέση να καταλήξει σε συναίνεση, λύση θα δίνεται από το Ανώτατο Δικαστήριο της Κύπρου» (UN, 2004: 74). Το σχέδιο αναφέρει επίσης ότι πρέπει να εντοπιστεί η περιοχή και τα κτίρια που θα στεγάσουν την Ομοσπονδιακή Κυβέρνηση, με βασικό κριτήριο την καταλληλότητα της περιοχής ως προς το θέμα προσβασιμότητας από πλευράς των δύο κοινοτήτων και έχοντας υπόψη πως το ένα τρίτο των δημόσιων υπαλλήλων που θα δουλεύουν εκεί θα ανήκουν στην τουρκοκυπριακή κοινότητα. (UN, 2004: 173).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 : Ισχύουσα πολεοδομική νομοθεσία

Το παρόν κεφάλαιο πραγματεύεται τις πολεοδομικές νομοθεσίες που ισχύουν στην Κύπρο. Αρχικά γίνεται μια ιστορική αναφορά, από την εμφάνιση των πρώτων νομοθετημάτων, κατά την περίοδο της αγγλικής αποικιοκρατίας, μέχρι και το 1974 που επήλθε ο εδαφικός και διοικητικός διαχωρισμός στο νησί και την μετέπειτα εξέλιξη των νομοθετικών πλαισίων στα εκατέρωθεν τμήματα⁵ της διαιρεμένης του επικράτειας.

3.1 Από τη γένεση του χωρικού σχεδιασμού μέχρι το 1974

3.1.1 Περίοδος Αποικιοκρατίας

Η βάση του νομοθετικού πλαισίου στην Κύπρο είναι δημιουργημένη την εποχή της Αγγλικής Αποικιοκρατίας. Συγκεκριμένα, στα μέσα του 1940, η Κυβέρνηση της Βρετανικής Αποικίας δημιούργησε το Τμήμα Πολεοδομίας και Οικήσεως (ΤΠΟ) και λίγο αργότερα το 1954 εφαρμόστηκε ο Περί Οδών και Οικοδομών Κανονισμός (ΣΠΚ, 2013). Παράλληλα, το 1946 Αγγλική αποικιοκρατική αρχή είχε εφαρμόσει και ένα καινούργιο δίκαιο γης, το Περί Ακίνητης Ιδιοκτησίας (Διακατοχή, Εγγραφή και Εκτίμηση), αντικαθιστώντας έτσι τον οθωμανικό κτηματικό κώδικα που ίσχυε μέχρι τότε (Gürel και Kudret, 2006: 5).

Η αγγλική κυβέρνηση είχε να αντιμετωπίσει δύο σημαντικά ζητήματα: την άναρχη δόμηση και τη βελτίωση των συνθηκών υγιεινής. Έτσι, προχώρησε στην ανάθεση εξουσίας στην τοπική αυτοδιοίκηση, ούτως ώστε να δημοσιεύσει χάρτες χρήσεων γης και πολεοδομικών ζωνών. Είναι σημαντικό να δοθεί έμφαση στον συμβουλευτικό χαρακτήρα του ΤΠΟ εκείνης της περιόδου, αφού καθοδηγούσε και

---

⁵Για λόγους πολιτικής ορθότητας οι ορολογίες «Βόρεια Κύπρος» και «Νότια Κύπρος», όπως αντίστοιχα οι ορολογίες «Βόρεια Λευκωσία» και «Νότια Λευκωσία» αποφεύγονται. Οι όροι αυτοί υποθάλπουν μία παγιότητα του εδαφικού διαχωρισμού της Κύπρου και της Λευκωσίας. Επιπλέον αντικρούουν το όραμα μιας ενοποιημένης Λευκωσίας, που η εργασία επιδιώκει να παρουσιάσει. Αντ' αυτού, αναφέρονται οι όροι «ελληνοκυπριακή κοινότητα» και «τουρκοκυπριακή κοινότητα» ή «νότια πλευρά» και «βόρεια πλευρά» αντίστοιχα.

στήριζε τις τοπικές αρχές, προκειμένου να καθορίσουν ζώνες και μέσα ελέγχου της εφαρμογής των Περί Οδών και Οικοδομών Κανονισμών (ΤΠΟ, 2013).

Το 1957 η αγγλική κυβέρνηση είχε ετοιμάσει το Νομοσχέδιο περί Πολεοδομίας (1957) το οποίο δεν εφαρμόστηκε λόγω του ένοπλου αγώνα της ΕΟΚΑ που διεξαγόταν την περίοδο εκείνη. Με την ανεξαρτησία της Κύπρου όμως, ξεκίνησε η αναθεώρηση του συγκεκριμένου νομοσχεδίου υπό κυπριακό καθεστώς. Ο λόγος για τον οποίο χρειάστηκε η αναθεώρηση του νομοσχεδίου, είναι ότι την εποχή εκείνη, η ραγδαία αύξηση του πληθυσμού στις πόλεις, λόγω της βιομηχανίας, αλλά και των δραστηριοτήτων του τριτογενούς τομέα γενικότερα, είχε δημιουργήσει πολλά προβλήματα (ΣΠΚ, 2013).

Μεταξύ των ετών 1955-1960 ξεκίνησε η ετοιμασία του Planning Report από το W. W. Morris, το οποίο θα είχε διάρκεια εφαρμογής πενήντα χρόνια. Αυτό δεν αποτελούσε νομικά δεσμευτικό κείμενο, περιελάμβανε όμως τις κατευθυντήριες γραμμές για τη ρύθμιση του χωροταξικού και πολεοδομικού σχεδιασμού. Ωστόσο, οι ταραχές που επικρατούσαν στο νησί, όπως και οι διαπραγματεύσεις για τη λύση του κυπριακού και την ανεξαρτητοποίηση, μαζί με τους φόβους της αποικιακής κυβέρνησης ότι ένα τέτοιο σύστημα θα ερμηνευόταν αρνητικά από τους Κυπρίους, τέθηκε εμπόδιο στην επίσημη εφαρμογή του (ΣΠΚ, 2013). Αυτό, όμως, που απουσίαζε κατά τη συγκεκριμένη περίοδο, σύμφωνα με τους Hoskara, Çavusoglu και Öngulo από κάποιο νομικό πλαίσιο, είναι η νομοθέτηση που αφορούσε στον κατασκευαστικό τομέα γενικότερα και στον τομέα οικήσεως ειδικότερα (2009: 84).

3.1.2 Η περίοδος 1960-1974

Ο πρώτος νόμος και σχέδιο που αφορούσε στην κατοίκηση εισήχθη το 1960 με την εγκαθίδρυση της ΚΔ. Οι Yörcü και Keleş αναφέρουν πως η έναρξη του μαζικού τουρισμού στο νησί, στα τέλη της δεκαετίας του 60 οδήγησε σε μια κατασκευαστική έκρηξη, ειδικά στα παραλιακά θέρετρα των Βαροσίων Αμμοχώστου και Κερύνειας. Κατά τη διάρκεια της περιόδου εκείνης, η κυβέρνηση κατασκεύασε ένα μεγάλο αριθμό διαμερισμάτων, παρόλο που η πλειοψηφία της κατασκευαστικής εργασίας διεκπεραιώθηκε

από τον ιδιωτικό τομέα. (Yorucu και Keles όπως αναφέρονται στους Hoskara κ.ά.,2009: 84).

Λίγο αργότερα, το 1967 υιοθετείται για πρώτη φορά σε στρατηγικό επίπεδο η πρώτη Πολεοδομική Μελέτη για την Κύπρο, ενώ το πρώτο νομοσχέδιο ετοιμάστηκε το 1968 από την ΚΔ και τέλος το 1972 θεσπίστηκε επίσημα σε Νόμο, τον επονομαζόμενο ως «Ο Περί Πολεοδομίας και Χωροταξίας Νόμος του 1972». Οι ανάγκες του νησιού για πολεοδομικό και χωροταξικό σχεδιασμό, σε εθνικό και τοπικό επίπεδο αποτελούν μερικές από τις σημαντικότερες πρόνοιες του νόμου. Το Σχέδιο για τη Νήσο ψηφίστηκε από το Υπουργικό Συμβούλιο της 9^η Μαΐου 1974. Ωστόσο, ενώ ο Νόμος ήταν έτοιμος να τεθεί σε εφαρμογή, την 1^η Ιουλίου του 1974, το γεγονός της Τουρκικής εισβολής ανατρέπει τις τότε ανάγκες και συγκυρίες. Την περίοδο εκείνη επικρατεί μια χαοτική κατάσταση στην Κύπρο λόγω του πολέμου. Οι καταστροφές του φυσικού και δομημένου περιβάλλοντος και οι μετακινήσεις προσφυγικών πληθυσμών οδήγησαν στην αναστολή της εφαρμογής του Νόμου. Έτσι, μετά την τουρκική εισβολή, αναπτύσσονται δύο παράλληλα νομοθετικά πλαίσια, σε βορρά και νότο. Παρακάτω θα παρουσιαστεί η εξέλιξη του ενιαίου νομοθετικού πλαισίου, στα δύο αντίστοιχα πλαίσια που δημιουργήθηκαν μετά τον διαχωρισμό του νησιού, ξεκινώντας από αυτό της αναγνωρισμένης ΚΔ.

3.2 Πολεοδομικό Πλαίσιο Κυπριακής Δημοκρατίας

3.2.1 Εξέλιξη

Το πολεοδομικό πλαίσιο της ΚΔ έπρεπε να προσαρμοστεί στις νέες συνθήκες που δημιούργησε ο πόλεμος του 1974. Για παράδειγμα, το «Σχέδιο Ανάπτυξης της Νήσου» που είχε δημιουργηθεί το 1972 και αποτελούσε *έγγραφο προγραμματισμού της κοινωνικοοικονομικής ανάπτυξης ολόκληρου του κρατικού χώρου* (ΤΠΟ, 2009: 9), όταν δηλαδή ήταν ακόμα ενιαίος, δεν μπορούσε πλέον να εφαρμοστεί. Ο διαχωρισμός του 1974 εξάλλου, είχε ως αποτέλεσμα την απώλεια φυσικών πόρων και εδαφών που ελέγχονταν από την επίσημη κυβέρνηση του κράτους, αλλά και την μαζική αστικοποίηση του πληθυσμού των προσφύγων, οι οποίοι μετεγκαταστάθηκαν σε οργανωμένα αστικά

κέντρα. (ΤΠΟ, 2012: 1-2). Οι εξελίξεις αυτές από την μία δημιούργησαν νέες προτεραιότητες στην ανάγκη επίλυσης ζητημάτων χωροταξικού και πολεοδομικού χαρακτήρα, ενώ από την άλλη, απέτρεπαν τη δημιουργία ενός νέου χωροταξικού σχεδιασμού για την επικράτεια που ελεγχόταν ακόμα από την Κυπριακή Δημοκρατία, αφού αυτό θα γινόταν αντιληπτό ως αποδοχή της εκ των πραγμάτων κατάστασης που επικρατούσε στο νησί.

Έτσι, η πρώτη νομοθετική μετατροπή μετά το 1974 έγινε το 1982 όταν και έγιναν οι απαραίτητες τροποποιήσεις στον *Περί Πολεοδομίας και Χωροταξίας Νόμο*, έτσι ώστε να γίνει η ετοιμασία της *Δήλωσης Πολιτικής και των Τοπικών Σχεδίων*, χωρίς αυτά να στηρίζονται υποχρεωτικά στο *Σχέδιο για την Νήσο* (ΤΠΟ, 2012: 1). Στο νόμο αυτό γίνεται αρχικά αναφορά σε τρία σχέδια ανάπτυξης, στο *Σχέδιο για τη Νήσο*, στα *Τοπικά Σχέδια (ΤΣ)* και τα *Σχέδια Περιοχής (ΣΠ)* ενώ αργότερα προστίθεται και η *Δήλωση Πολιτικής (ΔΠ)*. Παρά τις πολιτικές συνθήκες που προέκυψαν στην ολοκληρωμένη εφαρμογή της νομοθεσίας, το 1990 πραγματοποιήθηκε η εφαρμογή του Νόμου (ΤΠΟ, 2013). Μία θετική ρύθμιση του νόμου αυτού που εισήχθη το 1984 είναι η μεταφορά συντελεστή δόμησης. Αποτελεί το τέλειο εργαλείο για την προστασία είτε διατηρητέων οικοδομών, είτε του αστικού χαρακτήρα συγκεκριμένων περιοχών, όπως του πυρήνα της Λευκωσίας, αλλά και για περιοχές προστασίας γενικότερα (Oktay, 2007).

Στην ΚΔ η χωροταξική και πολεοδομική νομοθεσία διέπεται μέχρι σήμερα από τις πρόνοιες του *Περί Πολεοδομίας και Χωροταξίας Νόμου (90/72)* και τις μετέπειτα τροποποιήσεις του. Σύμφωνα με τον Μπαμπαλίκη (2013), ο νόμος αυτός σε συνδυασμό με τον *Περί Ρυθμίσεως Οδών και Οικοδομών Νόμο*, είναι τα δύο πλαίσια που συμπυκνώνουν την εφαρμογή και τον έλεγχο της οικιστικής ανάπτυξης στην Κύπρο.

Η ΔΠ παρουσίαζε κάποιες ελλείψεις και προκειμένου αυτές να καλυφθούν, το ΤΠΟ προκήρυξε τρεις «γενιές» Ρυμοτομικών Σχεδίων (ΡΣ). Τα ΡΣ ή Σχέδια Δράσης εκπονήθηκαν στην πλειοψηφία των κοινοτήτων της κυπριακής υπαίθρου. Έως σήμερα έχουν εκπονηθεί ή βρίσκονται σε στάδιο εκπόνησης περίπου 150 ΡΣ, αντιπροσωπεύοντας περίπου το 40% του συνολικού αριθμού κοινοτήτων στην Κύπρο. Τα ΡΣ παραπέμπουν

στα ΓΠΣ / ΣΧΟΟΑΠ του ελληνικού χωροταξικού νόμου (2508/1997) (Μπαμπαλίκης, 2013).

3.2.2 Νομοθετικό πλαίσιο

Παρακάτω παρουσιάζεται σε συντομία το ισχύον νομοθετικό πλαίσιο, μέσα από τις βασικά πολεοδομικά νομοθετήματα που βρίσκονται σήμερα σε ισχύ και τα βασικά επίπεδα σχεδιασμού που είναι υπεύθυνα για την εύρυθμη οργάνωση και εκμετάλλευση του χώρου.

α) Ο Περί Πολεοδομίας και Χωροταξίας Νόμος

Ο υπερκείμενος νόμος του πολεοδομικού πλαισίου είναι ο «περί Πολεοδομίας και Χωροταξίας Νόμος», ο οποίος περισσότερο δίνει τις κατευθύνσεις για τα ΤΣ, τα ΣΠ και την ΔΠ.

β) Ο Περί Ρυθμίσεως Οδών και Οικοδομών Νόμος

Ο Περί Ρυθμίσεως Οδών και Οικοδομών Νόμος περιλαμβάνει τις τεχνικές λεπτομέρειες και όλες τις προϋποθέσεις που απαιτούνται για την αδειοδότηση κατασκευής οδών ή οικοδόμησης κτηρίων.

γ) Ο Περί Εκτίμησης των Επιπτώσεων στο Περιβάλλον από ορισμένα Έργα Νόμος, (Ν.140(Ι)/2005)

Ο Περί Εκτίμησης των Επιπτώσεων στο Περιβάλλον Νόμος ισχύει από τις 2 Δεκεμβρίου 2005. Αντικατέστησε το Νόμο Αρ. 57(Ι)/2001, που ίσχυε από το 2001, ο οποίος εναρμόνισε τη νομοθεσία της Κυπριακής Δημοκρατίας με τις Οδηγίες 85/337/ΕΟΚ, 97/11/ΕΚ και 2003/35/ΕΚ, της Ευρωπαϊκής Ένωσης που αφορούν στις περιβαλλοντικές πτυχές του σχεδιασμού. Ο Νόμος αυτός αφορά στην υλοποίηση κατασκευαστικών εργασιών ή άλλων εγκαταστάσεων που αναμένεται να έχουν επιπτώσεις στο περιβάλλον ή το τοπίο, συμπεριλαμβανομένης και της εκμετάλλευσης των φυσικών πόρων. Ο Νόμος

εφαρμόζεται για έργα υποκείμενα ή μη σε πολεοδομική άδεια αλλά και δημόσια έργα. Διευκρινίζει δε πως δεν ισχύει για έργα εθνικής άμυνας και δημόσιο έργο εξαιρετικής ιδιάζουσας φύσης (ΥΓΦΠΠ, 2013).

δ) Ο Περί Ακίνητης Ιδιοκτησίας (Διακατοχή, Εγγραφή και Εκτίμηση) Νόμος

Ο Περί Ακίνητης Ιδιοκτησίας (Διακατοχή, Εγγραφή και Εκτίμηση) Νόμος αναφέρεται ουσιαστικά στο νομικό πλαίσιο των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων που έχει ο κάθε πολίτης όσον αφορά στην ιδιοκτησία γης.

3.2.3 Επίπεδα σχεδιασμού

Σήμερα, ο Περί Χωροταξίας και Πολεοδομίας νόμος προβλέπει τη σύνταξη των συγκεκριμένων χωροταξικών και πολεοδομικών σχεδίων. Διευκρινίζεται δε, πως σε περίπτωση υπερκαλύψεων των σχεδίων εφαρμόζεται αυτό που υπερισχύει ιεραρχικά (ΤΣ, ΣΠ, ΔΠ). Δεν αναφέρεται το «Σχέδιο για την Νήσο» το οποίο όπως προαναφέρθηκε, ενώ εμπεριέχεται στον νόμο, έχει επί της ουσίας ανασταλεί. Τα σχέδια αυτά παρουσιάζονται πιο κάτω ιεραρχικά:

α) Τοπικά Σχέδια

Ο σκοπός του ΤΣ, όπως αναφέρεται στο ενοποιημένο Περί Πολεοδομίας και Χωροταξίας νόμο (2013) είναι η διασφάλιση μεθοδικής ανάπτυξης στο συμφέρον της υγείας, των ανέσεων, της εξυπηρέτησης και της γενικής ευημερίας της κοινότητας, η ένδειξη των γενικών αρχών βάση των οποίων η υπό ανάπτυξη περιοχή θα προάγεται και θα ελέγχεται, η καθοδήγηση ως προς την επιλογή ή ο καθορισμός χώρων για ειδικούς σκοπούς, η προστασία χαρακτηριστικών στοιχείων ή περιοχών κοινωνικής, ιστορικής ή αρχιτεκτονικής σημασίας, η διασφάλιση συγκοινωνιακών γραμμών οδικών αρτηριών και η ένδειξη των σταδίων κατά τα οποία πρέπει να διενεργηθεί η ανάπτυξη. Με λίγα λόγια, τα ΤΣ αφορούν στην οργάνωση χρήσεων γης και στον πολεοδομικό σχεδιασμό αστικών κυρίως περιοχών και της

ευρύτερης περιοχής τους. Κάνοντας μια αντιστοιχία με το ελληνικό κράτος, τα ΤΣ έχουν τον ίδιο ρόλο με τα ΓΠΣ και τα ΣΧΟΟΑΠ (Μπαμπαλίκης, 2013).

β) Σχέδιο Περιοχής

Τα ΣΠ έχουν να κάνουν με το λεπτομερή πολεοδομικό σχεδιασμό για τμήματα αστικών περιοχών, τα οποία μπορούν να εξειδικεύονται με ΡΣ διάνοιξης οδών στις πολεοδομούμενες περιοχές. Προσεγγίζουν τον ρόλο των Πολεοδομικών Μελετών και εν δυνάμει των Πράξεων Εφαρμογής στο ελληνικό Πολεοδομικό Πλαίσιο (Μπαμπαλίκης, 2013).

γ) Δήλωση Πολιτικής

Η ΔΠ εντάχθηκε με τις νέες αναθεωρήσεις του περί Πολεοδομίας και Χωροταξίας νόμου και καλύπτει το κενό που άφησε η αναστολή ισχύος του Χωροταξικού Σχεδιασμού και του «Σχεδίου Ανάπτυξης για τη Νήσο». Η δήλωση πολιτικής εφαρμόζεται σε περιοχές οι οποίες δεν έχουν τεθεί ακόμη υπό την ισχύ ενός ΤΣ ή ΣΠ. Σε περίπτωση που μια περιοχή δεν είχε τεθεί σε ένα τέτοιο σχέδιο, η περιοχή αυτή εντάσσεται στη ΔΠ. Μόλις σε μια περιοχή τεθεί η ισχύς ενός ΤΣ, το σχέδιο αυτό θεωρείται πως υπερτερεί της ΔΠ (Alkides, 2005: 96). Στο νόμο περί ΔΠ αναφέρεται πως ουσιαστικός της στόχος είναι *η δημιουργία ενιαίου και ολοκληρωμένου πλαισίου το οποίο θα ρυθμίζει και θα υλοποιεί την ανάπτυξη της υπαίθρου και θα διασφαλίσει την αξιοποίηση των αναπτυξιακών δυνατοτήτων κάθε περιφέρειας ή περιοχής στον βέλτιστο βαθμό, συνυπολογίζοντας την παράλληλη ανάγκη για προστασία του περιβάλλοντος* (ΤΠΟ, 2012: 1). Η ΔΠ περιέχει επιπλέον περιορισμούς και κατευθύνσεις προστασίας περιοχών φυσικού κάλλους, μνημείων και αξιόλογων παραδοσιακών οικισμών (Μπαμπαλίκης, 2013).

Σημειώνεται, ωστόσο, ότι στη ΔΠ για την Ύπαιθρο περιλαμβάνονται προϋποθέσεις που αφορούν στον καθορισμό χρήσεων γης (Πολεοδομικές Ζώνες) και, σε σχέση με τις ζώνες αυτές, καθορισμού επιτρεπόμενου ανώτατου ΣΔ, ανώτατου αριθμού ορόφων, ανώτατου ύψους και ανώτατου ποσοστού κάλυψης, με ισχύ σε όλη την επικράτεια της χώρας.

3.2.4 Οργάνωση

Στην ΚΔ δεν υπάρχει υπουργείο το οποίο είναι αποκλειστικά υπεύθυνο για τον χωροταξικό σχεδιασμό, όπως υπάρχει αντίστοιχα σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες, ίσως εξαιτίας της «νεαρής» ηλικίας του κράτους, αλλά κυρίως λόγω της απουσίας ενός οργανωμένου χωροταξικού σχεδιασμού για τους λόγους που προαναφέρθηκαν. Το ΤΠΟ είναι ο υπεύθυνος φορέας του πολεοδομικού σχεδιασμού και υπάγεται στο Υπουργείο Εσωτερικών. Το τμήμα χωρίζεται οργανωτικά και διοικητικά σε πέντε τομείς. Κάτω από τον Διευθυντή υπάγονται οι εξής τομείς:

- Τομέας Συντονισμού, Υλοποίησης Έργων και Διατήρησης της Πολιτιστικής Κληρονομιάς
- Τομέας Πολεοδομικού Σχεδιασμού και Μελετών
- Τομέας Πολεοδομικού Ελέγχου και Εφαρμογής Σχεδίων
- Τομέας Οίκησης και Στεγαστικής Πολιτικής
- Τομέας Διοίκησης

Κάτω από τον κάθε τομέα υπάγονται οι επιμέρους κλάδοι: ο Κλάδος Σχεδίου για την Νήσο, Χωροταξίας και Περιφερειακού Σχεδιασμού υπάγεται στον Τομέα Πολεοδομικού Σχεδιασμού και Μελετών. Το αναλυτικό οργανόγραμμα του Τμήματος Πολεοδομίας και Οικήσεως φαίνεται στο Διάγραμμα 1 του παραρτήματος.

Το Σχέδιο για τη Νήσο εγκρίνεται από τον Υπουργό Οικονομικών (ΤΠΟ, 2009: 9), ενώ για τα ΤΣ και τα ΣΠ αρμόδια πολεοδομική αρχή είναι ο Υπουργός Εσωτερικών, ο οποίος όμως έχει εκχωρήσει ορισμένες από τις σχετικές εξουσίες του στο Πολεοδομικό Συμβούλιο. Όσον αφορά στη ΔΠ, ο Υπουργός Εσωτερικών διατηρεί όλες τις εξουσίες που καθορίζονται στο νόμο (ΤΠΟ,2009:9-10). Από το 1990 μέχρι σήμερα, η εφαρμογή του Περί Πολεοδομίας και Χωροταξίας Νόμου, πραγματοποιείται εξ' ολοκλήρου από το ΤΠΟ, το οποίο έχει την αρμοδιότητα ενός πολύ μεγάλου φάσματος εργασιών (ΤΠΟ, 2013).

3.2.5 Προβλήματα

Σύμφωνα με τον Μπαμπαλίκη (2013), υπάρχουν κάποια κενά στην εφαρμογή του πολεοδομικού πλαισίου. Εκτός από τις συγκεκριμένες γεωπολιτικές ιδιαιτερότητες (διχοτόμηση του νησιού) που δεν επιτρέπουν την ανάπτυξη ενός σχεδίου για ολόκληρο το νησί, οι εξαγγελίες που γίνονται κατά καιρούς για την προώθηση ενός σχεδιασμού περιφερειακής κλίμακας, δηλαδή σε επίπεδο επαρχίας αλλά και τομεακών χωροταξικών σχεδίων, δεν έχουν εκπονηθεί. Προς το παρόν οι εξωαστικές περιοχές διέπονται από τη γενικόλογη και σχετικά αναχρονιστική, κατά την άποψη του Μπαμπαλίκη, ΔΠ του 1996, η οποία αναθεωρήθηκε το 2008.

Πιο κάτω παρουσιάζονται συνοπτικά τα αδύνατα σημεία του χωρικού σχεδιασμού στην Κύπρο, όπως επισημαίνονται από τον Μπαμπαλίκη (2013):

- Ελλιπείς εγγραφές - διανοίξεις δρόμων και η απόδοση μικρού μέρους της ιδιοκτησίας για δημιουργία χώρων πρασίνου και κοινόχρηστων χώρων
- Έλλειμμα συνεργασίας αυτοδιοικητικών ενοτήτων στην Κύπρο
- Κώλυμα στην ανάπτυξη είναι οι τουρκοκυπριακές ιδιοκτησίες και η αδυναμία συντήρησης, αξιοποίησης, ενσωμάτωσης στον οικιστικό ιστό
- Μη ακριβής οριοθέτηση ζωνών προστασίας των αρχαιολογικών χώρων

3.3 Πολεοδομικό πλαίσιο τουρκοκυπριακής κοινότητας

3.3.1 Εξελίξεις

Το πλαίσιο που εξελίχτηκε στην τουρκοκυπριακή πλευρά φαίνεται να μη συνέχισε από το πλαίσιο που υπήρχε το 1974, αλλά να ξεκίνησε ουσιαστικά από το πλαίσιο του 1960. Επομένως, το πολεοδομικό σύστημα στην κατεχόμενη Κύπρο είναι βασισμένο στις αρχές του Αγγλοσαξονικού συστήματος (Mesutoglu, 2012: 4). Χαρακτηριστικό είναι πως οι κανονισμοί περί οδών και οικοδομών, που αναφέρονταν στο Κεφάλαιο 96⁶ του συντάγματος, επί αγγλικής αποικιοκρατίας, είναι ακόμα σε ισχύ στην τουρκοκυπριακή

---

⁶Στην τουρκική γλώσσα αναφέρεται ως «Fasil 96».

κοινότητα. Την ίδια άποψη έχει και ο υπεύθυνος του ΕΡΣΛ, Ali Guralp, ο οποίος σε προσωπική του συνέντευξη αναφέρει πως το κύριο νομοθέτημα στο οποίο υπάγεται η πολεοδομία στην αυτοαποκαλούμενη ΤΔΒΚ είναι μέχρι και σήμερα το Συνταγματικό Δίκαιο, το οποίο υφίσταται από την αγγλική αποικιοκρατία. Για να εξασφαλίσει κανείς οποιαδήποτε πολεοδομική άδεια, οι προδιαγραφές της όποιας μελέτης πρέπει να είναι σύμφωνες με το Κεφάλαιο 96 (Guralp, 2013).

Παρ' όλ' αυτά, σύμφωνα με την Mesutoglu, παρουσιάζεται μια κύρια διαφορά του σχεδιασμού της τουρκοκυπριακής κοινότητας της Κύπρου, με αυτόν της Μεγάλης Βρετανίας. Ενώ, όπως οι Cullingworth και Ladin αναφέρουν, σε πολλά κράτη το σύνταγμα περιορίζει τις ενέργειες της κυβέρνησης που έχουν να κάνουν με τη γη και την ιδιοκτησία, αυτό δείχνει να μην ισχύει στην αυτοαποκαλούμενη ΤΔΒΚ, όπου το ίδιο το σύνταγμα επηρεάζει και αναφέρεται στο σχεδιαστικό σύστημα⁷ (Cullingworth και Ladin, όπως αναφέρονται στην Mesutoglu, 2012: 4).

Λόγω του εμπορικού αποκλεισμού που ισχύει για την εκ των πραγμάτων ΤΔΒΚ, φαίνεται πως ο σχεδιασμός δεν επικεντρώθηκε σε οργανωμένες αναπτύξεις, αλλά περισσότερο σε άμεσα ζητήματα, όπως αυτό της στέγασης. Το Σύνταγμα, που αποτελεί τη βάση για όλες τις νομοθεσίες της αυτοαποκαλούμενης ΤΔΒΚ, έχει αναπτύξει ορισμένες πρόνοιες που αφορούν στην κατοικία. Σύμφωνα με το άρθρο 44 του Συντάγματος, όσες οικογένειες ζουν σε σπίτια τα οποία δεν παρέχουν βασικές συνθήκες υγιεινής αλλά και διαβίωσης γενικότερα, η κυβέρνηση του τουρκοκυπριακού καθεστώτος οφείλει να τους παρέχει κατοικία, η οποία να πληροί τα κριτήρια του νόμου που καθορίζουν την κοινωνική στεγαστική πολιτική. Η πράξη αυτή είναι γνωστή με το όνομα Νόμος Κοινωνικής Στέγης

---

⁷Χαρακτηριστικό είναι το άρθρο 36 του Συντάγματος της ΤΔΒΚ [sic]: «Κάθε πολίτης έχει το δικαίωμα της ιδιοκτησίας και της κληρονομιάς (...) Το δικαίωμα αυτό θα περιορίζεται από το νόμο και μόνο για σκοπούς δημόσιας ωφέλειας. Περιορισμοί οι οποίοι είναι απολύτως αναγκαίοι, προς το συμφέρον της δημόσιας ασφάλειας ή της δημόσιας υγείας ή των δημόσιων ηθών ή του χωροταξικού σχεδιασμού ή της ανάπτυξης και αξιοποίησης οποιοδήποτε ακινήτου με σκοπό την προώθηση του δημοσίου συμφέροντος ή για την προστασία των δικαιωμάτων άλλων πολιτών, μπορούν να επιβληθούν από τον νόμο πάνω στην άσκηση του δικαιώματος. Η αποζημίωση πρέπει να καταβάλλεται έγκαιρα για τέτοιους περιορισμούς οι οποίοι ουσιαστικά μειώνουν την αξία των εν λόγω περιουσιακών στοιχείων».

(Ν. 23/1978). Έτσι, όσοι πολίτες δεν είναι ιδιοκτήτες κατοικίας ή δεν έχουν επαρκείς οικονομικούς πόρους, έχουν το δικαίωμα να αιτηθούν την απόκτηση κοινωνικής κατοικίας (Sentürk, 2014).

Το σύγχρονο πολεοδομικό πλαίσιο στην αυτοαποκαλούμενη ΤΔΒΚ δημιουργείται στις 12 Ιουλίου το 1989, με την εισαγωγή και ενεργοποίηση της Νομοθεσίας Χωρικού Σχεδιασμού⁸. Σύμφωνα με την Mesutoglu (2012: 4-5), ο νόμος αυτός βασίστηκε στο μοντέλο που ήταν εν ενεργεία στη νότια πλευρά (Περί Πολεοδομίας και Χωροταξίας Νόμος) και ουσιαστικά στον Αγγλικό Νόμο που υπήρχε το 1970. Τα επόμενα χρόνια και μέχρι το 1997 εισάγονται επίσης ο νέος περιβαλλοντολογικός νόμος και οι οριοθετήσεις των αστικών περιοχών για τις μεγαλύτερες πόλεις της βόρειας πλευράς, Λευκωσία, Κερύνεια και Αμμόχωστο (Mesutoglu, 2012: 9).

Το 2004, ουσιαστικά μετά από το σχέδιο Ανάν, παρατηρείται μια τεράστια άνοδος στον κατασκευαστικό τομέα. Για την αποφυγή ανεπιθύμητων αναπτύξεων, συντίθενται την περίοδο αυτή επτά διατάγματα ως προσωρινές αποφάσεις, για τον έλεγχο της ανάπτυξης. Τα διατάγματα αυτά φέρουν την ονομασία Μέτρα Προσωρινού Προγραμματισμού⁹ (Mesutoglu, 2012: 10). Την ίδια περίοδο ψηφίζεται ο νέος περιβαλλοντολογικός νόμος και οριοθετούνται οι Περιοχές Προστασίας του Περιβάλλοντος. Από το 2010 και έπειτα γίνεται μια προσπάθεια για τη δημιουργία μιας χωρικής αναπτυξιακής στρατηγικής για ολόκληρη την περιοχή της Βόρειας Κύπρου [sic] (Mesutoglu, 2012: 11).

3.3.2 Νομοθετικό Πλαίσιο

Οι νομοθεσίες οι οποίες έχουν επίδραση στην χωρική ανάπτυξη είναι συνοπτικά οι εξής:

- Συνταγματικά δικαιώματα και υποχρεώσεις
- Νομοθεσία Χωρικού Σχεδιασμού

---

⁸Στο πρωτότυπο: Planning Law, 55/89.

⁹Στο πρωτότυπο: Planning and Interim Measures.

- Περί Οδών και Οικοδομών Κανονιστικός Νόμος¹⁰

Περί Αρχαιοτήτων Νόμος 60/94

- Περιβαλλοντικός Νόμος
- Νόμος Ακίνητης Περιουσίας
- Περί Δήμων Νόμος
- Περί Τουριστικής Ανάπτυξης Νόμος
- Περί Δασικών Εκτάσεων Νόμος (Mesutoglu 2012: 4).

3.3.3 Επίπεδα Σχεδιασμού

Τα επίπεδα σχεδιασμού που υπάρχουν παρουσιάζονται πιο κάτω με ιεραρχική σειρά: το Εθνικό Χωροταξικό Σχέδιο, τα Τοπικά Αναπτυξιακά Σχέδια, τα Σχέδια Περιοχής Προτεραιότητας και τα Θεματικά Σχέδια τα οποία μπορούν να είναι τοπικά ή τομεακά¹¹ (Mesutoglu, 2012:5). Τα παραπάνω σχέδια θέτουν το πλαίσιο της λήψης αποφάσεων, αλλά δεν είναι νομικώς δεσμευτικά (Mesutoglu, 2012: 4).

Ο σχεδιασμός τους γίνεται από την υπεύθυνη αρχή για τον σχεδιασμό και τον προγραμματισμό, δηλαδή το Τμήμα Πολεοδομίας. Το Υπουργικό Συμβούλιο έχει την δικαιοδοσία να εγκρίνει όλα τα σχέδια και είναι το μόνο που μπορεί να εγκρίνει το Εθνικό Χωροταξικό Σχέδιο. Τα υπόλοιπα σχέδια εγκρίνονται από ένα κοινό συμβούλιο το οποίο συγκροτείται από τους Δήμους της περιοχής επέμβασης, το αντίστοιχο Επαρχιακό Γραφείο και το Τμήμα Πολεοδομίας. Σε περίπτωση που με το πέρας σαράντα πέντε ημερών δεν επέλθει απόφαση, το Υπουργικό Συμβούλιο δικαιοδοτείται να εγκρίνει τα σχέδια (Mesutoglu, 2012: 6).

---

¹⁰Στο πρωτότυπο αναφέρονται αντίστοιχα ως: Constitutional rights and responsibilities, Planning Law και Chapter 96.

¹¹Στο πρωτότυπο αναφέρονται αντίστοιχα ως: National Physical Plan, Local Development Plans, Priority Area Plan και Subject Plans.

3.3.4 Οργάνωση

Την ευθύνη του σχεδιασμού, σε οργανωτικό επίπεδο, έχει το Τμήμα Πολεοδομίας, το οποίο είναι επιφορτισμένο με όλες τις κλίμακες σχεδιασμού, από το χωροταξικό επίπεδο, μέχρι το τοπικό. Σύμφωνα με τον Guralp (2013), εξαιρείται η Λευκωσία, όπου την ευθύνη για το σχεδιασμό και τις ισχύουσες νομοθεσίες έχει το ΕΡΣΛ. Το Τμήμα Πολεοδομίας υπάγεται στο Υπουργείο Εσωτερικών, ενώ το όλο πλαίσιο σχεδιασμού υπάγεται στο Οικονομικό Αναπτυξιακό Σχέδιο.

Ο Χωροταξικός Νόμος εξουσιοδοτεί το Τμήμα Πολεοδομίας προκειμένου να εγκρίνει ή να απορρίψει μια πολεοδομική άδεια για την ανάπτυξη σε περιοχές όπου ένα σχεδιαστικό εργαλείο είναι σε ισχύ. Αντιθέτως, σε περιοχές όπου απουσιάζουν συγκεκριμένες κατευθύνσεις, εφαρμόζεται ο κανονιστικός νόμος Περί Οδών και Οικοδομών και το Τμήμα Πολεοδομίας έχει απλά ένα συμβουλευτικό ρόλο (Mesutoglu, 2012: 11). Επιπλέον, ο παραπάνω νόμος επιτρέπει σε Δήμους και Επαρχιακά Γραφεία να εκδίδουν οικοδομικές άδειες.

3.3.5 Προβλήματα

Το πλαίσιο της τουρκοκυπριακής κοινότητας δείχνει να είναι αναχρονιστικό και να μη λαμβάνει υπόψη του σημαντικά προβλήματα. Για παράδειγμα, σύμφωνα με τη ρύθμιση του Κεφαλαίου 96, η οποία αναθεωρήθηκε πολλές φορές μεταξύ των ετών 1959-1989, οποιοδήποτε οικόπεδο έχει πρόσβαση σε δημόσιο χώρο, νομιμοποιείται να οικοδομηθεί (Hoskara κ.ά., 2009).

Οι Hoskara κ.ά. (2009: 87) πιστεύουν επίσης πως οι εθνικές νομοθεσίες της βόρειας πλευράς δεν μπορούν να συνεισφέρουν στις σύγχρονες αντιλήψεις για την αστική ανάπτυξη (αιεφόρος ανάπτυξη, συμπαγής πόλη, οικολογική προστασία), λόγω έλλειψης σημαντικών ρυθμίσεων. Το δεύτερο σημαντικότερο πρόβλημα εντοπίζεται στην έλλειψη ελέγχου της γρήγορης αστικής ανάπτυξης, τόσο σε αστικές όσο και αγροτικές περιοχές.

Αυτό οδηγεί σε αρνητικές επιπτώσεις αναφορικά με την ανάπτυξη του αστικού περιβάλλοντος γενικότερα και στο οικιστικό περιβάλλον συγκεκριμένα.. Την ίδια άποψη υιοθετεί και η Mesutoglu (2012: 1), η οποία αναφέρει πως το ισχύον νομικό πλαίσιο και οι μηχανισμοί για τη διαχείριση της ευρύτερης χωρικής ανάπτυξης στην αυτοαποκαλούμενη ΤΔΒΚ, δεν είναι αρκετά ισχυροί προκειμένου να μπορέσουν να αντιμετωπίσουν τις προκλήσεις, αλλά και τα υπάρχουσα προβλήματα. Ουσιαστικά, οι συνολικές πολιτικές για την οικονομική ανάπτυξη δεν ενσωματώνουν κοινωνικές και περιβαλλοντικές παραμέτρους. Το επενδυτικό κλίμα δεν ενθαρρύνει έναν περιβαλλοντικά υπεύθυνο, βιώσιμο τρόπο χωρικής ανάπτυξης.

Σύμφωνα με τους Yörcü και Keleş, ακόμη και ο νέος νόμος που ενεργοποιήθηκε το 1989 (Νομοθεσία Χωρικού Σχεδιασμού), αντικαθιστώντας το προηγούμενο πλαίσιο, δεν είχε καμία ουσιαστική αλλαγή στη συγκεντρωτική δομή που χαρακτήριζε το προηγούμενο πλαίσιο. Τις μεγαλύτερες αρνητικές επιπτώσεις είχε ουσιαστικά το Κεφάλαιο 96, το οποίο δίνει το δικαίωμα στην προσθήκη οποιωνδήποτε επιμέρους κατασκευών κατοικιών. Οι μόνοι περιορισμοί που βάζει ουσιαστικά είναι στους συντελεστές δόμησης. Οι ρυθμίσεις αυτές προκάλεσαν την αστική διάχυση ακόμα και σε παράλιες ζώνες, όπως αυτές της Κερύνειας, της Αμμοχώστου και της περιοχής της Καρπασίας. Ουσιαστικά, η δόμηση κατοικιών γίνεται εντελώς ανεξέλεγκτα, χωρίς κανένα γενικότερο σχέδιο περιοχής ή τοπικό σχέδιο. Αυτό έχει ως συνέπεια τα όποια σχέδια εφαρμόζονται να μη λαμβάνουν υπόψη την ανάγκη σχεδιασμού δημόσιων χώρων, που θα είχε ως αποτέλεσμα ένα πιο ολοκληρωτικό σχέδιο που θα ενσωμάτωνε και θα ενέτασσε καλύτερα το έργο στο ευρύτερο περιβάλλον, τόσο το φυσικό όσο και το αστικό (Yörcü και Keleş όπως αναφέρονται στους Hoskara κ.ά. ,2009: 87-8).

Παρόλο που οργανωτικά υπάρχει μια ιεραρχία στα επίπεδα σχεδιασμού που δείχνει να καλύπτει όλο το φάσμα των αναγκών, προς το παρόν έχει διεκπεραιωθεί περιορισμένος αριθμός Σχεδιαστικών Διαταγμάτων, δύο Θεματικά Σχέδια και ένα Τοπικό Σχέδιο για τη Λευκωσία. Όλα αυτά μαζί καλύπτουν μόλις το 40% της έκτασης της βόρειας πλευράς (Mesutoglu, 2012: 11). Έντονη είναι η απουσία μιας επαρκούς πολιτικής προστασίας του περιβάλλοντος (Rural Development Sector Programme, 2010: 17). Ένα επιπλέον

πρόβλημα είναι οι πολιτικές παρεμβάσεις στις αποφάσεις του σχεδιασμού, οι οποίες μειώνουν την αξιοπιστία της πολεοδομικής αρχής (Mesutoglu, 2013: 13).

3.4 Σύγκριση μεταξύ των δύο νομοθετικών πλαισίων

Παρ' όλες τις διαφορές τους, τα δύο πλαίσια προέρχονται από ένα κοινό πλαίσιο, αυτό που είχε θεσπιστεί επί αγγλικής αποικιοκρατίας και διατηρήθηκε στην ανεξάρτητη ΚΔ. Ωστόσο, η τουρκοκυπριακή κοινότητα, θα έλεγε κανείς ότι βρίσκεται σε αρχικό στάδιο, αφού δεν έχει αναθεωρήσει τη βάση του νομοθετικού πλαισίου, μένοντας ακόμα εξαρτημένη στις ρυθμίσεις του Συντάγματος. Η αυτοαποκαλούμενη ΤΔΒΚ δείχνει να μην έχει αναπτύξει το απαραίτητο πλαίσιο, σε επίπεδο αναγκαίων ρυθμίσεων, κυρίως λόγω της ανυπαρξίας προβλημάτων που αντιμετώπιζαν κατά τις τελευταίες δεκαετίες, περιοχές με έντονη αστική ανάπτυξη, κάτι που ίσχυε στην νότια πλευρά μετά το 1974.

Η βασικότερη ίσως διαφορά των δύο κοινοτήτων είναι ότι η ΚΔ έχει εναρμονιστεί με τις νομοθεσίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ενσωματώνοντας, συχνά άμεσα τις οδηγίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αυτό φυσικά δεν ισχύει με την Τουρκοκυπριακή κοινότητα, λόγω μη ένταξής της στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Το πολεοδομικό πλαίσιο της ελληνοκυπριακής κοινότητας είναι πιο πλήρες, προσπαθώντας να αντιμετωπίσει τα σύγχρονα προβλήματα που ταλανίζουν τις πόλεις και την περιφέρεια ως σύνολο, υπακούοντας ταυτόχρονα στις σύγχρονες τάσεις για αειφόρο ανάπτυξη, βιώσιμο σχεδιασμό και σεβασμό στο περιβάλλον. Επιπλέον, μια ακόμη κύρια διαφορά είναι πως τα Αναπτυξιακά Σχέδια στην ελληνοκυπριακή πλευρά έχουν δεσμευτικό χαρακτήρα, αντιθέτως με την τουρκοκυπριακή πλευρά.

Γενικότερα, ο παρόν διαχωρισμός του νησιού, αποτελεί μια προβληματική για τον ορθότερο χωροταξικό σχεδιασμό του και αποτελεί τροχοπέδη σε έναν ολοκληρωτικό σχεδιασμό, τόσο της βόρειας πλευράς όσο και της νότιας. Πέραν της απουσίας μιας ενιαίας αρχής που θα είναι υπεύθυνη για τον σχεδιασμό, η διχοτόμηση που υφίσταται εδώ και 40 χρόνια, αποτρέπει την βέλτιστη χωροταξική οργάνωση για πολλούς λόγους. Ο κυριότερος είναι πως τα δύο μεγαλύτερα αστικά κέντρα, Λευκωσία και Αμμόχωστος (πριν

το 1974), είναι αποκεκομμένα από την περιφέρειά τους κι αυτό δημιουργεί μια ιδιάζουσα περίπτωση. Το πιο πάνω γεγονός, σε μια μονιμοποίηση της εκ των πραγμάτων κατάστασης, δε θα βοηθούσε ένα βιώσιμο χωροταξικό σχεδιασμό. Περαιτέρω, ο κατακερματισμός του χώρου, λόγω νομικών δυσκολιών εκμετάλλευσης ελληνοκυπριακών και τουρκοκυπριακών προσφυγικών περιουσιών, αποτρέπει σε πολλές περιοχές μια οργανωμένη και ισόρροπη αστική ανάπτυξη. Σύμφωνα με την Mesutoglou (2013: 12), το ότι ορισμένες ευρωπαϊκές αποφάσεις σχετικά με το θέμα, αποτρέπουν πλέον τις επενδύσεις στις συγκεκριμένες περιοχές, έχει οδηγήσει του επενδυτές να επικεντρώνουν το ενδιαφέρον τους σε άλλες περιοχές και να επιδεινώνουν τα υπάρχοντα προβλήματα. Μία συνοπτική σύγκριση γίνεται στον Πίνακα 1 του παραρτήματος, ενώ παρακάτω συνοψίζονται οι βασικές ομοιότητες και διαφορές:

Ομοιότητες

- Απουσία υπουργείου αποκλειστικά υπεύθυνου για τον σχεδιασμό
- Απουσία φυσικού χωροταξικού σχεδιασμού εθνικού επιπέδου
- Ίδια βάση γενικότερου πλαισίου (Αγγλοσαξονικό σύστημα)
- Ίδιες κλίμακες όσον αφορά στα επίπεδα σχεδιασμού
- Κατακερματισμός του χώρου λόγω περιουσιακού ζητήματος

Διαφορές

- Πιο πλήρες και αναθεωρημένο πλαίσιο στην ελληνοκυπριακή κοινότητα
- Εναρμόνιση με Ευρωπαϊκές οδηγίες στην ελληνοκυπριακή κοινότητα
- Εφαρμοσμένα επίπεδα σχεδιασμού στην ελληνοκυπριακή κοινότητα σε αντίθεση με αυτά της τουρκοκυπριακής κοινότητας τα οποία δίνουν γενικές κατευθύνσεις
- Εξάρτηση του σχεδιασμού από το Συνταγματικό δίκαιο στην τουρκοκυπριακή κοινότητα
- Απουσία ουσιαστικών εργαλείων σχεδιασμού στην τουρκοκυπριακή κοινότητα

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ: Διαφιλονικούμενες Πόλεις - Η περίπτωση της Λευκωσίας**ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Διαφιλονικούμενες πόλεις-Διεθνή παραδείγματα**

Σύμφωνα με τους Gaffikin κ.ά (2010: 494), κατά μία άποψη όλες οι πόλεις είναι διαφιλονικούμενες, καθώς παρατηρείται σε αυτές μια εσωτερική διαμάχη για το πως είναι καλό να χρησιμοποιείται, αλλά και να κατανέμεται η γη, η οποία και αποτελεί ένα σπάνιο αγαθό. Ο Van Kempen συμπληρώνει δηλώνοντας πως *η αδιαίρετη πόλη, είναι ένας μύθος και ταυτόχρονα μια ουτοπία* (2007: 15). Ο χωρικός διαχωρισμός μεταξύ κοινωνικών ομάδων που δομούν μια κοινωνία, μπορεί να στηρίζεται σε εθνοτικές¹², θρησκευτικές και γλωσσικές διαφορές, αλλά και σε ορισμένα κοινωνικά και οικονομικά κριτήρια (Kliot και Mansfeld, 1999: 169).

Βάσει των κριτηρίων αυτών, στη διεθνή βιβλιογραφία, υπάρχει ένας σαφής διαχωρισμός των διαφιλονικούμενων ή διαιρεμένων πόλεων σε δύο βασικές κατηγορίες: οι πόλεις οι οποίες ταλανίζονται από φιλονικίες πάνω σε θέματα πλουραλισμού, όπως είναι οι κοινωνικές, ταξικές ή εθνικές ανισότητες και αυτές οι οποίες έχουν προβλήματα τόσο σε θέματα πλουραλισμού, όσο και σε θέματα κυριαρχίας. Η δεύτερη κατηγορία αντιμετωπίζει προβλήματα τα οποία ανάγονται σε ζητήματα «*κρατικής νομιμοποίησης*» και «*εθνικής ιδιοκτησίας*» (Gaffikin κ.ά., 2010: 494). Παράδειγμα της πρώτης κατηγορίας είναι το Σικάγο, μια πόλη διαιρεμένη βάση φυλετικών διαφορών. Στη δεύτερη κατηγορία ανήκουν πόλεις όπως η Λευκωσία, το Μπέλφαστ και τα Ιεροσόλυμα. Στις τελευταίες παρατηρείται η βασική διαμάχη πάνω στο θέμα της «*εθνικής διασφάλισης*» (Gaffikin κ.ά., 2010: 494). Οι πόλεις αυτές, αποτελούν κομβικά σημεία, για άλυτες εθνικιστικές συγκρούσεις (Bollens, 2007: 3).

---

¹²Ο όρος εθνοτική ομάδα [ethnic group] εμφανίζεται ουσιαστικά στα μέσα της δεκαετίας του '50 στην Αμερικανική Κοινωνιολογία. Οι νέες κοινωνικές πραγματικότητες απαιτούν τη δημιουργία νέων όρων που υπερβαίνουν την αποικιοκρατική ορολογία (π.χ. τον όρο "φυλές"). Ο όρος εθνοτική ομάδα καλείται να καλύψει αυτές τις ανάγκες και εμφανίζεται ως πιο «ουδέτερος» πολιτικά και πιο μοντέρνος (Williams, όπως αναφέρεται στον Αγγελόπουλο, 1997).

Τα γνωστότερα παραδείγματα διαφιλονικούμενων πόλεων, γύρω από εθνοτικές διαφορές, είναι το Μπέλφαστ, τα Ιεροσόλυμα, το Βερολίνο, η Λευκωσία, το Σαράγιεβο, η Βηρυτός και το Μόσταιν (Caner και Bolen, 2012: 1). Στις πόλεις αυτές παρατηρούνται διαφιλονικίες και συγκρούσεις, οι οποίες σχετίζονται με εθνικές και πολιτικές διαφορές. Αντιθέτως, σε άλλες πόλεις, όπως είναι οι Βρυξέλλες και το Μοντρεάλ, έχουν γίνει αποτελεσματικές προσπάθειες για εκτόνωση των εθνικιστικών συγκρούσεων, διαμέσου της ισοκατανομής της εξουσίας και διακυβέρνησης και της διευκόλυνσης στην αντιμετώπιση των πολιτιστικών και γλωσσικών διαφορών (Bollens, 2007: 3).

Στο κεφάλαιο αυτό θα μελετηθεί η δεύτερη κατηγορία, ενώ θα γίνει αναφορά και σε παραδείγματα διαιρεμένων πόλεων, τα οποία από την μία προσομοιάζουν στην περίπτωση της Λευκωσίας, ενώ από την άλλη μπορούν να δώσουν επιτυχημένα παραδείγματα επίλυσης του κοινωνικού διαχωρισμού και χωρικής επανένωσης, όπως το παράδειγμα των Βρυξελλών¹³. Τα παραδείγματα που θα αναλυθούν στην παρούσα εργασία, είναι της Ιερουσαλήμ, του Μπέλφαστ και των Βρυξελλών. Παρουσιάζονται τα γενικά χαρακτηριστικά των πόλεων, αλλά και οι παράγοντες που προκαλούν τον διαχωρισμό, φυσικό ή κοινωνικό, μια σύντομη ιστορική αναδρομή της διαφιλονικίας και τέλος, η παρούσα κατάσταση με τις όποιες θετικές εξελίξεις ή βήματα προόδου.

4.1 Ιερουσαλήμ

4.1.1 Γενικά χαρακτηριστικά

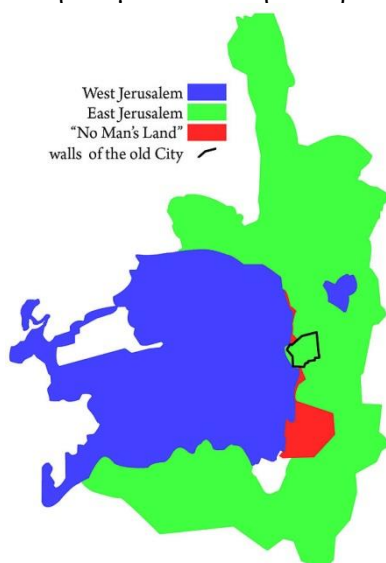
Η Ιερουσαλήμ μπορεί να χαρακτηριστεί ως η πόλη με τα πολλά πρόσωπα (Hershkovits και Fairmont-Rafiah όπως αναφέρονται στον Rafferty,2004:4). Έχοντας μια μακραίωνη

---

¹³Τα παραδείγματα που παρουσιάζονται στην εργασία επιλέχθηκαν με βάση δύο κριτήρια. Πρώτον και βασικότερο, την ύπαρξη δύο εθνοτικών κοινοτήτων στον αστικό ιστό της πόλης, οι οποίες διαφέρουν ως προς την γλώσσα ή τη θρησκεία (ή και τα δύο). Το δεύτερο είναι η ύπαρξη ιστορικού παρελθόντος της παραπάνω συνύπαρξης, γεγονός που «νομιμοποιεί» τις αξιώσεις των δύο κοινοτήτων για τον έλεγχο του αστικού χώρου και τρέφει από τη μία την διαφιλονικία και από την άλλη εθνικιστικούς παροξυσμούς, δυσχεραίνοντας έτσι τις δυνατότητες ειρηνικής συμβίωσης. Όσον αφορά στις Βρυξέλλες, αναφέρονται ως μία θετική προοπτική και δυναμική, συμβίωσης δύο εθνοτικών κοινοτήτων σε μια κοινή πόλη.

ιστορία άνω των 3 χιλιάδων ετών, θεωρείται «ιερή» πόλη, αφού φιλοξενεί τρεις από τις μεγαλύτερες μονοθεϊστικές θρησκείες: τον ιουδαϊσμό, τον χριστιανισμό και τον ισλαμισμό. Αποτελεί σήμερα την σύγχρονη πρωτεύουσα του κράτους του Ισραήλ, με πληθυσμό που αγγίζει τις 630 χιλιάδες, αλλά βρίσκεται παράλληλα στο επίκεντρο της Ισραηλινο-παλαιστινιακής διαμάχης (Guyatt, 1998 όπως αναφέρεται στον Rafferty, 2004: 4). Έτσι, η Ιερουσαλήμ διαιρέθηκε γύρω από εθνικές διαφορές, που διαχώριζαν τους Εβραίους από τους Άραβες και το κράτος του Ισραήλ με αυτό της Ιορδανίας (Kliot και Mansfeld, 1999: 179).

Εικόνα 7: Ο φυσικός διαχωρισμός της Ιερουσαλήμ. Διακρίνεται με το μπλε χρώμα η Δυτική Ιερουσαλήμ, με πράσινο η ανατολική και με κόκκινο η «Νεκρά Ζώνη».

Πηγή: http://en.wikipedia.org/wiki/East_Jerusalem.

4.1.2 Σύντομη ιστορική αναδρομή

Κατά την περίοδο της Βρετανικής Αποικιοκρατίας (1920-1948), η εθνοτική σύνθεση της πόλης μπορούσε να περιγραφεί ως ένα «πολυ-πολιτισμικό μωσαϊκό» (Bollens όπως αναφέρεται στον Rafferty, 2004: 4). Επιπλέον, παρόλη την ταυτόχρονη παρουσία διαφορετικών εθνοτήτων και θρησκειών, διαμέσου της μακραίωνης ιστορίας της πόλης, δεν υπήρξε ποτέ διαιρεμένη, μέχρι και το 1948 (Kliot και Mansfeld, 1999: 178). Οι διακοινοτικές διαμάχες, όμως, άρχισαν από κάποιο σημείο και έπειτα να επηρεάζουν ακόμη και τις τότε εκλογές, για την ανάδειξη του δημάρχου της πόλης (κατά πόσο θα ήταν

Αραβας ή Εβραίος). Επιπρόσθετα, οι ξεχωριστές κοινωφελείς υπηρεσίες που υπήρχαν για Άραβες και Εβραίους και η ξεχωριστή ανάπτυξη των κοινοτήτων σε τομείς όπως το εμπόριο και η οικονομία, οδήγησαν στην *πλήρη πόλωση των δύο κοινοτήτων* (Kliot και Mansfeld, 1999: 179).

Η Ιερουσαλήμ διαιρέθηκε ως αποτέλεσμα του πολέμου μεταξύ Ισραηλινών και Αράβων του 1947-48. Η διαχωριστική γραμμή ήταν ταυτόχρονα και η γραμμή εκεχειρίας. Η φυσική οριοθέτηση των αραβοϊσραηλινών γραμμών εμπροσθοφυλακής είχαν δημιουργήσει μεγάλες «νεκρές» περιοχές (Kliot και Mansfeld, 1999: 204). Κατά την δεκαετησίαν διάρκεια του φυσικού διαχωρισμού της πόλης, υπήρξε ελάχιστη συνεργασία μεταξύ των δύο πλευρών. Υπήρξε, ωστόσο, συνεργασία σε θέματα που αφορούσαν στην υγιεινή, όπως για παράδειγμα την εξάλειψη της ελονοσίας σε διάφορα μέρη της πόλης (Gosenfeld, όπως αναφέρεται στους Kliot και Mansfeld, 1999: 204). Η οικονομία της Ιερουσαλήμ υπέστη σοβαρές ζημιές από τον διαχωρισμό, αφού η Ιορδανία είχε προτιμήσει να επενδύσει στο Αμμάν, ενώ αντιστοίχως, το Τελ Αβίβ αναπτυσσόταν γρηγορότερα από την Δυτική Ιερουσαλήμ (Kliot και Mansfeld, 1999: 209). Μεταξύ των ετών 1948-1967, η Ανατολική και Δυτική Ιερουσαλήμ εξελίχθηκαν ξεχωριστά και επεκτάθηκαν προς αντίθετες κατευθύνσεις: η Δυτική Ιερουσαλήμ προς τα δυτικά και η Ανατολική Ιερουσαλήμ προς βόρεια και ανατολικά (Kliot και Mansfeld, 1999: 2010). Η Δυτική Ιερουσαλήμ βρισκόταν στην άκρη ενός στενού διαδρόμου, 7 μόλις χιλιομέτρων πλάτους, η οποία υπήρξε στόχος για τρομοκρατικές δραστηριότητες κατά την δεκαετία του '50, ενώ είχε χάσει και την ενδοχώρα της προς τα ανατολικά και έγινε απολύτως εξαρτημένη από τις παράκτιες περιοχές του Ισραήλ (Schiller, όπως αναφέρεται στους Kliot και Mansfeld, 1999: 205).

Τα δύο μέρη παρέμειναν εχθρικά και εμπόλεμα μέχρι το 1967, όταν η πόλη «επανενώθηκε» μετά από την κατάληψη της πόλης από τους Ισραηλινούς, κατά την διάρκεια του «πολέμου των έξι ημερών» (Kliot και Mansfeld, 1999: 184). Παρ' όλ' αυτά η de facto και de jure ενσωμάτωση της Ανατολικής Ιερουσαλήμ στο Ισραήλ δεν είχε αναγνωριστεί από τη διεθνή κοινότητα ή τους Παλαιστίνιους (Kliot και Mansfeld, 1999: 185). Μετά την «επανένωση» της πόλης, τα δύο τμήματα της πόλης ενοποιήθηκαν με

διάταγμα. Εντούτοις, Άραβες και Εβραίοι, αποφεύγουν τις έτερες περιοχές και έτσι «*το τείχος στο μυαλό των ανθρώπων*» ακόμη υπάρχει (Silver, 2010: 353). Με την ενοποίηση της Ιερουσαλήμ και την προσάρτηση της Ανατολικής Ιερουσαλήμ, *η τοπική αυτοδιοίκηση αναλάμβανε την ευθύνη για το σχεδιασμό και τον καθορισμό των ζωνών σε όλες τις περιοχές που υπάγονται στη δικαιοδοσία της* (Guyatt, όπως αναφέρεται στον Rafferty, 2004: 5).

4.1.3 Παρούσα κατάσταση

Ο αστικός ιστός των Ιεροσολύμων είναι πλέον «φυσικά» επανενωμένος. Αυτό όμως δύσκολα ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα. Η πόλη είναι αποκομμένη από την ανατολική ενδοχώρα όπου ζουν οι Παλαιστίνιοι, ενώ υπάρχουν ακόμη δύο ξεχωριστές εμπορικές ζώνες, μία για τους Άραβες και μία για τους Εβραίους, δύο ξεχωριστές βιομηχανικές ζώνες, ξεχωριστά δημόσια ιδρύματα και ξεχωριστές τουριστικές βιομηχανίες (Romann, όπως αναφέρεται στους Kliot και Mansfeld, 1999: 214).

Εικόνα 8: Τα τείχη της Δυτικής Όχθης που προορίζονται για την προστασία των νέων οικισμών από τρομοκρατικές επιθέσεις.

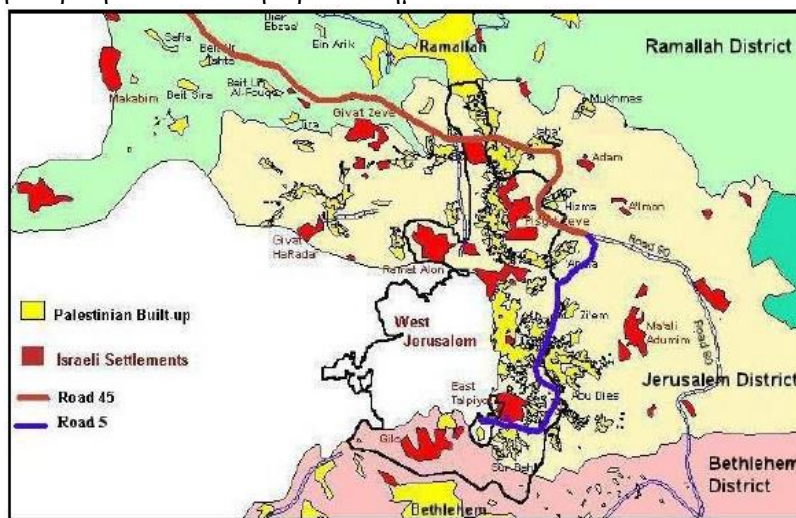
Πηγή: <http://www.ibtimes.com/west-bank-wall-what-life-palestinians-israelis-divided-barrier-1265823>.

Αυτό οφείλεται κυρίως στο σύστημα σχεδιασμού του Ισραήλ, που σύμφωνα με τον Rafferty, αποτελεί παράδειγμα «ιδεολογικού» σχεδιασμού¹⁴, λόγω της ξεκάθαρης εύνοιας της μίας εθνοτικής ομάδας έναντι της άλλης, συνυπολογίζοντας το γεγονός πως τέτοιου είδους σχεδιασμός αποτελεί οπισθοδρομικό παράγοντα για μια θετική αλλαγή (2004: 15).

¹⁴Στο πρωτότυπο: «partisan planning».

Οι διακρίσεις του σχεδιασμού κατά της «Αραβικής» Ιερουσαλήμ αντανακλάται σε καταστάσεις, όπως η ελλιπής συντήρηση των υποδομών και η έλλειψη ανάπτυξης, όπως λόγω χάρη δημόσιες εγκαταστάσεις (Kliot και Mansfeld, 1999: 214). Οι Ισραηλινοί πολεοδόμοι έχουν καταφέρει να περιορίσουν, μέσω πολεοδομικών ρυθμίσεων, την ανάπτυξη των παλαιστινιακών κοινοτήτων. Οι Ισραηλινοί έχουν αυξήσει την παρουσία τους στην ανατολική Ιερουσαλήμ, επιδιώκοντας να δημιουργήσουν την «κρίσιμη μάζα» Εβραϊκού πληθυσμού στο ανατολικό τμήμα της πόλης, ούτως ώστε να αποφευχθεί ένας πιθανός μελλοντικός διαχωρισμός (Bollens, όπως αναφέρεται στον Rafferty, 2004: 6).

Εικόνα 9: Η Μητροπολιτική Ιερουσαλήμ σήμερα. Με κόκκινο διακρίνονται οι νέοι οικισμοί των Ισραηλινών στην «πρώην» ανατολική Ιερουσαλήμ.

Πηγή: Rafferty, (2004:9)

Έτσι, το σύστημα σχεδιασμού του Ισραήλ παράγει ακόμα βαθύτερες τομές μεταξύ Αράβων και Εβραίων. Οι περιορισμοί στη χρήση γης, σε συνδυασμό με την περιορισμένη κατανομή των φυσικών και κοινωνικών υποδομών, αποτελούν τα μέσα με τα οποία το κράτος και το σύστημα σχεδιασμού αυξάνουν τον κοινωνικό έλεγχο (Alfasi όπως αναφέρεται στον Rafferty, 2004: 16). Σύμφωνα με τους Kliot και Mansfeld, η εμπειρία από τον προγραμματισμό για μία «επανενομένη» και «ενοποιημένη» Ιερουσαλήμ έδειξε πως η εξάλειψη των φυσικών εμποδίων μεταξύ των δύο τμημάτων της πόλης δεν μετατρέπει απαραίτητως την πόλη σε μια πραγματικά «ολοκληρωμένη» πόλη (1999: 214). Οι Caner και Bolen συμφωνούν, δηλώνοντας πως είναι εύκολο να επανενώσεις τον αστικό

ιστό μιας πόλης από πλευράς υποδομών, αλλά δύσκολο να την παλινρθώσεις ως μια πόλη που θα λειτουργεί ως ένα ενιαίο σύνολο (2012: 19).

4.2 Μπέλφαστ

4.2.1 Γενικά χαρακτηριστικά

Το Μπέλφαστ έχει το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό πως δεν κατέστη διαφιλονικούμενο μετά από πόλεμο, αλλά έπειτα από μια διαδικασία «αποικιοποίησης». Επομένως, η σύγκρουση προήλθε μέσα από την ίδια την κοινωνία, λόγω της εσωτερικής συνοχής που ο αποικισμός δημιούργησε στις δύο κοινοτικές ομάδες (αποικιστές και αποικημένοι) και αυτός φαίνεται να είναι και ο λόγος που η διαφιλονικία συνεχίζεται ακόμη (Caner και Bolen, 2012: 18). Η διαμάχη είναι μεταξύ των Καθολικών και των Προτεσταντών, παρόλο που δεν είναι θρησκευτική διαμάχη, αλλά περισσότερο εθνική. Οι Προτεστάντες, ως επί το πλείστον, θέλουν η Βόρειος Ιρλανδία να αποτελεί μέρος της Μεγάλης Βρετανίας, ενώ οι Καθολικοί, στην πλειοψηφία τους, θέλουν την Ιρλανδία να αποτελεί ανεξάρτητο κράτος και να ενσωματωθεί ουσιαστικά στο κράτος της Ιρλανδίας. Οι πρώτοι βλέπουν τον εαυτό τους ως Βρετανούς, ενώ οι δεύτεροι ως Ιρλανδούς.

Όσον αφορά στα χωρικά χαρακτηριστικά της διαφιλονικίας αυτής, η διαίρεση του Μπέλφαστ, δεν παρατηρείται στην καρδιά του αστικού του ιστού, αλλά σε διάσπαρτα σημεία σε ολόκληρη την πόλη (Caner και Bolen, 2012: 18). Ωστόσο, ο φυσικός και κοινωνικός διαχωρισμός του Μπέλφαστ, είναι εμφανής στον αστικό ιστό της πόλης και ο διαχωρισμός των περιοχών κατοικίας Καθολικών και Προτεσταντών είναι *αναμφισβήτητα η πιο επίμονη και εντυπωσιακή εκδήλωση εθνοτικής διαμάχης* (Rafferty, 2004: 10). Εν τέλει, το Μπέλφαστ αποτελεί ένα ιδιαίτερο παράδειγμα, γιατί δεν είναι ούτε πλήρως διαχωρισμένο, ούτε πλήρως ενοποιημένο. Μέσα στο ιδιαίτερο αυτό αστικό τοπίο, οι κάτοικοι ζουν σε συνθήκες εθνικού διαχωρισμού, ενώ παράλληλα μοιράζονται κάποιους από τους δημόσιους χώρους (Boal, 2010: 158).

4.2.2 Σύντομη ιστορική αναδρομή

Η άνθιση της βιομηχανίας που συντελέστηκε στο Μπέλφαστ στις αρχές του 19^{ου} αιώνα, είχε προσελκύσει πολλούς εργάτες από τις αγροτικές περιοχές της Ιρλανδίας, κυρίως Καθολικούς. Έτσι, γύρω στο 1830, το ένα τρίτο των κατοίκων του Μπέλφαστ ήταν Καθολικοί (γύρω στις 50 χιλιάδες), σε μια πόλη όπου, μισό αιώνα πριν, η συντριπτική της πλειοψηφία ήταν Προτεστάντες. Το γεγονός που όξυνε την αντιπαράθεση μεταξύ των δύο κοινοτήτων, είναι το κίνημα για ανεξαρτησία της Ιρλανδίας από την Αγγλία, που εμφανίστηκε κατά το δεύτερο μισό του 19^{ου} αιώνα και το οποίο έφτασε στο αποκορύφωμά του, την δεύτερη δεκαετία του 20^{ου}. Οι Καθολικοί, κατά κύριο λόγο, ζητούσαν κάποιο βαθμό ανεξαρτησίας της Ιρλανδίας, ενώ από την άλλη οι Προτεστάντες επιθυμούσαν τη διατήρηση της πολιτικής ένωσης της Ιρλανδίας με τη Βρετανία. Ο φυσικός διαχωρισμός της Ιρλανδίας το 1920 έδειχνε να λύνει εν μέρει το πρόβλημα. Αντιθέτως στο Μπέλφαστ, την πρωτεύουσα της νεοσυσταθείσας Βρετανικής επαρχίας της Βορείου Ιρλανδίας, το πρόβλημα εντάθηκε (Boal, 2010: 151-2).

Τα προβλήματα με τις διακοινοτικές διαμάχες ξεκίνησαν το 1969 (Brand, 2010:35) και υπήρξαν η αρχή αυτού που ονομάστηκε ως «Οι Ταραχές»¹⁵. Η περίοδος αυτή διήρκησε τρεις δεκαετίες και αφορούσε κυρίως στο ζήτημα του καθεστώτος της Βόρειας Ιρλανδίας εντός του Ηνωμένου Βασιλείου. Τα γεγονότα της περιόδου αυτής, χαρακτηρίστηκαν από ένοπλες εκστρατείες παραστρατιωτικών οργανώσεων, τόσο από την πλευρά των Καθολικών, όσο και από μέρους των Προτεσταντών. Γνωστότερες εκστρατείες υπήρξαν, αντίστοιχα, η εκστρατεία του «Προσωρινού Ιρλανδικού Δημοκρατικού Στρατού» (IRA) την περίοδο 1969-1997 και της Εθελοντικής Δύναμης του Ulster (UVF), που σχηματίστηκε το 1966. Ο βρετανικός στρατός και η «Βασιλική Χωροφυλακή του Ulster» (RUC) συμμετείχαν επίσης στις βιαιότητες (Kennedy-Pipe, 2007). Αξιομνημόνευτο είναι το γεγονός πως μεταξύ του 1971 και του 1991, η πόλη έχασε μέχρι και το ένα τρίτο του πληθυσμού της, (από 416 σε 280 χιλιάδες), καθώς αυτός μετακινήθηκε κυρίως προς τα προάστια και πέρα από αυτά (Gaffikin and Morrissey, όπως αναφέρεται στον Rafferty, 2004: 10).

---

¹⁵Στο πρωτότυπο αναφέρονται ως: «The Troubles».

Κατά τη διάρκεια των συγκρούσεων, ο Rafferty θεωρεί πως υπήρξε μία σχεδιαστική απόφαση η οποία επηρέασε την όλη διαμάχη. Αυτή ήταν η απόφαση για δημιουργία ενός αυτοκινητόδρομου υψηλής ταχύτητας, ο οποίος θα διέσχιζε την πόλη από βορρά προς δύση. Ο Neil δηλώνει πως ο δρόμος αυτός λειτούργησε ουσιαστικά ως μία τάφρος, η οποία διαχώριζε το κέντρο της πόλης από τις περιοχές των Καθολικών και των Προτεσταντών του δυτικού Μπέλφαστ. Η σχεδιαστική αυτή απόφαση ενίσχυσε μία ήδη διαιρεμένη πόλη, επιδιώκοντας την απομάκρυνση των συγκρούσεων, έξω από το ουδέτερο κέντρο της πόλης (Neill όπως αναφέρεται στον Rafferty, 2004:13-4).

Η περίοδος των βιαιοτήτων έφτασε στο τέλος της με μια ειρηνευτική διαδικασία που περιελάμβανε τις δηλώσεις για κατάπαυση του πυρός από τις περισσότερες παραστρατιωτικές οργανώσεις, τον πλήρη αφοπλισμό του IRA, τη μεταρρύθμιση της αστυνομίας και την αντίστοιχη αποχώρηση του βρετανικού στρατού από δρόμους και ευαίσθητες παραμεθόριες περιοχές. Τα παραπάνω περιλαμβάνονταν στη «συμφωνία του Μπέλφαστ», κοινώς γνωστό ως «Συμφωνία της Μεγάλης Παρασκευής». Με τη συμφωνία αυτή, η Βόρεια Ιρλανδία παρέμενε εντός του Ηνωμένου Βασιλείου, κάτι το οποίο οι διαδοχικές κυβερνήσεις της Ιρλανδίας δεν είχαν αναγνωρίσει πλήρως στο παρελθόν (Kennedy-Pipe, 2007).

4.2.3 Παρούσα κατάσταση

Η κυβέρνηση είχε ανεγείρει, αρχικά, τα «τείχη της ειρήνης» ως προσωρινές υποδομές που σκόπευαν να μειώσουν τις τοπικές συγκρούσεις. Εν τέλει, τα τείχη αυτά εξακολουθούν να υπάρχουν και σήμερα και να αναπαράγονται στον αστικό ιστό της πόλης, αφού σε ορισμένες περιπτώσεις ενσωματώνονται ακόμα και στη διαδικασία του σχεδιασμού (Rafferty, 2004: 12). Σήμερα υπάρχουν ογδόντα οκτώ «τείχη της ειρήνης» στο Μπέλφαστ. Μερικά φτάνουν τα δέκα μέτρα ύψος και αρκετά έχουν μήκος πολλών χιλιομέτρων. Συνήθως κτίζονται μετά από αίτημα των κατοίκων που ζουν κοντά σε περιοχές «διεπαφής» (Caner και Bolen, 2012: 5). Πρόσφατα, οι τοίχοι αυτοί, έχουν ζωγραφιστεί με γκράφιτι από καλλιτέχνες απ' όλο τον κόσμο, με σκοπό τη δημιουργία τουριστικών

αξιοθέατων, αλλά όπως πιστεύει και ο Brand ο καλλωπισμός τους νομιμοποιεί την ύπαρξή τους (Brand, όπως αναφέρεται στους Caner και Boner, 2012: 5).

Εικόνα 10: «Τείχος της Ειρήνης», με γκράφιτι, στο Μπέλφαστ.

<http://belfastbeautylove.blogspot.gr/2013/02/bbl-loves-ni-belfast-taxi-tours.html>.

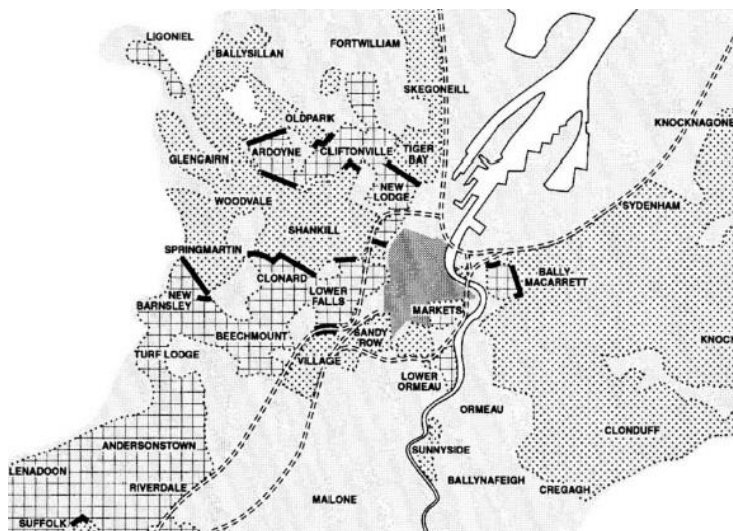
Το Μπέλφαστ σήμερα βρίσκεται σε μια μεταβατική περίοδο. Σύμφωνα με τον Rafferty (2004: 16), ο σχεδιασμός και οι πολιτικές πρακτικές που αφορούν στην πόλη έχουν υιοθετήσει μια προσέγγιση «ισότητας». Ένα σημαντικό έγγραφο που αντικατοπτρίζει τις θέσεις αυτές, είναι το «Πρόγραμμα για την Διακυβέρνηση»¹⁶ (OFMDFM, 2001). Υπάρχουν και άλλες πολιτικές που σχετίζονται με το σχεδιασμό, με σημαντικότερη τη «Νέα Στόχευση Κοινωνικών αναγκών»¹⁷, η οποία στοχεύει στην αντιμετώπιση κοινωνικών αναγκών και του κοινωνικού αποκλεισμού, εστιάζοντας σε ειδικές ομάδες, για τη μείωση των ανισοτήτων. Με τον τρόπο αυτό, λειτουργεί και ως προληπτική αναζήτηση των πιθανών επιπτώσεων που οι πολιτικές μπορεί να προκαλέσουν σε διάφορες κοινωνικές ομάδες στο Μπέλφαστ, αλλά και σε όλη τη Βόρεια Ιρλανδία. Αντιθέτως, ο Bollens πιστεύει πως στο Μπέλφαστ χρησιμοποιείται η προσέγγιση του «ουδέτερου σχεδιασμού» ο οποίος λαμβάνει υπόψη τεχνικά κριτήρια για την κατανομή πόρων και υπηρεσιών, αλλά αποστασιοποιείται από τα βασικά ζητήματα της εθνικής ταυτότητας, των ανισοτήτων στο θέμα λήψεων αποφάσεων και του πολιτικού αποκλεισμού (Bollens όπως

¹⁶Στο πρωτότυπο αναφέρεται ως: «Programme For Government».

¹⁷Στο πρωτότυπο αναφέρεται ως: «New Targeting Social Need».

αναφέρεται στον Rafferty, 2004: 16). Η προβληματική έχει να κάνει με το ότι στο Μπέλφαστ παρουσιάζεται έντονα το φαινόμενο όπου κοινωνικές και οικονομικές διεργασίες αλλοιώνονται από την ύπαρξη των εθνοτικών συγκρούσεων και όπου τα άτομα τα οποία που εμπλέκονται με τον σχεδιασμό, αντιλαμβάνονται πως στην διαδικασία του σχεδιασμού, αναγκαστικά μεταφέρονται οι λεπτότητες αλλά και οι βαρβαρότητες μιας κοινωνίας η οποία δεν μπορεί να συμφωνήσει στο πως να κυβερνάει τον εαυτό της. Εν τέλει ο σχεδιαστής μπορεί να μη μεταφέρει ο ίδιος τα ζητήματα των εθνικών διαφορών, αλλά τα ζητήματα αυτά παρουσιάζονται εκεί, «είτε το θέλει είτε όχι» (Boal, 2010: 158).

Εικόνα 11: Ο φυσικός διαχωρισμός του Μπέλφαστ. Με την χοντρή μαύρη γραμμή διακρίνονται τα «Τείχη Ειρήνης», ενώ με τις διακεκομμένες γραμμές, οι αυτοκινητόδρομοι που ενισχύουν τον διαχωρισμό.

Πηγή: Boal, (2002: 692)

Ο Boal (2010) αναφέρει πως ο σημερινός διαχωρισμός στο Μπέλφαστ, είναι σε υψηλότερο επίπεδο από ό, τι ποτέ στο παρελθόν και πως οι διαδικασίες που οδηγούν σε αύξηση του διαχωρισμού λειτουργούν σαφώς πολύ πιο αποτελεσματικά και πολύ πιο γρήγορα από τις διαδικασίες που συμβάλλουν στην εθνική ανάμειξη. Ολοκληρώνει λέγοντας πως μόνο εάν τερματιστούν οι διαχωρισμοί που δημιουργεί ο εθνικισμός, ή αντικατασταθούν από τον πλουραλισμό, θα επιτραπεί η ουσιαστική ενοποίηση του Μπέλφαστ και η εστίαση του σε ζωτικότερα προβλήματα, όπως αυτά της ανεργίας, της κοινωνικής πόλωσης ή της εγκληματικότητας.

4.3 Βρυξέλλες

Το Βέλγιο αποτελείται από τρεις κύριες διοικητικές περιφέρειες με ξεχωριστό γλωσσικό χαρακτήρα η κάθε μία. Η περιοχή της Φλάνδρας στο βορρά είναι η επίσημη ολλανδόφωνη περιφέρεια του Βελγίου. Η Βαλλονία στο νότο είναι η επίσημη γαλλόφωνη περιφέρεια της χώρας. Τέλος, η «Περιφέρεια της Πρωτεύουσας των Βρυξελλών» αποτελεί, πέρα από την διοικητική περιφέρεια, την δίγλωσση περιοχή που βρίσκεται βόρεια της γραμμής που χωρίζει τις δύο άλλες περιφέρειες (Murphy, 2002: 696).

4.3.1 Γενικά χαρακτηριστικά

Η Περιφέρεια της Πρωτεύουσας των Βρυξελλών αποτελεί εκ των πραγμάτων την πρωτεύουσα της Ευρωπαϊκής Ένωσης και τη μεγαλύτερη αστική περιοχή του Βελγίου (Demey, 2007). Το αστικό συγκρότημα των Βρυξελλών αποτελείται από 19 δήμους και η «Πόλη των Βρυξελλών», που είναι ένας από αυτούς τους δήμους, αποτελεί την πρωτεύουσα του Βελγίου, όπως επίσης και την έδρα τόσο της γαλλικής όσο και της φλαμανδικής κοινότητας (Brussels.info, 2014). Οι Βρυξέλλες αποτελούν ένα από τα κύρια κέντρα των διεθνών πολιτικών δρώμενων, λόγω του γεγονότος της παρουσίας στην πόλη των εδρών των κυριότερων ευρωπαϊκών ιδρυμάτων, καθώς και των κεντρικών γραφείων του ΝΑΤΟ.

Αποτελώντας επισήμως μία δίγλωσση πόλη στο κέντρο του Βελγίου, μια χώρα με γνωστές εντάσεις μεταξύ των γαλλόφωνων και των ολλανδόφωνων κοινοτήτων, οι Βρυξέλλες παρουσιάζονται ως μια πόλη που διαιρείται γύρω από μεγάλα εθνο-πολιτισμικά ρήγματα. Ωστόσο, σε αντίθεση με άλλα γνωστά παραδείγματα, στις Βρυξέλλες δεν υπάρχουν σαφώς οριοθετημένες εθνοτικές ζώνες, οδοφράγματα ή «Νεκρές Ζώνες» (Murphy, 2002: 695).

Όντως, στη διεθνή ορολογία οι Βρυξέλλες αναφέρονται ως «Διαιρεμένη» ή «Διαφιλονικούμενη» πόλη, όπως και οι υπόλοιπες περιπτώσεις που παρουσιάζονται στη διατριβή. Παρ' όλ' αυτά, σύμφωνα με τον Βογιαζάκη (2014), οι Βρυξέλλες αποτελούν ένα

εφαπτόμενο θέμα, με τις υπόλοιπες περιπτώσεις γιατί δεν υφίσταται θέμα στρατού κατοχής, ούτε εμπόλεμης κατάστασης, κατ' ουδένα τρόπο. Πιο συγκεκριμένα, οι κοινότητες που απαρτίζουν την πόλη ποτέ δεν έφτασαν στο σημείο πολεμικής σύρραξης ή έστω εχθροπραξιών. Εξάλλου, πίσω από την έννοια της διαιρεμένης πόλης βρίσκεται ένα ευρύ φάσμα μορφών που μπορεί να λάβει η διαίρεση. Τις περισσότερες φορές είναι φανερά εδαφική, αλλά η απουσία όπλων ή αρμάτων, ή ακόμη η έλλειψη επίσημης αναγνώρισης των εθνικών οντοτήτων σε συγκεκριμένο χώρο, δεν καθιστά τον παράγοντα «χώρο», ασήμαντο. Η περίπτωση των Βρυξελλών δείχνει πως η εδαφική δυναμική μπορεί να βρει έκφραση με διάφορους τρόπους, είτε άμεσους είτε έμμεσους, διαμορφώνοντας την αίσθηση της ταυτότητας και ενισχύοντας την προσπάθεια για υπέρβαση των εσωτερικών διαιρέσεων (Murphy, 2002: 699). Έτσι, οι Βρυξέλλες αποτελούν ένα ενδιαφέρον παράδειγμα του πώς μπορούν σε μια πόλη να συνυπάρξουν διαφορετικοί πολιτισμοί και «γλωσσικές» κοινότητες, παρόλα τα φαινόμενα φυσικού διαχωρισμού τους.

Εικόνα 12: Οι κοινότητες και οι περιφέρειες του Βελγίου.

Πηγή: Baeten, G. (2009)

Παρά το γεγονός πως οι Βρυξέλλες δεν είναι μια πόλη διαιρεμένη γύρω από ξεκάθαρα οριοθετημένα εθνογλωσσικά ζητήματα, η πολιτιστική και πολιτική γεωγραφία της πόλης καθορίζεται από ορισμένα εσωτερικά εδαφικά ζητήματα. Για παράδειγμα, υπάρχει η τάση να συνδέονται διαφορετικά μέρη της πόλης με τη μία ή την άλλη ομάδα και αυτό ενισχύει την ιδέα μιας πολιτιστικά διαιρεμένης πόλης. Από την άλλη πλευρά, η επίσημη κατάσταση της πόλης ως μία ενιαία οντότητα, πολιτικά και εδαφικά, δίνει την αίσθηση της ενότητας.

Πράγματι, είναι δύσκολο να καθορίσει κανείς ποια από τις δύο γλώσσες κυριαρχεί στην κάθε μία περιοχή μέσα στην πόλη, επειδή, λόγω του ευαίσθητου ζητήματος της γλώσσας, έχει αποφασιστεί η μη συλλογή επίσημων στατιστικών από το 1947 (Murphy, 2002:695).

Το αποκαλούμενο «γλωσσικό» πρόβλημα του Βελγίου, εκδηλώθηκε κυρίως με αχωρικούς τρόπους μέσα στην πόλη των Βρυξελλών. Ωστόσο, όπως έχει δηλώσει ο Saul Cohen, μεταξύ άλλων επιστημόνων, οι «εδαφικές» ιδέες και φιλοδοξίες, μπορούν να εκδηλώνονται με ποικίλους τρόπους εντός των αστικών περιοχών, ενώ μια πιο προσεκτική εξέταση στην περίπτωση των Βρυξελλών, αποκαλύπτει πως το έδαφος είναι κρίσιμος παράγοντας για την κατανόηση των κοινωνικο-πολιτιστικών χαρακτηριστικών της πόλης (Cohen, όπως αναφέρεται στον Murphy, 2002: 697). Εντούτοις, φαίνεται πως ο «γλωσσικός διαχωρισμός»¹⁸ (Murphy, 2002: 699) μεταφράζεται και χωρικά, αφού η κάθε μία από αυτές τις γλωσσικές κοινότητες τείνουν να ομαδοποιούνται και χωροθετούνται σε συγκεκριμένες περιοχές, εντός της Βελγικής πρωτεύουσας. Αν και δεν υπάρχει ακριβής τρόπος για να οριοθετηθούν οι περιοχές αυτές, υπάρχουν εμφανείς συγκεντρώσεις Φλαμανδών σε ορισμένους δήμους της πόλης (Logie, όπως αναφέρεται στον Murphy, 2002: 698-9). Το πρόβλημα της «γλωσσικού διαχωρισμού» στο Βέλγιο, προσεγγίστηκε σε εθνικό επίπεδο με τον διαχωρισμό του κράτους σε διακριτές «γλωσσικές» περιφέρειες και ο Murphy πιστεύει πως αυτή ακριβώς η «γλωσσική περιφερειοποίηση» του Βελγίου, είναι που προσέδωσε στην πρωτεύουσα μια ιδιαίτερη συμβολική σημασία και προώθησε μία διακριτή ταυτότητα στην πόλη (2002:699).

4.3.2 Σύντομη ιστορική αναδρομή

Για πολλούς αιώνες, οι κάτοικοι των Βρυξελλών μιλούσαν μια γερμανική διάλεκτο που συσχετιζόταν με τις φλαμανδικές διαλέκτους των γύρω κοινοτήτων, *αλλά με έναν ιδιαίτερο διακριτικό χαρακτήρα* (Beardsmore, όπως αναφέρεται στον Murphy, 2002: 696). Ωστόσο, κατά τη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα, ο γλωσσικός χαρακτήρας της πόλης άλλαξε ριζικά, λόγω της έμφασης που δόθηκε στη χρήση της γαλλικής γλώσσας στην πρωτεύουσα του νεοσύστατου βελγικού κράτους. Το τελευταίο έφερε τους γαλλόφωνους σε κοινωνικά

---

¹⁸Στο πρωτότυπο: «linguistic territorialization».

πλεονεκτική θέση και οδήγησε στην προσέλευση μεγάλου αριθμού γαλλόφωνων στην πόλη από το νότιο Βέλγιο (Murphy, 2002:696). Έτσι από τα μέσα του 19^{ου} και κατά την διάρκεια του 20^{ου}, οι Βρυξέλλες είχαν μετατραπεί από μία αμιγώς ολλανδόφωνη περιοχή, σε μία γαλλόφωνη πόλη. Σήμερα, η πλειονότητα των κατοίκων της έχει ως μητρική γλώσσα τη γαλλική, με το ποσοστό τους να αγγίζει περίπου το 87% (Βογιαζίδης, 2014), ενώ και οι δύο γλώσσες αποτελούν τις επίσημες γλώσσες της περιφέρειας.

Παρά την ισχυρή παρουσία γαλλόφωνων στη βελγική πρωτεύουσα τον τελευταίο ενάμιση αιώνα, η πόλη δε θεωρείται, επ' ουδενία έννοια, θύλακας της γαλλόφωνης Βαλλονίας ή έστω, στενά συνδεδεμένος με τη γαλλόφωνη περιφέρεια του Βελγίου. Αυτό γιατί οι γαλλόφωνοι κάτοικοί του είναι σε μεγάλο βαθμό ένας συνδυασμός τριών συγκεκριμένων περιπτώσεων. Είτε είναι μακροχρόνιοι κάτοικοι των Βρυξελλών που υιοθέτησαν σταδιακά τη γλώσσα «Romance», είτε είναι απόγονοι μεταναστών από το νότιο Βέλγιο που έφυγαν πριν «χτιστεί» μέσα τους μια ισχυρή ταυτότητα του κατοίκου της Βαλλονίας, είτε είναι νέοι κάτοικοι οι οποίοι απλά υιοθέτησαν την κυρίαρχη γλώσσα της πόλης (Stengers, όπως αναφέρεται στον Murphy, 2002: 696). Η πληθυσμιακά μικρότερη ολλανδόφωνη κοινότητα, έχει αναμφισβήτητα στενότερους δεσμούς με την ευρύτερη περιοχή της Φλάνδρας, αλλά πολλοί βλέπουν τους εαυτούς τους ως μέρος μιας ξεχωριστής περιοχής στο Βέλγιο, γεγονός που αντανακλά τη μακρόχρονη παράδοση της χώρας, ως κοινοτικά αυτόνομη (Murphy, 2002: 696).

Δεδομένου ότι το στοιχείο της γλώσσας έχει χρησιμεύσει ως ένας βασικός παράγοντας για πολιτικές που σχετίζονται με ζητήματα ταυτότητας στο Βέλγιο του 20^{ου} αιώνα, δεν αποτελεί έκπληξη το γεγονός πως οι εθνο-γλωσσικές διαφορές προσελκύουν την προσοχή περισσότερο από οτιδήποτε άλλο. Οι ολλανδόφωνοι στη Φλάνδρα άρχισαν να πιέζουν για μεγαλύτερα γλωσσικά δικαιώματα μέσα στον 20^ο αιώνα και το ίδιο έκαναν και οι ομιλητές άλλων γλωσσών στις Βρυξέλλες. Με την αυξανόμενη δύναμη του φλαμανδικού κινήματος και την εγκαθίδρυση των δικαιωμάτων, τόσο για τους γαλλόφωνους όσο και για τους ολλανδόφωνους, στην πρωτεύουσα του Βελγίου κατά τις τρεις τελευταίες δεκαετίες, τα μέλη του ολλανδόφωνου πληθυσμού της πόλης εξέφρασαν δημόσια την κατακραυγή

τους, όταν τους στερήθηκε η δυνατότητα να χρησιμοποιούν τη γλώσσα τους σε δημόσιους χώρους (DeRidder και Fraga, όπως αναφέρονται στον Murphy, 2002: 696).

Πολλοί κάτοικοι της περιφέρειας της Φλάνδρας απαιτούν αύξηση της αυτονομίας τους, εντός του Βελγικού κράτους. Αντιθέτως, οι πολίτες της Βαλλονίας, εκφράζουν την επιθυμία για περιφερειακές ρυθμίσεις που να εξασφαλίζουν ότι δεν θα τους επιβληθεί η οικονομικά διογκούμενη και ισχυροποιημένη φλαμανδική περιοχή (Murphy, 1988). Οι περισσότεροι κάτοικοι των Βρυξελλών δεν ταυτίζονται έντονα με οποιαδήποτε από τις δύο αυτές κατευθύνσεις. Αντιμετωπίζουν, μάλιστα, με μεγάλη ανησυχία, την «εδαφικοποίηση»¹⁹ της «γλωσσικής πολιτικής», θεωρώντας πως δημιουργεί μια σιωπηρή κατάταξη των Βέλγων σε Φλαμανδούς και Βαλλόνους. Εν τέλει, λίγοι μόνο κάτοικοι των Βρυξελλών ταυτίζονται με οποιαδήποτε από αυτές τις κατηγορίες. Επιπλέον, τα αυτονομιστικά κινήματα των Φλαμανδών και των Βαλλόνων, αντιπροσωπεύουν μια έμμεση απειλή για το καθεστώς της βελγικής πρωτεύουσας (Murphy, 2002:697).

Ο διαχωρισμός στις Βρυξέλλες (ή κάτι πολύ κοντά στον διαχωρισμό [sic]) παρατηρείται στον τρόπο με τον οποίο οι κάτοικοι βλέπουν την πόλη και πιο συγκεκριμένα, στον τρόπο που παίρνουν αποφάσεις σχετικά με την πόλη. Ατομικές αποφάσεις σχετικά με τις μετακινήσεις ή θεσμικές αποφάσεις που έχουν να κάνουν με επιχειρηματικές δραστηριότητες, επηρεάζονται από τη γεωγραφική δομή της πόλης. Ως εκ τούτου, η «αντιληπτική» σημασία του χάρτη της πόλης, μεταφέρει μια πραγματικότητα, όπου οι Βρυξέλλες αποτελούν μια διαιρεμένη πόλη και διαιωνίζει εν τέλει, τις όποιες «διαιρέσεις». Με άλλα λόγια, *προάγει την διαίρεση μέσα στην ενότητα* (Murphy, 2002: 699).

4.3.3 Παρούσα κατάσταση

Ο Bollens (2007: 3) θεωρεί την πόλη των Βρυξελλών ως ένα από τα θετικά παραδείγματα αντιμετώπισης των εσωτερικών κοινοτικών διαφορών. Χαρακτηριστικά αναφέρει πως, αντίστοιχα με το Μοντρεάλ, στις Βρυξέλλες, υπήρξαν αποτελεσματικές προσπάθειες για εκτόνωση των εθνικιστικών συγκρούσεων, μέσω της ισοκατανομής της εξουσίας και την

---

¹⁹Στο πρωτότυπο: «territorialization».

εξομάλυνση των πολιτισμικών και γλωσσικών διαφορών, μεταξύ των δύο κοινωνικών ομάδων. Όντως, οι Βρυξέλλες είναι ένα από τα διαπολιτισμικά αστικά περιβάλλοντα, όπου εφαρμόζεται το μοντέλο διακυβέρνησης που δίνει έμφαση στην αντιμετώπιση των διαφιλονικιών ²⁰ με ρυθμίσεις όπως η ισοκατανομή της εξουσίας, η εθνική «αναλογικότητα» εντός του δημόσιου τομέα, η αυτονομία της κάθε κοινότητας και η δυνατότητα άσκησης βέτο από μειονοτικές ομάδες (Bollens, 2007: 12).

Σε αντίθεση με τριάντα χρόνια πριν, συγκρούσεις πάνω σε ζητήματα όπως για το ποια γλώσσα θα χρησιμοποιούνταν σε εμπορικές ονομασίες, είναι σχετικά σπάνια σήμερα, ενώ ταυτόχρονα, παρατηρείται μια αυξανόμενη προθυμία των κατοίκων να μάθουν την άλλη μείζονα εθνική γλώσσα (De Vrient και Van de Craen, όπως αναφέρεται στον Murphy, 2002: 699). Επιπλέον, η εδαφική κατάτμηση αποτελεί απειλή στις διεθνιστικές φιλοδοξίες των Βρυξελλών και για το λόγο αυτό και έχει καλλιεργηθεί μια ισχυρή πολιτική κίνηση, η οποία επικεντρώνεται στο διακριτό χαρακτήρα της πόλης και τις ανάγκες των κατοίκων. Ως εκ τούτου, ο διαχωρισμός αυτός δείχνει να έχει καλλιεργήσει μία κάποια ενότητα, παράλληλα με την ποικιλομορφία που περιγράφεται παραπάνω (Murphy, 2002: 699).

---

²⁰Περιγράφεται περιφραστικά η αγγλόγλωσση έννοια «conflict accommodative government»

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: Η περίπτωση της διαφιλονικούμενης Λευκωσίας

Η περίπτωση της Λευκωσίας εντάσσεται στην κατηγορία του εθνοτικού διαχωρισμού μεταξύ δύο κοινοτήτων, με τις διαφορές τους να έχουν να κάνουν με τη θρησκεία, την εθνότητα και τη γλώσσα. Οι δύο κοινότητες, εδώ και πενήντα χρόνια ζουν σε ξεχωριστές περιοχές της πόλης, που γεωγραφικά προσδιορίζεται ως το δίπολο βορράς-νότος. Υπάρχουν αναφορές οι οποίες περιγράφουν μια εντελώς διαφορετική κατάσταση ως προς τις σχέσεις των δύο κοινοτήτων, μέχρι τις αρχές του 20^{ου} αιώνα (Λύτρα και Ψάλτη, 2011 και Δρουσιώτης, 1998). Παρ' όλ' αυτά, μέσα στην δεκαετία του '50 οι συγκρούσεις μεταξύ των δύο κοινοτήτων οξύνθηκαν με αποτέλεσμα το σημερινό διαχωρισμό. Παρακάτω θα παρουσιαστούν κάποια γενικά χαρακτηριστικά της πόλης, θα περιγραφεί η εξέλιξη του διαχωρισμού των δύο κοινοτήτων, ενώ θα αναφερθούν και οι πρόσφατες εξελίξεις που δίνουν ένα αέρα αισιοδοξίας, ως προς τις δυνατότητες επανένωσης.

5.1 Γενικά χαρακτηριστικά

Στο κεφάλαιο αυτό, συνεχίζεται η ιστορική αναδρομή στην πόλη της Λευκωσίας, από την περίοδο της αγγλικής αποικιοκρατίας, με αναφορά στις εξελίξεις που συντελέστηκαν στον πολεοδομικό της ιστό. Οι Άγγλοι συνέχισαν να χρησιμοποιούν την Λευκωσία ως πρωτεύουσα του νησιού, αλλά θεωρούσαν πως ο ιστορικός της πυρήνας έπασχε από προβλήματα συνωστισμού αλλά και υγιεινής. Έτσι, όπως συνέβαινε και με άλλες πρωτεύουσες των αποικιών τους, οι διοικητικές τους εγκαταστάσεις μαζί με τις κατοικίες των αποικιοκρατών, μεταφέρθηκαν εκτός του ιστορικού πυρήνα. Έτσι, οι Άγγλοι μετέφεραν τα κυβερνητικά γραφεία στα νοτιοδυτικά της Περιτειχισμένης Πόλης, εγκατέστησαν την Αρμοστεία (αργότερα Κυβερνείο και σήμερα Προεδρικό Μέγαρο) στο «Λόφο των Φιδιών» το 1878, κοντά στους Αγίους Ομολογητές, το νοσοκομείο κτίστηκε νοτιοδυτικά της Πύλης Πάφου το 1897, ενώ οι Φυλακές κτίστηκαν στα δυτικά το 1894. Το 1879 έγινε το πρώτο άνοιγμα στα τείχη, δίπλα από την Πύλη Πάφου, ενώ για την απρόσκοπτη συγκοινωνία με τα κυβερνητικά γραφεία, το 1882 έγινε το άνοιγμα «Λεμεσού» ή «Τρυπιώτη», γνωστό σήμερα ως «Πλατεία Ελευθερίας». Το τελευταίο

άνοιγμα των τειχών έγινε στη Πύλη Κερύνειας το 1931, για τη διευκόλυνση της κυκλοφορίας των λεωφορείων (Χατζηλύρας, 2010).

Ο πληθυσμός της πόλης, σύμφωνα με την πρώτη αποικιοκρατική απογραφή πληθυσμού, ήταν 11 χιλιάδες άτομα. Μέχρι το 1931, ο πληθυσμός είχε αυξηθεί στις 34 χιλιάδες και η τάση αυτή συνεχίστηκε μέχρι και την ανεξαρτησία, όπου η ευρύτερη Λευκωσία φιλοξενούσε πληθυσμό της τάξης των 100 χιλιάδων. Μετά το 1974, η επαρχία Λευκωσίας είχε δεχτεί το συντριπτικά μεγαλύτερο ποσοστό προσφύγων από την τουρκική εισβολή (160 από τις 200 περίπου χιλιάδες). Οι πρόσφυγες αυτοί είχαν σε μεγάλο βαθμό μετεγκατασταθεί σε μόνιμες κατοικίες, τους λεγόμενους «συννοικισμούς», οι οποίοι είχαν χωροθετηθεί ως επί το πλείστον στα (τότε) νότια προάστια της πόλης (Zetter, 1985: 24-25). Έτσι, μέχρι το 1982, το αστικό συγκρότημα της Λευκωσίας είχε 190 χιλιάδες κατοίκους. Σήμερα, σύμφωνα με την απογραφή του 2011, η πόλη αγγίζει τους 240 χιλιάδες κατοίκους (ΣΥΚΔ, 2011).

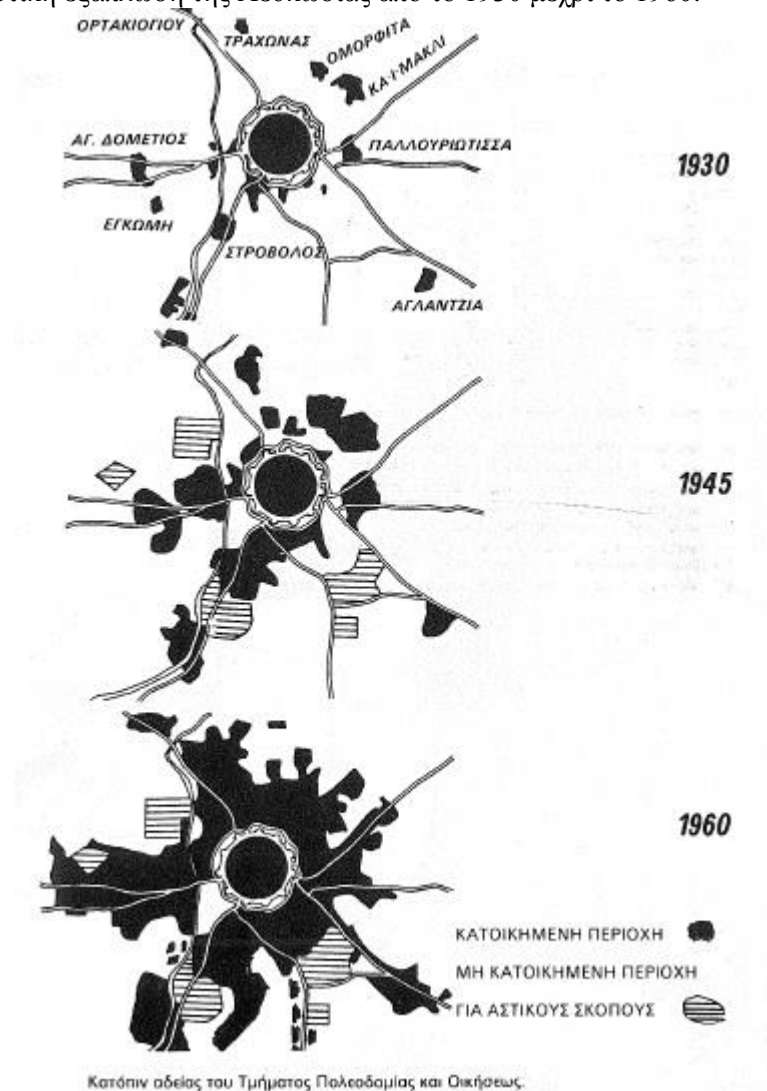
Η Λευκωσία αποτελεί την πρωτεύουσα και των δύο κοινοτήτων ταυτόχρονα. Το αστικό συγκρότημα της Λευκωσίας χαρακτηρίζεται από έντονα φαινόμενα αστικής διάχυσης, ιδιαίτερα στο νότιο τμήμα της. Επιπλέον, η πόλη αντιμετωπίζει προβλήματα ως προς το οδικό της δίκτυο, καθώς το αυτοκίνητο είναι το πλέον διαδεδομένο μέσο μετακίνησης, γεγονός που δείχνει να επηρεάζει και μελλοντικούς σχεδιασμούς. Παρ' όλ' αυτά, το μεγαλύτερο πρόβλημα που αντιμετωπίζει είναι ο φυσικός της διαχωρισμός που, σύμφωνα με την Oktay, αποτελεί την κύρια αιτία των συνεχιζόμενων προβλημάτων που αντιμετωπίζει η πόλη (2007:236).

5.2 Ιστορική αναδρομή του διαχωρισμού των δύο κοινοτήτων

Στο κεφάλαιο αυτό θα παρουσιαστούν τα γεγονότα που οδήγησαν στη διχοτόμηση του αστικού ιστού της Λευκωσίας, μια πραγματικότητα που ισχύει πλέον εδώ και 50 χρόνια. Μπορούμε να πει κανείς πως ο διαχωρισμός των δύο κοινοτήτων έγινε σε τρία επίπεδα. Αρχικά βασίστηκε στον εθνοτικό τους διαχωρισμό, που έχει να κάνει με τη φυσική χωροθέτηση των κοινοτήτων στον αστικό ιστό, από τη στιγμή που η Λευκωσία

κατακτήθηκε από τους Οθωμανούς το 1570. Έπειτα θα αναφερθεί η απαρχή του διοικητικού διαχωρισμού και πώς αυτός οδήγησε αργότερα στην ανάγκη ενός φυσικού διαχωρισμού και ύπαρξης μιας διαχωριστικής γραμμής που θα όριζε τις περιοχές ελέγχου των δύο κοινοτήτων.

Εικόνα 13: Η αστική εξάπλωση της Λευκωσίας από το 1930 μέχρι το 1960.

Πηγή: Κεσισιάν (1989)

5.2.1 Ο εθνοτικός διαχωρισμός

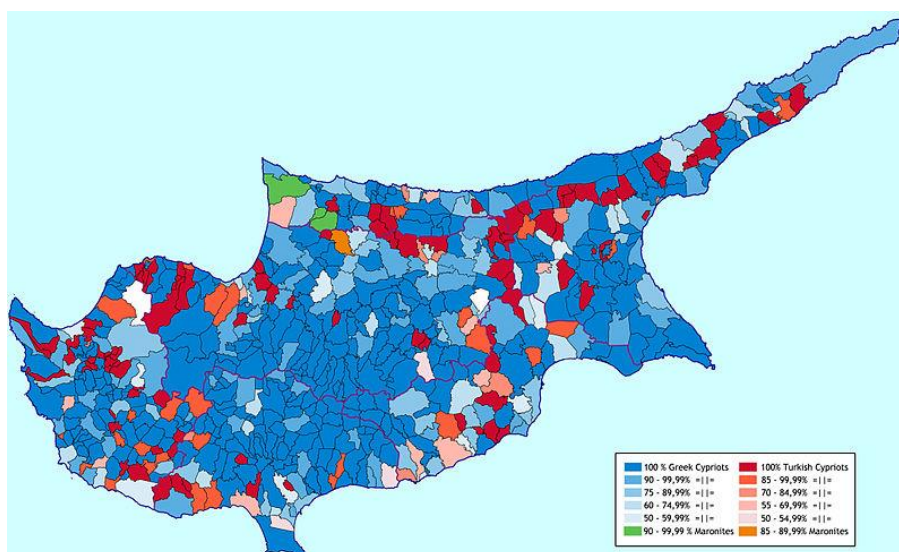
Στην Περιτειχισμένη Πόλη, η οποία αποτελούσε το σύνολο του αστικού ιστού της πόλης, κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας, υπήρχε ένας άτυπος «κοινοτικός» διαχωρισμός, μεταξύ Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων, καθώς έμεναν σε διαφορετικές περιοχές κατοικίας, γύρω από τα θρησκευτικά τους κέντρα. Οι τουρκοκυπριακοί «μαχαλάδες» ήταν χωροθετημένοι γύρω από τα τζαμιά, ενώ οι ελληνοκυπριακές περιοχές γύρω από τις ορθόδοξες εκκλησίες (Díaz-Berío όπως αναφέρεται στην Oktay, 2007: 234). Το ίδιο ίσχυε και για άλλες κοινότητες, οι οποίες αποτελούσαν μειονότητες, όπως οι Αρμένιοι, οι Λατίνοι και οι Μαρωνίτες. Ο εθνοτικός αυτός διαχωρισμός, λοιπόν, ανάγεται περισσότερο σε ένα θρησκευτικό διαχωρισμό, που βασίστηκε καθαρά στην ανάγκη άσκησης των θρησκευτικών τους αναγκών. Εξάλλου, μέχρι τον 19^ο αιώνα «χριστιανοί και μουσουλμάνοι μοιράζονταν το νησί με ένα σχετικά ήρεμο κλίμα συμβίωσης» (Loizos, όπως αναφέρεται στους Kliot και Mansfeld, 1999: 185). Ο Zetter (1999: 24) θεωρεί πως ο διαχωρισμός ήταν πιο ξεκάθαρος χωρικά, καθώς αναφέρει πως *οι Τούρκοι χρησιμοποίησαν την πόλη ως το διοικητικό κέντρο του νησιού και εγκαταστάθηκαν στο βόρειο τμήμα της εντός των τειχών Λευκωσίας. Οι Ελληνοκύπριοι έμποροι και τεχνίτες παρέμειναν, ως επί το πλείστο, στο νότιο μισό της περιτειχισμένης πόλης.* Όπως φαίνεται, υπήρχε μια συγκέντρωση πληθυσμών γύρω από ορισμένα κέντρα, βάσει των θρησκευτικών τους προτιμήσεων και πολιτιστικών τους χαρακτηριστικών, αλλά ο διαχωρισμός αυτός σίγουρα δεν ήταν όσο ευδιάκριτος όσο είναι σήμερα. Οι τουρκοκυπριακοί πληθυσμοί φαίνεται πως συγκεντρώνονταν ως επί το πλείστον στο βορρά, ενώ οι Ελληνοκύπριοι, μαζί με τις χριστιανικές μειονότητες (Αρμένιοι, Μαρωνίτες) στο νότο.

5.2.2 Ο Διοικητικός διαχωρισμός

Διοικητικά η πρώτη διαίρεση της Λευκωσίας συντελέστηκε το 1958, με τη δημιουργία της τουρκοκυπριακής επιτροπής του δήμου Λευκωσίας. Η πρωτοβουλία δημιουργίας αυτόνομου δημοτικού συμβουλίου προήλθε από την Τουρκία, οι Άγγλοι όμως το ενέκριναν με ψηφίσματα και νομοθεσίες (Foot, H., 1959). Οι Τουρκοκύπριοι είχαν εκλέξει ακόμη και δικό τους δήμαρχο, στις 16 Ιουνίου του 1958. Το σύνταγμα του 1960 άφησε

ανοικτό το συγκεκριμένο ζήτημα και το 1963 ο τότε πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας, Αρχιεπίσκοπος Μακάριος, επιχείρησε να επανενώσει τα δύο «Δημαρχεία», μέσα από εισήγηση του στους ηγέτες της τουρκοκυπριακής κοινότητας για τροποποιήσεις σε 13 σημεία του συντάγματος (Oktaç, 2007: 240). Η προσπάθεια αυτή κρίθηκε ανεπιτυχής, καθώς η κίνηση αυτή της αλλαγής του συντάγματος εκλήφθηκε αρνητικά από την τουρκοκυπριακή πλευρά, ως προς την ασφάλειά τους και το μέλλον του νεοσύστατου κράτους. Οι διακοινοτικές ταραχές που ακολούθησαν την περίοδο εκείνη (1963-1964) οδήγησαν στο φυσικό διαχωρισμό.

Εικόνα 14: Η πληθυσμιακή σύνθεση της Κυπριακής Δημοκρατίας κατά την εγκαθίδρυσή της το 1960.

Πηγή: http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Ethnographic_distribution_in_Cyprus_1960.jpg.

Εικόνα 15: Τα εμβλήματα των δύο δημαρχείων της Λευκωσίας, της ελληνοκυπριακής κοινότητας στα αριστερά και της τουρκοκυπριακής κοινότητας στα δεξιά.

Πηγές: http://en.wikipedia.org/wiki/Nicosia#mediaviewer/File:Nicosia_municipal_logo_-_Cyprus.gif, http://en.wikipedia.org/wiki/Nicosia_Turkish_Municipality.

5.2.3 Ο φυσικός διαχωρισμός

Η πρώτη διχοτόμηση της Λευκωσίας έγινε το 1958 με την τοποθέτηση συρματοπλεγμάτων στην εντός περιτοιχισμένης πόλης, η οποία και είχε ονομαστεί γραμμή Mason-Dixon²¹ (Papadakis; Akcakoca, όπως αναφέρονται στην Oktay, 2007). Εντούτοις, τα συρματοπλέγματα αυτά, ήταν περισσότερο μια προσωρινή λύση που οι Άγγλοι είχαν εφαρμόσει για να περιοριστούν τα πρώτα κρούσματα διακοινοτικών ταραχών και η πόλη επανενώθηκε το 1959 (Kliotkai Mansfeld, 1999: 187). Ο φυσικός διαχωρισμός του αστικού ιστού της Λευκωσίας ισχύει από το 1963 και όχι το 1974²², όταν ξεκίνησαν οι πρώτες, μετά-ανεξαρτησίας, διακοινοτικές ταραχές (Zetter, 1985: 24-5). Αποτέλεσμα των εχθροπραξιών που συντελέστηκαν στη νεοσύστατη τότε Κυπριακή Δημοκρατία, υπήρξε ο σχηματισμός των τουρκοκυπριακών θυλάκων. Στη Λευκωσία σχηματίστηκε ένας τουρκοκυπριακός θύλακας στο βόρειο τμήμα της πόλης (βλέπε εικόνα 16) κι έτσι η Λευκωσία είναι φυσικά διαχωρισμένη από τότε.

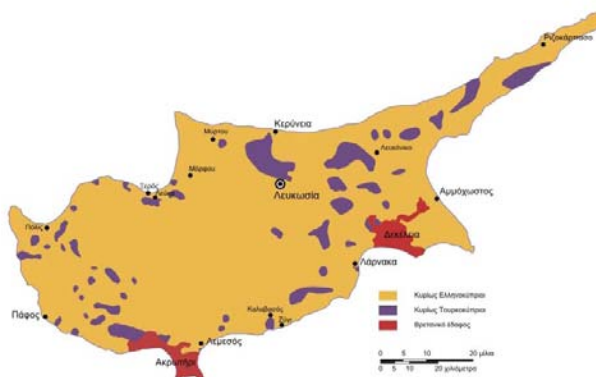
Στρατιώτες της Ειρηνευτικής Δύναμης των Ηνωμένων Εθνών στην Κύπρο (UNICYP) περιφρουρούν τη ουδέτερη ζώνη μεταξύ ελεύθερης και κατεχόμενης Κύπρου, η οποία εκτείνεται κατά μήκος των 184 χιλιομέτρων της Πράσινης Γραμμής (Grandy War, όπως αναφέρεται στους Kliot και Mansfeld, 1999: 205). Η «Νεκρά Ζώνη», όπως συνηθίζεται να αποκαλείται, περνά διάμεσα του αστικού ιστού της πόλης και διχοτομεί την «εντός των τειχών Λευκωσία» που αποτελεί τον ιστορικό πυρήνα της πόλης. Η πραγματικότητα αυτή που συνεχίζεται για πενήντα χρόνια μέχρι σήμερα, καθιστά την Λευκωσία, την *τελευταία μοιρασμένη πρωτεύουσα στον κόσμο*.

---

²¹Η γραμμή Mason-Dixon έμεινε ιστορικά γνωστή ως η συμβολική διαχωριστική γραμμή ανάμεσα στις Βόρειες και Νότιες πολιτείες της Αμερικής κατά τη διάρκεια του Εμφυλίου Πολέμου. Ωστόσο, αρχικά η γραμμή Mason-Dixon υπήρξε στην πραγματικότητα μια οριοθέτηση των συνόρων μεταξύ των πολιτειών της Πενσυλβάνια και του Μέριλαντ.

²²Το γεγονός αυτό δεν είναι ευρέως γνωστό, αφού ακόμα και από ένα μεγάλο ποσοστό της σχετικής βιβλιογραφίας, αναφέρεται ως πρώτη διαίρεση της Λευκωσίας ο διαχωρισμός του 1974.

Εικόνα 16: Οι τουρκοκυπριακοί θύλακες που σχηματίστηκαν το 1964 (με μωβ χρώμα).

Πηγή: http://el.wikipedia.org/wiki/Κυπριακό_πρόβλημα

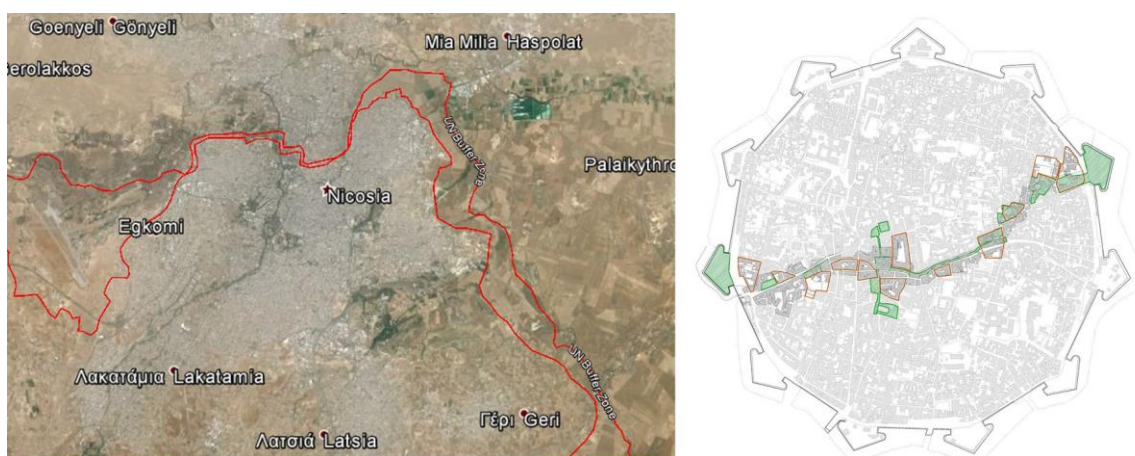
Σύμφωνα με τους Kliot και Mansfeld, ο (φυσικός) διαχωρισμός της Λευκωσίας αντανακλά την κοινωνικο-εθνική σύγκρουση μεταξύ Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων (Kliot και Mansfeld, 1999: 197). Ο φυσικός αυτός διαχωρισμός ήρθε να ολοκληρώσει, λοιπόν, την εθνο-κοινωνική ρήξη μεταξύ των δύο κοινοτήτων, που εμφανίστηκε γύρω στην δεκαετία του '50, προκαλώντας με τη σειρά του αρνητικές επιπτώσεις στην εύρυθμη λειτουργία του αστικού ιστού της πόλης.

5.3 Οι επιπτώσεις του φυσικού διαχωρισμού στον αστικό ιστό

Οι επιπτώσεις του φυσικού διαχωρισμού στον αστικό ιστό είναι εμφανείς και επηρεάζουν την καθημερινή και εύρυθμη λειτουργία της πόλης, όπως επίσης και τις προοπτικές για βιώσιμη ανάπτυξη. Μετά τον διαχωρισμό της, η Λευκωσία αναπτύσσεται ουσιαστικά χωρίς ένα κεντρικό πλαίσιο. Ο σχεδιασμός του χώρου διεκπεραιώνεται από δύο ανεξάρτητους οργανισμούς, τόσο λόγω του φυσικού όσο και του διοικητικού της διαχωρισμού. Διοικητικά αυτή την στιγμή, υφίστανται δύο δημαρχεία στην πόλη, ένα ελληνοκυπριακό στη νότια πλευρά και ένα τουρκοκυπριακό στη βόρεια. Ως προς τον σχεδιασμό στη «βόρεια πλευρά» της πόλης, υπεύθυνος οργανισμός είναι το τουρκοκυπριακό τμήμα πολεοδομίας και οικήσεως, ενώ στη «νότια πλευρά» είναι το αντίστοιχο ελληνοκυπριακό τμήμα. Όπως ανέφερε και η Mesutoglou, η εξέλιξη της πόλης

της Λευκωσίας περιγράφεται με «*δύο ιστορίες μίας πόλης*»²³. Μετά τη διαίρεση, η κάθε πλευρά της πόλης εξελίσσεται ανεξάρτητα από την άλλη, χωρίς καμία σύνδεση και αυτό βέβαια δημιουργεί παράπλευρα προβλήματα, με κυριότερο την ανάγκη για δημιουργία διπλών κοινωφελών, αλλά και άλλων αναγκαίων εγκαταστάσεων για μια σύγχρονη πόλη όπως για παράδειγμα αεροδρόμια, ΜΜΜ, νοσοκομεία και άλλες κοινωφελείς υπηρεσίες. (Mesutoglu, 2013).

Εικόνα 17: Η «Νεκρά Ζώνη» σε σχέση με ολόκληρο τον αστικό ιστό και σε σχέση με τον ιστορικό πυρήνα της πόλης.

Πηγές: Google Earth, <http://blogs.qub.ac.uk/architecture/category/academic-news/page/2/>.

Η διαίρεση του αστικού ιστού είχε ενισχύσει τις τάσεις για αστική διάχυση (UNDP, 2004a: 5). Η Λευκωσία παρουσίασε έντονα το φαινόμενο αυτό, δέκα μόλις χρόνια μετά τον διαχωρισμό της το 1974. Ο Zetter (1985: 25) αναφέρει χαρακτηριστικά πως παρόλο που το νότιο τμήμα της πόλης αποτελεί το ταχέως αναπτυσσόμενο «*τμήμα*» της, η τουρκοκυπριακή πλευρά είναι σχεδόν ισότιμα επηρεασμένη από την αστική διάχυση. Συνεχίζοντας αναφέρει πως το σύστημα προμήθειας νερού, το οποίο αρχικά αποτελούσε ένα αποτελεσματικό εργαλείο για τον έλεγχο της αστικής εξάπλωσης σε ένα κράτος που αντιμετώπιζε πρόβλημα λειψυδρίας, έπαψε να αποτελεί εμπόδιο της αστικής διάχυσης. (Zetter, 1985:26). Με την παραπάνω άποψη συμφωνεί και η Oktay (2007: 237), η οποία

²³Η ίδια αναφέρει πως έκανε λογοπαίγνιο με τον τίτλο του μυθιστορήματος «*Μία ιστορία δύο πόλεων*» του Charles Dickens.

αναφέρει πως παρόλο που η νότια πλευρά της Λευκωσίας παρουσιάζει μια ταχεία ανάπτυξη και οι επιπτώσεις της αστικής διάχυσης είναι εμφανέστερες, η βόρεια πλευρά είναι σχεδόν εξίσου επηρεασμένη από την αστική διάχυση λόγω ασυνάρτητης, τυχαίας και διάσπαρτης χωροθέτησης κτιρίων, με πολλά εγκαταλελειμμένα κτήρια. Ο αστικός ιστός χαρακτηρίζεται συχνά από ακατάλληλες χρήσεις γης, οι οποίες προκαλούνται από την επικράτηση μιας τυχαίας διάχυσης εμπορικών, τουριστικών και βιομηχανικών δραστηριοτήτων στις κύριες αρτηρίες και κατοικημένες περιοχές .

Μία από τις κύριες επιπτώσεις του διαχωρισμού, είναι το γεγονός ότι ο αστικός ιστός της πόλης έχει διαρρηχθεί. Πολλοί δρόμοι που αποτελούσαν κάποτε τις κεντρικές αρτηρίες ή τους κεντρικούς εμπορικούς δρόμους, είναι πλέον αδιέξοδα. Αιτία είναι η «τομή» τους με την Νεκρή Ζώνη και η φραγή τους από μόνιμους τοίχους ή τοίχους από γαιόσακου, συρματοπλέγματα και βαρέλια (Doratlı, όπως αναφέρεται στην Oktay, 2007). Το θέαμα αυτό παρατηρείται έντονα στην περιτοιχισμένη πόλη, στο τμήμα της πόλης που άλλοτε έσφυζε από ζωή και εμπορική δραστηριότητα, ενώ ασχημαίνουν οπτικά μία περιοχή με έντονα πολιτιστικά στοιχεία και τουριστικές προοπτικές.

Η «Περιτειχισμένη Πόλη» της Λευκωσίας δέχτηκε σοβαρό πλήγμα από τη διαίρεση της πόλης. Λόγω της άμεσης γειτνίασης της «Νεκράς Ζώνης» με την περιτειχισμένη πόλη, η περιθωριοποίηση του άλλοτε εμπορικού κέντρου της πόλης αυξήθηκε, ενώ ενισχύθηκε η παραμέληση, η καταστροφή και η υποβάθμιση των μνημείων της πολιτιστικής κληρονομιάς που συγκεντρώνονται στον ιστορικό πυρήνα. Έτσι, με την ύπαρξη της «Νεκράς Ζώνης», το άλλοτε ιστορικό κέντρο αποτελεί πλέον «περιφέρεια» της πόλης με έντονα σημάδια υποβάθμισης του αστικού της περιβάλλοντος. Ουσιαστικά, ο ιστορικός πυρήνας της Λευκωσίας απώλεσε την κεντρικότητα που είχε στον αστικό ιστό της πόλης και αυτό συνδυάστηκε με μια μετατόπιση πληθυσμού, αλλά και ιδιωτικών επενδύσεων από το κέντρο της Λευκωσίας προς άλλες περιοχές (UNDP, 2004a: 5). Επιπλέον, σύμφωνα με την Oktay (2007: 239), επειδή το κέντρο παραμένει διαιρεμένο και δε συνδέεται επαρκώς με τις νεόδμητες περιοχές της πόλης, οι δημόσιοι χώροι του ιστορικού πυρήνα παύουν να χρησιμοποιούνται ως κεντρικές πλατείες της πόλης. Ο φυσικός διαχωρισμός της πόλης προκάλεσε την επιδείνωση του αστικού περιβάλλοντος της

περιτειχισμένης πόλης κάτι που ενίσχυσε με τη σειρά του τόσο την τάση της αστικής διάχυσης, με τους κατοίκους να ελκύονται από περιοχές μακριά από την «πράσινη γραμμή», όσο και την περαιτέρω υποβάθμιση της περιοχής με την χωροθέτηση ακατάλληλων χρήσεων γης, όπως βιοτεχνία και χονδρικό εμπόριο (Oktay, 2007: 235).

Εικόνα 18: Άποψη της «Νεκράς Ζώνης» στην Περιτειχισμένη Πόλη.

Πηγή: Προσωπικό αρχείο.

5.4 Παρούσα κατάσταση

Παρόλη την επικρατούσα κατάσταση, σήμερα συντελούνται βήματα προόδου. Σε πολιτικό επίπεδο, οι πρόσφατες εξελίξεις είναι πολύ αισιόδοξες και δείχνουν μια έντονη πολιτική βούληση για επίλυση του προβλήματος με ένα νέο σχέδιο Ανάν και ένα νέο δημοψήφισμα. Επιπλέον, το άνοιγμα των οδοφραγμάτων (Αγίου Δομετίου, Λήδρα Πάλας και Λήδρας) έχει ενισχύσει από την μία πλευρά τη αλληλεπίδραση και την επικοινωνία μεταξύ των δύο κοινοτήτων και από την άλλη, υπήρξε ο καταλύτης για την αναζωογόνηση της περιτειχισμένης πόλης. Επιπρόσθετα, η ύπαρξη διακοινοτικών οργανισμών, όπως το «Σπίτι για την Συνεργασία», έχουν ωριμάσει αισθητά τις συνθήκες και έχουν αλλάξει άρδην τα δεδομένα του παρελθόντος και τις προοπτικές για μια ειρηνική επίλυση. Περαιτέρω, στο επίπεδο του σχεδιασμού, παρουσιάζεται ένα από τα θετικότερα δείγματα προόδου που έχει να κάνει συγκεκριμένα με πόλη της Λευκωσίας και αυτό είναι η προσπάθεια για συνεργασία Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων με στόχο τον σχεδιασμό

μιας ενιαίας πόλης. Η προσπάθεια αυτή, ονομάζεται «Ενιαίο Ρυθμιστικό Σχέδιο Λευκωσίας» (ΕΣΡΛ).

Εικόνα 19: Η «Περιτειχισμένη Πόλη» ή «εντός των τειχών» Λευκωσία, όπως χαρτογραφήθηκε από τον Herbert Kitchener επί αγγλικής αποικιοκρατίας.

Πηγή: Προσωπικό αρχείο.

Εικόνα 20: Το οδόφραγμα της Λήδρας [Τουρκικά: Lokmacı] πριν και μετά το άνοιγμα.

Πηγή: <http://www.tovima.gr/politics/article/?aid=232904>.

5.4.1 Ενιαίο Ρυθμιστικό Σχέδιο Λευκωσίας

Το ΕΡΣΛ²⁴, ξεκίνησε υπό την αιγίδα του Αναπτυξιακού Προγράμματος των Ηνωμένων Εθνών (UNDP). Άλλοι διεθνείς οργανισμοί που ενισχύουν τη διακοινοτική αυτή επικοινωνία είναι το Γραφείο Υπηρεσίας Έργων²⁵ και η Ύπατη Αρμοστεία (UNHCR). Αποτελεί ένα δικοινοτικό πρόγραμμα που αποτελείται από ελληνόφωνους [sic] και τουρκόφωνους [sic] αρχιτέκτονες και μηχανικούς (Gaffikin κ.ά, 2010:501).

Η πρώτη προσπάθεια για διακοινοτική συνεργασία είχε ξεκινήσει το 1978 με πρωτοβουλία των τότε δημάρχων της πόλης, τον Λ. Δημητριάδη, τέως δήμαρχο της ελληνοκυπριακής κοινότητας της Λευκωσίας και τον Μ. Akinci, τέως δήμαρχο της αντίστοιχης τουρκοκυπριακής κοινότητας. Αιτία υπήρξε το πρόβλημα που προέκυψε με το αποχετευτικό σύστημα της πόλης και η λύση μόνο με μια τέτοια συνεργασία θα μπορούσε να επιτευχθεί. Η επιτυχία της συγκεκριμένης προσπάθειας, οδήγησε στη δημιουργία μίας πιο ολοκληρωμένης προσπάθειας συνεργασίας για την επίλυση ζητημάτων που αφορούσαν στην πόλη. Από την πρωτοβουλία αυτή ξεκίνησε η ιδέα ενός Ενιαίου Ρυθμιστικού Σχεδίου για την πόλη και η συμφωνία για την πραγματοποίησή του έγινε το 1979. Έτσι, το 1981 συντάχθηκε μια δικοινοτική διεπιστημονική ομάδα η οποία θα ήταν υπεύθυνη για το στρατηγικό σχεδιασμό (Petridou, 2003). Παρακάτω θα παρουσιαστούν με χρονολογική σειρά, οι σκοποί και τα αποτελέσματα της κοινής αυτής προσπάθειας.

5.4.1.1 Το πρώτο Ενιαίο Ρυθμιστικό Σχέδιο Λευκωσίας

Η πρώτη μελέτη για το ΕΡΣΛ διεξήχθη σε δύο φάσεις από το 1981 μέχρι το 1985. Η πρώτη φάση (1981-1984) περιελάμβανε τη διατύπωση ενός γενικότερου στρατηγικού πλάνου για την ευρύτερη Λευκωσία και η δεύτερη (1984-1985) προετοίμασε τις λεπτομέρειες του επιχειρησιακού σχεδίου για το κέντρο της πόλης. Το πρώτο ΕΡΣΛ έγινε για να καλύψει περισσότερο το νομικό κενό που υπήρχε στα πολεοδομικά πλαίσια εκατέρωθεν της «Νεκράς Ζώνης». Κάνει μια εκτενή ανάλυση των προβλημάτων, αλλά και γενικότερα των χαρακτηριστικών του αστικού ιστού της πόλης. Αναφέρεται σε θεμελιώδη προβλήματα της τότε εποχής, όπως την απουσία χωροταξικού σχεδιασμού και την ανεπάρκεια των υφισταμένων νομοθεσιών (UNDP, 1984:171).

²⁴Στην αγγλική γλώσσα αναφέρεται ως «Nicosia Master Plan».

²⁵Στην αγγλική γλώσσα: «United Nations Office of Project Services» (UNOPS).

Εικόνα 21: Σκίτσο από εφημερίδα που δείχνει την συνεργασία των δύο δημάρχων. Αριστερά απεικονίζεται ο κ. Ακίντσι και δεξιά ο κ. Δημητριάδης.

Πηγή: Προσωπικό αρχείο.

Η μελέτη αυτή θεωρεί πως για την αποτελεσματική εφαρμογή του ΕΡΣΛ απαιτείται η λειτουργία της νομοθεσίας που έχει να κάνει με τον χωροταξικό σχεδιασμό. Αναλύει με λεπτομέρεια θέματα, όπως το ποια είναι η υπεύθυνη Αρχή Σχεδιασμού, το πώς θα γίνεται η δημόσια διαβούλευση, τον έλεγχο αστικής ανάπτυξης, τον τρόπο ελέγχου των αποφάσεων του σχεδιασμού και την επιβολή κυρώσεων και τους οικονομικούς πόρους των έργων (UNDP, 1984:163-4). Κάνει μια πρώτη αναφορά στην ανάγκη ύπαρξης ενός κοινού σώματος σχεδιασμού. Το θέμα του φυσικού διαχωρισμού της πόλης αντιμετωπίζεται με δύο εναλλακτικά σενάρια. Το ένα προϋποθέτει την ενοποίηση της Λευκωσίας και το άλλο θεωρεί την εκ των πραγμάτων διαίρεση ως μία μόνιμη πραγματικότητα. Στοχεύει στην ανάπλαση της περιτειχισμένης Λευκωσίας και την αποκατάσταση των αρχιτεκτονικών μνημείων. Δίνει έμφαση στην αστική ανάπλαση δύο οικιστικών περιοχών, της Χρυσαλιωτίσσας και του Αράπ Αχμέτ (ελληνοκυπριακή και τουρκοκυπριακή πλευρά αντίστοιχα). Το δίδυμο αυτό έργο, όπως χαρακτηρίζεται, έχει ως στόχο την αναζωογόνηση του ιστορικού κέντρου της Λευκωσίας.

Σύμφωνα με την Mesutoglu (2013), το πρώτο ΕΣΡΑ είχε δύο πυλώνες: τη δημιουργία σύγχρονων πολεοδομικών πολιτικών και έργα αστικής ανάπτυξης και αναζωογόνησης γενικότερα. Το πρώτο ΕΣΡΑ υπήρξε ουσιαστικά η βάση των τοπικών σχεδίων που εκπονήθηκαν την δεκαετία του '80. Οι κύριες πολιτικές από την άλλη, που προώθησε του

ΕΣΡΑ ήταν από την μία η σταθεροποίηση του αστικού ιστού με ταυτόχρονο περιορισμό της αστικής διάχυσης και η ενδυνάμωση του πυρήνα της πόλης²⁶.

Εικόνα 22: Οι περιοχές κατοικίας Χρυσαιλιώτισσας και Αράπ Αχμέτ αντίστοιχα.

Πηγή: Προσωπικό αρχείο.

5.4.1.2 Το νέο Ενιαίο Ρυθμιστικό Σχέδιο Λευκωσίας

Το ανανεωμένο ΕΡΣΑ δεν έχει ως πρόθεση να αποτελέσει ένα ολοκληρωμένο σχέδιο ή μια σειρά από σχέδια έτοιμα προς εφαρμογή, αλλά περισσότερο να αποτελέσει ένα γενικότερο πλαίσιο το οποίο να περιλαμβάνει όλα τις απαραίτητες στρατηγικές συνιστώσες που αφορούν στις κατευθύνσεις και τα περιεχόμενα που διασφαλίζουν ένα ελπιδοφόρο μέλλον για τον πυρήνα της Λευκωσίας (UNDP, 2004a: 21).

Το νέο ΕΡΣΑ σε αντίθεση με το προγενέστερο, θέτει ξεκάθαρα ως όραμα μία επανενωμένη Λευκωσία, αναφέροντας πως η *στρατηγική* (για τον πυρήνα της Λευκωσίας) *είναι βασισμένη στο επιτακτικό όραμα για μια επανενωμένη Λευκωσία* (UNDP, 2004a: 16). Δεν είναι τυχαίο ότι το νέο ΕΡΣΑ ολοκληρώθηκε το 2004, την ίδια χρονιά που είχε κατατεθεί και το σχέδιο Ανάν, αν και δεν υπάρχει καμιά επίσημη αναφορά η οποία να συνδέει ξεκάθαρα τα δύο αυτά σχέδια και να τα εντάσσει σε μια κοινή πολιτική. Το έργο του νέου ΕΡΣΑ παρουσιάζεται σε δύο τεύχη. Το πρώτο ονομάζεται «Τελική Έκθεση» και

²⁶Περιγράφονται περιφραστικά οι ορολογίες «consolidation» και «concentration» αντίστοιχα, που αναφέρονται στο πρωτότυπο κείμενο.

το δεύτερο «Έργα Προτεραιότητας»²⁷. Τα σημαντικότερα στοιχεία παρουσιάζονται παρακάτω.

5.4.1.3 Τελική Έκθεση

Στο τεύχος της τελικής έκθεσης παρουσιάζονται κυρίως τα βασικά αποτελέσματα από την ανάλυση. Τονίζεται πως ο φυσικός διαχωρισμός της Λευκωσίας κατέχει ένα κεντρικό ρόλο στα συνεχιζόμενα προβλήματα της πόλης, ενώ απαριθμούνται και τα προβλήματα που δημιουργήθηκαν από τον διαχωρισμό. Έπειτα, παρουσιάζεται μία έρευνα SWOT πάνω σε διάφορα σενάρια ανάπτυξης του ιστορικού πυρήνα της πόλης. Εν τέλει, επιλέγεται το σενάριο της ανάπτυξης της περιοχής στον πολιτιστικό τομέα και την αναζωογόνηση περιοχών με πολιτιστική κληρονομιά. Η στρατηγική αυτή, εστιάζει περισσότερο στην εκμετάλλευση του «πολιτιστικού ενεργητικού» για τουρισμό και εκπαίδευση (UNDP, 2004a: 11-12).

Το σημαντικότερο στο νεότερο ΕΡΣΛ είναι πως προτείνει τη δημιουργία ενός κοινού οργανισμού που θα οργανώνει το κοινό θεσμικό πλαίσιο. Ως παράδειγμα αναφέρονται οι ονομασίες «Συλλογική Αναπτυξιακή Επιτροπή Λευκωσίας» ή «Εταιρεία Αστικής Αναζωογόνησης». Ο διακοινοτικός αυτός οργανισμός θα αναλάβει την ευθύνη για το σχεδιασμό των έργων και την εφαρμογή τους και θα επωμιστούν το βάρος για την εφαρμογή μιας ολοκληρωμένης στρατηγικής, η οποία θα επανενώσει τον πυρήνα της Λευκωσίας και θα τον διαχειριστεί ως μια ενιαία περιοχή. Συνεχίζοντας, τονίζει πως μία από τις κύριες προβλεπόμενες δράσεις της προτεινόμενης στρατηγικής είναι η πρόθεση για μία βραχυπρόθεσμη και μακροπρόθεσμη δομή διαχείρισης, για ενιαίο και συλλογικό σχεδιασμό της περιτειχισμένης πόλης ακολουθώντας το όραμα του ΕΡΣΛ. Βάσει αυτού, προτείνει τη δημιουργία της «Αρχής Ενιαίου Αναπτυξιακού Συμβουλίου για την Περιτειχισμένη Πόλη», είτε μέσω της σταδιακής προσέγγισης με οικοδόμηση πάνω σε υπάρχουσες ρυθμίσεις, είτε μέσω της σύστασης μιας νέας δομής (UNDP, 2004a: 16-7; 2004b: 32).

---

²⁷Οι αυθεντικοί τίτλοι των τευχών είναι αντίστοιχα «Final Report» και «Priority Projects».

Εικόνα 23: Ο πολυπολιτισμικός χαρακτήρας της Λευκωσίας είναι ευδιάκριτος στον ιστορικό της πυρήνα.

Πηγή: Προσωπικό αρχείο.

Για την Περιτειχισμένη Λευκωσία, αναφέρει συγκεκριμένα πως θα μπορούσε να λειτουργεί ως μία «Ειδική Διοικητική Περιοχή» με δική της διοικητική δομή, η οποία θα αναλαμβάνει όλες τις επιλογές και την εφαρμογή των έργων εντός της περιοχής. Τονίζει δε, πως η πρακτική αυτή αντιβαίνει της λογικής του δικοινοτικού και της «δυναδικότητας» (των δύο κοινοτήτων) στην εντός των τειχών Λευκωσίας. Αντιθέτως, οραματίζεται ένα πλαίσιο για μια ενοποιημένη σχεδιαστική προσέγγιση όσον αφορά την Περιτειχισμένη Πόλη (UNDP, 2004a: 16-17). Επιφορτίζει επίσης την κοινή αυτή διακυβέρνηση με την ευθύνη της προώθησης και της λεπτομερούς εφαρμογής του κοινού θεσμικού πλαισίου για την Περιτειχισμένη Πόλη και τις δύο Κεντρικές Εμπορικές Περιοχές (UNDP, 2004a: 22).

Τονίζει πως καθώς το σχέδιο θα αναμένει την τελική του έγκριση, για να διασφαλιστεί η διατήρηση της κεκτημένης ταχύτητας του σχεδίου, απαιτείται η ανάληψη συγκεκριμένων δράσεων και η παρέμβαση στα πιο στρατηγικά σημεία (της Νεκράς Ζώνης), ούτως ώστε να επέλθουν γρήγορα αποτελέσματα (UNDP, 2004a: 23). Η τακτική αυτή, επαληθεύεται στην Περιτειχισμένη Πόλη, καθώς οι αναπλάσεις που έγιναν πρόσφατα στην περιοχή, περιλαμβάνονταν στις προτάσεις του σχεδίου.

Εικόνα 24: Περιοχές όπου έχουν γίνει έργα ανάπλασης, κοντά στην πράσινη γραμμή. Δεξιά η πλατεία Φανερωμένης, δεξιά η πλατεία βόρεια του οδοφράγματος της Λήδρας.

Πηγή: Προσωπικό αρχείο.

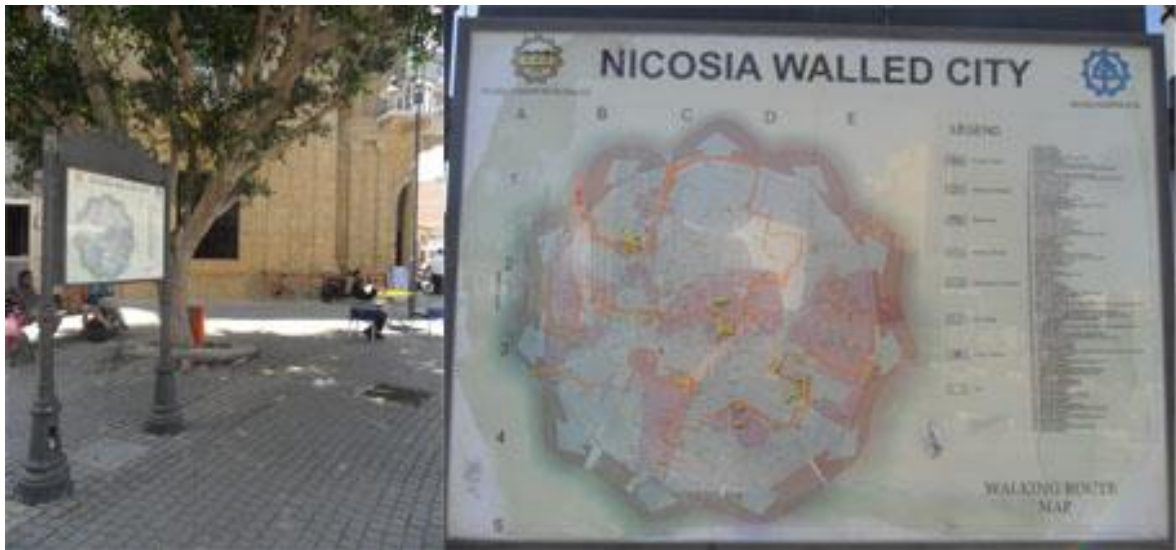
5.4.1.4 Έργα Προτεραιότητας

Στο τεύχος «Έργα Προτεραιότητας» αναφέρονται όλες οι δράσεις σε επίπεδο σχεδιασμού, που κρίνεται σωστό να γίνουν για να ενισχυθεί η προσπάθεια για επανένωση της πόλης. Χαρακτηριστικά αναφέρεται η εξέχουσα σημασία που η «εντός των τειχών» Λευκωσία έχει για τον χαρακτήρα της πόλης και πως η ύπαρξή της ως μια ολοκληρωμένη οντότητα είναι πολύ σημαντική, αναφέροντας ότι *χωρίς το περιτειχισμένο τμήμα της, η Λευκωσία θα έχανε την ταυτότητά της και θα ήταν μια πόλη όπως όλες οι άλλες* (UNDP, 2004b: 3).

Διαχωρίζει τα προτεινόμενα έργα σε τρεις μεγάλες κατηγορίες, βάσει γεωγραφικών κριτηρίων: τα έργα που θα γίνουν στη νεκρά ζώνη και στην περιτοιχισμένη πόλη, τα έργα που έχουν να κάνουν με τα τείχη της πόλης (τείχη, τάφος, πύλες, γέφυρες) και τα έργα εκτός της περιτειχισμένης πόλης (UNDP, 2004b:6). Δίνεται έμφαση στη Νεκρά Ζώνη (Buffer Zone) αναφέροντας πως η *Νεκρή Ζώνη έχει αναγνωριστεί ως η πιο σημαντική “συνδετική” περιοχή ως προς την λειτουργική επανένωση της πόλης, και θα έχει την μέγιστη συνεισφορά στην διακοινοτική συνεργασία και στην αναζωογόνηση του πυρήνα της Λευκωσίας αλλά και ολόκληρου του αστικού συγκροτήματος της πόλης* (UNDP, 2004b: 7). Επιπλέον στον αντικειμενικό σκοπό των έργων που προτείνονται για τη Νεκρά Ζώνη, προτείνεται συγκεκριμένα η *ενίσχυση της θέσης της «Νεκράς Ζώνης» έτσι ώστε να καταστεί το πιο σημαντικό στοιχείο της περιτοιχισμένης πόλης* (UNDP, 2004b: 8).

Τα έργα εστιάζουν στην αναβάθμιση του αστικού περιβάλλοντος της περιτειχισμένης πόλης και των γύρω περιοχών, όπως οι δύο κεντρικές επιχειρηματικές περιοχές που βρίσκονται σε βορρά και νότο και στην ανάδειξη και προστασία του πολιτιστικού παρελθόντος της περιτειχισμένης πόλης. Το κείμενο γενικά αναφέρεται εκτενώς στα προτεινόμενα έργα, αλλά και στον τρόπο εφαρμογής τους, όπως για παράδειγμα το ζήτημα της χρηματοδότησής τους, εντάσσοντας αρκετά συχνά το στοιχείο της προσέλκυσης ιδιωτικών επενδύσεων, καθώς και την αναγκαιότητα ύπαρξης Σύμπραξης Δημοσίου και Ιδιωτικού Τομέα. Έμφαση δίνει επίσης στην ανάγκη αναθεώρησης των υπαρχόντων πολεοδομικών πολιτικών, μέσα σε ένα κοινό στρατηγικό πλαίσιο για τον κεντρικό πυρήνα της Λευκωσίας (UNDP, 2004b: 32).

Εικόνα 25: Σηματοδότηση των έργων που προωθούνται βάση των σχεδίων του ΕΡΣΛ. Η εντός των τειχών Λευκωσία προβάλλεται ενοποιημένη.

Πηγή: Προσωπικό αρχείο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: Ο σχεδιασμός ως μέσο ενθάρρυνσης της επανένωσης

Όπως έχει προαναφερθεί, διαφαίνεται πως οι πολιτικές προσπάθειες για επίλυση δεν καρποφορούν, καθώς είναι φυλακισμένες σε μικροκομματικές σκοπιμότητες και νομικές λεπτομέρειες που επιδιώκουν τη «δικαίωση» ενός αγώνα ή την επικράτηση επί του «αντιπάλου». Σήμερα ολοένα και αυξάνονται οι φωνές που πιστεύουν στην ειρηνική συμβίωση μεταξύ των εθνοτικών ομάδων στις πόλεις, ενώ παράλληλα συνδέουν άμεσα τον αστικό ιστό και κατ' επέκταση, το ρόλο του σχεδιασμού του αστικού περιβάλλοντος με τη δημιουργία ή την επίλυση των προβλημάτων διαχωρισμού. Ωστόσο, για να ισχυριστεί κανείς πως μπορεί να επιτύχει την επίλυση των όποιων προβλημάτων, καλό είναι να μελετήσει τις αιτίες που τα προκαλούν.

6.1 Χαρακτηριστικά του διαχωρισμού

Η έννοια του διαχωρισμού αποτελεί μια πολυδιάστατη έννοια. Με χωρικά κριτήρια, μπορεί να αναφέρεται στον χώρο κατοίκησης (διαχωρισμό του τόπου κατοίκησης), σε σχολεία (εκπαιδευτικός διαχωρισμός) ή εργασία (διαχωρισμός στο χώρο εργασίας). Με κοινωνικά και δημογραφικά κριτήρια, ο διαχωρισμός μπορεί να γίνει στις εξής βάσεις: ηλικία (οι ηλικιωμένοι σε ένα μέρος, οι νέοι σε άλλο), εθνική καταγωγή, θρησκεία, εισόδημα και κοινωνική τάξη (πλούσιοι σε ένα μέρος, φτωχοί σε άλλο) ή συνδυασμός των παραπάνω (Colinik.a., 2013: 10). Το παρόν κεφάλαιο θα ασχοληθεί συγκεκριμένα με το θέμα του εθνοτικού διαχωρισμού.

Ο εθνοτικός διαχωρισμός εντός των πόλεων είναι ένα φαινόμενο το οποίο παρατηρείται αρκετά συχνά σε πόλεις όπου κατοικούν άτομα διαφορετικών εθνικών ομάδων. Στο παρελθόν έχει παρατηρηθεί πως η διχοτόμηση των πόλεων αποτελούσε τη μόνιμη λύση για την επίλυση των συγκρούσεων μεταξύ των ομάδων αυτών. Τείχι, υψώθηκαν σε Βερολίνο, Ιερουσαλήμ και Μπέλφαστ, ενώ στη Λευκωσία οδοφράγματα και από τις δύο πλευρές οριοθετούν την «Νεκρά Ζώνη» ανάμεσα στις δύο κοινότητες. Σύμφωνα με τον Graham, η τάση του παρελθόντος για διαίρεση των πόλεων ακολουθεί την στροφή του τομέα του στρατού και της ασφάλειας, όπου οι πόλεις θεωρούνται ως το νέο πεδίο μάχης

ενός ολοένα και πιο αστικοποιημένου κόσμου. Για τον λόγο αυτό προωθήθηκε η αστικοποίηση της ασφάλειας και του милитарισμού (Graham, όπως αναφέρεται στην Björkdahl, 2013: 209).

Για να εξηγήσει καλύτερα την έννοια του διαχωρισμού, ο Van Kempen (2012) πιστεύει πως είναι στενά συνδεδεμένος με την συγκέντρωση, δηλαδή με την υπερ-εκπροσώπηση μιας ομάδας και μια υπο-εκπροσώπηση ενός ή περισσότερων άλλων ομάδων σε ένα ορισμένο χώρο. Πρέπει ωστόσο να διευκρινιστεί πως από μία κοινωνιολογική σκοπιά, η χωρική συγκέντρωση ατόμων με ίδια εθνικότητα δεν είναι από μόνη της προβληματική (Colini κ.α., 2013: 2), αφού παρέχει μια αίσθηση άμυνας κατά της σωματικής επίθεσης, ένα μέσο για την αποφυγή μίας δύσκολης ή ενοχλητικής επαφής με αγνώστους και τη βάση για τη διαφύλαξη της πολιτιστικής κληρονομιάς. Προσφέρει ένα περιβάλλον που ευνοεί την ομοεθνική επιχειρηματικότητα, ενώ σχηματίζει μία εκλογική βάση για τα μέλη της εθνοτικής ομάδας που φιλοδοξούν να προωθήσουν τα συμφέροντα της ομάδας τους στον πολιτικό στίβο (Boal, 2010:155). Με άλλα λόγια η διαίρεση βασίζεται σε μια ομάδα ή κοινότητα που αναγνωρίζει τον εαυτό της μέσω της δυνατότητας πολιτιστικής συνεργασίας, η οποία αποτελεί εν τέλει την πεμπουσία της κοινότητας (Caner και Bolen, 2012:3). Επομένως, όπως πιστεύει και ο Nir Gazit, *τα όρια, αποκλείουν αλλά ταυτόχρονα περιλαμβάνουν* (Nir Gazit όπως αναφέρεται στην Silver, 2010:353).

Έτσι, σε μια εθνοτικά διαιρεμένη πόλη, η εθνική ταυτότητα δείχνει να αποτελεί την κύρια βάση για εξουσία και κατανομή πόρων. Ο Appadurai διερεύνησε τη σχέση μεταξύ των εθνικών αντιλήψεων και χώρου και ορίζει τη σχέση αυτή ως την εδαφική διάσταση της εθνικής μνήμης και του αισθήματος του χωρικού «ανήκειν»²⁸. Με απλά λόγια, οι εθνοτικές ομάδες παράγουν το χώρο δημιουργώντας ένα «εθνοτικό» τοπίο, προκειμένου να εδραιωθεί, να ενισχυθεί και να νομιμοποιηθεί η παρουσία τους σε συγκεκριμένο χώρο και χρόνο. Οδηγούμαστε έτσι σε μια διαιρεμένη πόλη από εθνικιστικούς φορείς, οι οποίοι χρησιμοποιούν συμβολισμούς και ρυθμίσεις, προκειμένου να διατηρήσουν πολωμένες τις κοινότητες, τις σχέσεις εξουσίας και τα όποια πολεμικά κέρδη (Appadurai όπως αναφέρεται στην Björkdahl, 2013: 214).

---

²⁸ Στο πρωτότυπο αναφέρεται ως «spatial belonging».

Οι μελετητές γενικά, αναγνωρίζουν τη συνειδητή επιλογή των ατόμων να προτιμούν την ομαδοποίηση με ομοεθνείς τους, για πρακτικούς κυρίως λόγους. Η Linda Mc Dowell θεωρεί πως κάποια άτομα μπορεί να ταξινομούνται σε χωρικά διαφοροποιημένες ομάδες, προκειμένου να έχουν πρόσβαση σε συγκεκριμένα πολιτισμικά αγαθά, υπηρεσίες, γνώσεις και δίκτυα. Εν τέλει, ο διαχωρισμός μπορεί να είναι μια συνειδητή επιλογή που οδηγεί σε μια εθελοντική συγκέντρωση ατόμων, όμως μπορεί να είναι και εξαναγκαστικός διαχωρισμός, ο οποίος επιβλήθηκε σε κάποια άτομα, ως αποτέλεσμα μιας σειράς κοινωνικών, πολιτικών και οικονομικών επιβολών (Linda Mc Dowell, όπως αναφέρεται στους Colini κ.α., 2013:11). Εξάλλου, σύμφωνα με τον Van Kempen, είναι σημαντικό να κατανοήσουμε πως κάποιες περιοχές είναι προβληματικές, όχι λόγω της συγκέντρωσης μιας εθνοτικής ομάδας, αλλά λόγω του συνδυασμού των κοινωνικοοικονομικών και υλικών προβλημάτων και πιο συγκεκριμένα λόγω κακών συνθηκών στέγασης, κακής εκπαίδευσης, έλλειψης κινητικότητας, μέσω μαζικών μεταφορών και της εγκληματικότητας (Van Kempen, όπως αναφέρεται στους Colini κ.α., 2013: 11). Πολλά από αυτά τα προβλήματα, βέβαια, οφείλονται στην ίδια τη διχοτόμηση.

6.2 Επιπτώσεις του διαχωρισμού

Ο φυσικός διαχωρισμός μιας πόλης, προκειμένου να λυθούν τα προβλήματα συγκρούσεων μεταξύ των αντιμαχόμενων ομάδων, δημιουργεί με τη σειρά του νέα προβλήματα. Παραδείγματα, όπως το Μπέλφαστ, έδειξαν πως οι διαφιλονικίες δε σταματούν απλά με την ανέγερση ενός τείχους, ενώ από την άλλη ο αναγκαστικός αυτός διαχωρισμός αναπαράγει τις διαφωνίες του παρελθόντος. Όταν οι άνθρωποι ζουν σε ξεχωριστές γειτονιές, οι ομάδες μαθαίνουν η μία για την άλλη μέσω μακρινών, έμμεσων εμπειριών, μέσα από την ανάγνωση εφημερίδων, την τηλεθέαση ή τις φημολογίες του κοινωνικού τους περίγυρου. Με λίγα λόγια, η γνώση τους βασίζεται σε μια ρηχή κατανόηση, σε προκαταλήψεις και επιπολαιότητες (Van Kempen, 2007: 24).

Η διχοτόμηση ενός αστικού ιστού δημιουργεί πολλά προβλήματα στην ορθή χωροταξική λειτουργία μιας πόλης. Τα σημαντικότερα είναι η δημιουργία περιθωριοποιημένων γειτονιών, η ύπαρξη πολλών αδιεξόδων, η ανάγκη για δημιουργία διπλών εγκαταστάσεων,

δικτύων και υπηρεσιών, η αλλοίωση προς το χειρότερο της αισθητικής του αστικού περιβάλλοντος και οι απώλειες κτιριακού αποθέματος για λόγους ασφαλείας. Οι κάτοικοι των πόλεων αυτών συχνά αναγκάζονται να διανύσουν μεγαλύτερες διαδρομές λόγω των περιορισμών που δημιουργεί η διχοτόμηση. Επιπλέον, η πόλη απειλείται με πιθανές καταστροφές τμημάτων του αστικού περιβάλλοντος από τις εκάστοτε διαφιλονικίες και συγκρούσεις. Αυτό σημαίνει πως το *διακύβευμα της ανάπτυξης σε μια διαιρεμένη πόλη είναι ιδιαίτερα υψηλό* (CfUCR, 2014: 1), αφού τα παραπάνω δυσχεραίνουν το σχεδιασμό, τη θετική προοπτική μιας επένδυσης, την πρόβλεψη των μακροπρόθεσμων αναγκών της πόλης και εν τέλει την υλοποίηση αναγκαίων έργων (CfUCR, 2014: 1).

Πέρα από αυτά, η διχοτόμηση επηρεάζει τους ίδιους τους πολίτες. Οι κάτοικοι των διαιρεμένων πόλεων αντιμετωπίζουν προβλήματα, όπως η οικονομική ύφεση και ο χρόνιος φόβος (Silver, 2010: 350). Το χειρότερο όμως αποτέλεσμα των διαχωρισμένων γειτονιών είναι πως παρέχουν μια πλατφόρμα διεξαγωγής αντάρτικου πόλης. Όπως είπε και ο Μάο Τσε Τουνγκ, ο αντάρτης (ή το αντάρτικο) είναι τα ψάρια και οι άνθρωποι είναι η θάλασσα που τα διατηρεί (Μάο Τσε Τουνγκ, όπως αναφέρεται στον Boal, 2010: 155). Η Bjorkdahl περιγράφει εν συντομία όλα τα παραπάνω δηλώνοντας πως «ο διαχωρισμός θεωρείται αντιπαραγωγικός» (Bjorkdahl, 2013: 207).

6.3 Χώρος και διχοτόμηση

Ο χώρος (και κατ' επέκταση ο σχεδιασμός του) φαίνεται πως μπορεί να παίξει έναν καθοριστικό ρόλο στις προσπάθειες επανένωσης μιας πόλης, αφού κατέχει τον κεντροβαρή ρόλο στην ίδια τη διχοτόμηση. Η Bjorkdahl υποστηρίζει πως η δυναμική του αστικού ιστού φαίνεται και από τον ίδιο διαχωρισμό λέγοντας πως *οι διαιρεμένες πόλεις έχουν την τάση να παγιώνουν τη σύγκρουση και να παραμένουν διαιρεμένες ανεξάρτητα από την επίλυση των συγκρούσεων. Έτσι, η διαιρεμένη πόλη καταδεικνύει τη δύναμη του χώρου στην οικοδόμηση της ειρήνης* (Bjorkdahl, 2013: 207). Οι Gaffikin, Mceldowney και Sterrett (2010: 493) αναφέρουν χαρακτηριστικά πως *αφού ο χώρος είναι τόσο κεντρικός στην όλη διαμάχη, τότε ο σχεδιασμός (που αποτελεί το εργαλείο διαμόρφωσης του χώρου) έχει αναπόφευκτα κεντρικό ρόλο στην επίλυση της “εδαφικής” διαφωνίας*.

Ο Bollens πιστεύει πως ορισμένες καταστάσεις σε μια πόλη, όπως η εγγύτητα, οι εθνοτικά ομοιογενείς ή ετερογενείς γειτονιές, η κατανομή των πόρων, η ύπαρξη ή απουσία ασφάλειας και η οικονομική αλληλεξάρτηση, είναι μερικοί από τους παράγοντες που μπορούν να επηρεάσουν μια εθνοτική σύγκρουση. Επηρεάζοντας αυτές τις συνθήκες, μπορεί κανείς να βελτιώσει ή να εντείνει μία σύγκρουση. Υπονοείται έτσι, πως είναι εφικτή η επίλυση συγκρούσεων, με τη δημιουργία του κατάλληλου αστικού περιβάλλοντος, για να καταλήξει πως οι στρατηγικές αστικού σχεδιασμού θα έπρεπε να συμπληρώνουν τις οποιεσδήποτε θεσμικές και κυριαρχικές ρυθμίσεις που συχνά απαιτούνται για τέτοια ζητήματα (Bollens, 1998a; Bollens, 1998b; Bollens όπως αναφέρεται στον Van Damme, 2003: 46).

Επιπλέον, σύμφωνα με την Björkdahl η ειρήνη στην πόλη έχει να κάνει με μια «κοινωνικοχωρική» σχέση που αναπαράγεται. Αυτό σημαίνει ότι ο πολιτικός παράγοντας συνδέεται με χωροταξικές παραμέτρους. Επομένως, η οργάνωση του χώρου είναι κεντρικής σημασίας για τη δομή και λειτουργία της ειρήνης (Björkdahl, 2013: 216). Ένα αρνητικό, αλλά σημαντικό παράδειγμα για τον κεντροβαρή ρόλο του σχεδιασμού του χώρου στην επίτευξη ή μη της ειρήνης, αποτελεί η Ιερουσαλήμ, όπου ο σχεδιασμός χρησιμοποιήθηκε ως ένα σημαντικό εργαλείο σύγκρουσης (CfUCR, 2014: 1). Αυτό σημαίνει πως με την ίδια δυναμική, ο πολεοδομικός σχεδιασμός μπορεί να ενθαρρύνει την επανένωση μιας διχοτομημένης πόλης και πως πρέπει να ενσωματωθεί με τις ευρύτερες στρατηγικές επίλυσης των συγκρούσεων στις πόλεις (CfUCR, 2014: 1).

6.4 Πολεοδομικός σχεδιασμός και επανένωση

Σε περίπτωση επανένωσης μιας διχοτομημένης πόλης, οι προσπάθειες για ειρήνη θα είναι εμφανείς στον χώρο, αφού η ίδια η πόλη θα είναι ο υποδοχέας της επανένωσης αυτής. Η χωρική μετάφραση της όποιας λύσης θα γίνει επομένως αναπόφευκτα, αλλά, στο συγκεκριμένο αυτό παράδειγμα, ανοργάνωτα. Καλό είναι, λοιπόν, οι χωρικές αυτές επιπτώσεις, να λαμβάνονται υπόψη εκ των προτέρων, ώστε να συνοδεύουν καλύτερα τις όποιες πολιτικές ή θεσμικές ενέργειες. Η Björkdahl πιστεύει πως η οικοδόμηση της ειρήνης πρέπει να «αστικοποιηθεί», να μεταφερθεί δηλαδή στο χώρο, ούτως ώστε να

αντιμετωπιστούν καλύτερα και να αμβλυνθούν οι εντάσεις και οι εθνοκρατικές πρακτικές στις διαιρεμένες πόλεις. Ο αστικός ιστός προτείνεται ως ένα πρίσμα μέσα από το οποίο μπορεί κανείς να δει και να κατανοήσει τις διαδικασίες «αστικοποίησης της ειρήνης», οι οποίες χωροθετούνται στον ιστό της πόλης και να περιγράψει κατά πόσο οι αστικές συνθήκες ευνοούν, συντηρούν ή αντιστέκονται στην ειρήνη (Bjorkdahl, 2013: 207).

Σε όλη αυτή την προσπάθεια, σημαντικό ρόλο κατέχει ο δημόσιος χώρος, ο οποίος διαθέτει τη δυνατότητα να προκαλέσει τυχαίες συναντήσεις μεταξύ των ανθρώπων των διαφορετικών παραδόσεων και κοινωνιών. Πάνω σε αυτό μπορεί να στηριχθεί η ευκαιρία για ανταλλαγή απόψεων μεταξύ τους. Έτσι, ο δημόσιος χώρος μπορεί να συμβάλει τα μέγιστα στο να αρθούν τα όποια φαινομενικά εμπόδια. (Gaffikin κ.ά., 2010: 497). Βάσει του παραπάνω έχει εξαπλωθεί, ανάμεσα στους πολεοδόμους και τους ακτιβιστές της ειρήνης, η ιδέα της δημιουργίας μίας «ζώνης ειρήνης» μέσα στον αστικό ιστό. Υπό αυτή την έννοια, η ειρήνη στην πόλη έχει να κάνει με την οπτικοποίηση, την έκφραση και τον συμβολισμό της ειρήνης στο αστικό περιβάλλον, μέσω μνημείων για την ειρήνη, πάρκων για την ειρήνη ή γέφυρες ειρήνης, τα οποία μπορούν να εκτελούν μια συμβολική λειτουργία στη δημιουργία ειρηνικής συνείδησης (Duffy όπως αναφέρεται στην Björkdahl, 2013: 217). Σε αυτό συμφωνεί και ο Van Damme (2003: 46), ο οποίος υπογραμμίζει πως πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη προσοχή στον συμβολισμό του αστικού περιβάλλοντος το οποίο θα υποδεχτεί την επανένωση. Ο συμβολισμός αυτός πρέπει να είναι φυσικά αποφορτισμένος από εθνικά νοήματα και να ενισχύει την νοηματοδότηση ενός κοινού τόπου και τη δημιουργία «αστικής ταυτότητας» ή «ταυτότητας του πολίτη»²⁹ (Pullan, 2013:29). Η δημιουργία των χώρων αυτών επιτυγχάνεται μέσω των αστικών αναπλάσεων που εφαρμόζονται στην πόλη.

Η αστική ανάπλαση, επομένως, αποτελεί το μέσο δημιουργίας ενός αστικού περιβάλλοντος που ευνοεί ή και «φιλοξενεί» την ειρήνη. Η επανένωση μιας πόλης μπορεί να πραγματοποιηθεί με τη δημιουργία ενός ή πολλών «κοινών τόπων», οι οποίοι θα εκφράζουν και τις δύο κοινότητες και θα σηματοδοτούνται με συμβολισμούς, κοινή ταυτότητα και κοινούς χώρους, τους οποίους και οι δύο κοινότητες μπορούν να

---

²⁹Στο αυθεντικό: «urban identity».

απολαμβάνουν και να εκμεταλλεύονται. Οι αναπλάσεις μπορούν να σηματοδοτήσουν τη δημιουργία αυτών των κοινών χώρων ή κοινών ζωνών, μέσα στον αστικό ιστό της πόλης. Για να το επιτύχει αυτό η αστική ανάπλαση σε διχοτομημένες πόλεις, έχει πολύ μεγαλύτερο ρόλο να διατελέσει, αλλά και περισσότερα ζητήματα να επιμεληθεί, από μια «συμβατική» αστική ανάπλαση. Οι αστικές αναπλάσεις που εφαρμόζονται σε διχοτομημένες πόλεις, πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τους τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, τόσο των πόλεων όσο και των κοινωνιών που την κατοικούν. Περαιτέρω, δεν μπορεί να λύσει το πρόβλημα από μόνη της, αλλά πρέπει να συνδυάζεται με άλλες διαδικασίες και δραστηριότητες που ευνοούν ένα κλίμα ειρήνης. Καλό είναι να φροντίζουν την κατασκευή ασφαλών κοινών δημόσιων χώρων, τον περιορισμό των χωρικών εκφράσεων εθνικιστικών ιδεολογιών, το «άνοιγμα» της πόλης και την κατάργηση των εμποδίων, έτσι ώστε να οικοδομηθούν θετικές σχέσεις, να επιτευχθεί ένας συμβιβασμός των ανταγωνιστικών διαφορών, να επέλθει ο σεβασμός των δικαιώματα, η κάλυψη των βασικών αναγκών, η ενίσχυση της ισότητας, το αίσθημα ασφάλειας και να ενδυναμωθούν οι αδύναμοι (Björkdahl,2013:211). Εξίσου σημαντικό είναι επίσης να φροντίζουν για τα προβλήματα στις υποβαθμισμένες περιοχές, οι οποίες είναι κοντά στον φυσικό διαχωρισμό.

Το όλο θέμα αποτελεί ένα πολύ λεπτό ζήτημα το οποίο δεν μπορεί να περιοριστεί σε ένα απλό φυσικό σχεδιασμό. Η αστική ανάπλαση στις διαιρεμένες πόλεις που αγνοεί τις διακοινοτικές ρήξεις και συγκρούσεις για εδάφη, είναι πιθανό να χάσει την ευκαιρία για αποκατάσταση ζωτικών σημασίας συνδέσεων της πόλης και χώρων που μπορούν να δημιουργήσουν μια πιο ζωντανή πόλη (CfUCR, 2014: 1). Εξάλλου, η ειρήνη στην πόλη είναι μια «χωροθετημένη» ειρήνη που ασχολείται με θέματα που έχουν απτές συνέπειες για τους κατοίκους των αστικών κέντρων, όπως η απασχόληση, η στέγαση και οι τοπικές επενδύσεις. Η ειρήνη στην πόλη έχει να κάνει με καθημερινές πρακτικές που βοηθούν να ξεπεραστούν οι αρνητικές πτυχές της ειρήνης και προωθεί το ιδανικό της «θετικής» ειρήνης (Björkdahl, 2013: 216).

Αντιθέτως, οι αστικές αναπλάσεις, είναι συχνά επικεντρωμένες απλά στη δημιουργία χώρων οι οποίοι δίνουν την εικόνα μίας ενιαίας ή κοσμοπολίτικης πόλης και οι οποίοι χώροι προωθούνται ως κοινοί ή ουδέτεροι. Σε πάρα πολλές περιπτώσεις, τα έργα

ανάπλασης κατευθύνονται από άτομα της πολιτικής και επιχειρηματικής ελίτ, τα οποία κάνουν ελάχιστα για τη βελτίωση των υποβαθμισμένων περιοχών ή τις ανάγκες των περιθωριοποιημένων κοινοτήτων, ενώ πολλές φορές οι κρατικοί φορείς και οι ιδιωτικές επιχειρήσεις, επιδιώκοντας τους στόχους τους, περιθωριοποιούν κατοίκους και κοινότητες μιας πόλης που επλήγησαν περισσότερο από τη σύγκρουση (CfUCR, 2014: 1). Τέτοιες προσεγγίσεις έχουν εφαρμοστεί στο Μπέλφαστ, την Ιερουσαλήμ και τη Βηρυτό και τείνουν να βλέπουν τις νεοφιλελεύθερες πολιτικές οικονομικής ανάπτυξης ως το κλειδί για την αποτροπή των συγκρούσεων. Ενώ δείχνουν πως μπορούν όντως να οδηγήσουν σε κάποια θετικά αποτελέσματα, από την άλλη αναπαράγουν επίσης την διαίρεση μέσα στην πόλη, μέσα από τον εξευγενισμό και την άνιση κατανομή των παροχών. Τέτοια προβλήματα είναι συχνά σύμπτωμα περιπτώσεων διαιρεμένων πόλεων, των οποίων η επίλυση αναλήφθηκε από φορείς που επιδίωκαν το οικονομικό κέρδος (CfUCR, 2014: 3).

Επομένως, προσεγγίσεις οι οποίες δε βάζουν στο επίκεντρο τα χαρακτηριστικά του διαχωρισμού, δεν επαρκούν για να υλοποιηθούν με επιτυχία τις όποιες προσπάθειες για ειρήνη, ενώ τέτοιες ατυχείς προσπάθειες του παρελθόντος, υποθάλλουν άθελά τους τη δυναμική του σχεδιασμού ως προς την επίλυση χωρικών διαφορών. Ο προγραμματισμός για την αστική αναζωογόνηση διαιρεμένων πόλεων, καλό είναι να κοιτάζει πέρα από την επιθυμία για την παραγωγή έργων «τροπαίων» ή «αστικής υπερηφάνειας» και να ευαισθητοποιηθεί για το πώς η όποια αστική ανάπτυξη μπορεί να επηρεάσει τις υφιστάμενες συγκρούσεις (CfUCR, 2014: 1). Εξάλλου, για να οικοδομηθεί μια «βιώσιμη» ειρήνη στις διαιρεμένες πόλεις, απαιτείται ένα πολύ μεγαλύτερο φάσμα παραγόντων, όπως η εμπλοκή όλων των επιπέδων της κοινωνίας, οι δεσμοί μεταξύ των κοινωνιών, διάφορες δικοινοτικές δραστηριότητες, παράγοντες που πολλές φορές παραβλέπονται. Εν τέλει απαιτούνται μια σειρά από διαδικασίες οι οποίες πρέπει να έχουν ως βάση τον τόπο και τους ανθρώπους (Björkdahl, 2013: 211), όπως για παράδειγμα κοινές δράσεις οι οποίες μπορούν να φέρουν πιο κοντά τις δύο κοινότητες και να ενισχύσουν το όλο εγχείρημα, δηλαδή την κατανόηση και αντίληψη του χώρου ως κοινού. Τέλος, οι συμμετοχικές διαδικασίες για τη δημιουργία αυτού του χώρου μπορούν να εξαλείψουν τις όποιες αμφιβολίες ή το αίσθημα «επιβολής» ή κυριαρχίας της μιας κοινότητας πάνω στην άλλη. Η συμμετοχή των πολιτών στις αποφάσεις σχεδιασμού κρίνεται ως θεμελιώδης, αφού

μπορεί να δώσει τη δυνατότητα συμμετοχής τους στην όλη αναζωογόνηση της πόλης τους και ένα συμμετοχικό ρόλο στην αντιμετώπιση των συγκρούσεων μεταξύ τους (CfUCR, 2014:1).

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο οι σχεδιαστές έχουν σημαντικό και ενεργό ρόλο να διαδραματίσουν, μέσα από την ενδυνάμωση της συμμετοχής του τοπικού πληθυσμού στην διαδικασία του σχεδιασμού. Σε μια εποχή όπου επικρατεί ο συμμετοχικός σχεδιασμός, οι σχεδιαστές θα πρέπει να συνειδητοποιήσουν τις ανισότητες που υπάρχουν μέσα στο αστικό περιβάλλον. Ο Bollens (2007) πιστεύει πως θα πρέπει να ενσωματώσουν κοινωνικοψυχολογικές πτυχές της ταυτότητας της κοινότητας στην επαγγελματική «εργαλειοθήκη» τους, καθώς η «συμπυκνωμένη γνώση» και πληροφορία που οι κάτοικοι μπορούν να παρέχουν για την περιοχή τους, μπορούν να είναι καταλυτικές στην επίτευξη μακροχρόνιας ειρήνης και συμφιλίωσης. Επιπλέον, ως αρμόδιοι για τον προγραμματισμό και το σχεδιασμό, οι σχεδιαστές θα πρέπει να είναι περισσότερο ευαισθητοποιημένοι σχετικά με το συμβολισμό, τόσο των τοιχογραφιών όσο και των εδαφικών σημάνσεων του αστικού ιστού και να αξιοποιήσουν τους χώρους που χρησιμοποιούνται, ώστε να μπορούν να επιτύχουν ένα βιώσιμο σχεδιασμό, *όχι για τους ανθρώπους, αλλά με τους ανθρώπους*. Καλό είναι να ακούγονται προσεκτικά οι απόψεις των τοπικών κοινωνιών και εν τέλει να γίνουν κατανοητές οι απαιτήσεις τους, ώστε να ενεργοποιηθεί η ευημερία και η ανάπτυξη των κοινωνικών, οικονομικών και περιβαλλοντικών κεφαλαίων που διαθέτει μια πόλη (Rafferty, 2004: 18).

Στο σημείο αυτό κρίνεται αναγκαίο να γίνει μια διευκρίνιση. Η εξαναγκαστική επανάωση δύο κοινοτήτων είναι το ίδιο αρνητική με τον σκόπιμο διαχωρισμό τους. Η ουσία είναι να υπάρξει ενθάρρυνση για επανάωση, με τη δυνατότητα του να μπορεί κανείς να κατοικήσει όπου επιθυμεί, χωρίς εθνικούς περιορισμούς. Ενώ αυτό όμως φαντάζει το πιο δίκαιο, ο Boal (2010: 157) αναφερόμενος στο Μπέλφαστ, θεωρεί πως υποβοηθείται ο διαχωρισμός, καθώς η δυνατότητα αυτή επιλογής επέτρεψε στους ανθρώπους να αποφασίσουν *«με τα πόδια τους»*, εννοώντας πως ουσιαστικά τους επιτράπηκε να μετακινηθούν σε περιοχές όπου ένιωθαν πιο ασφαλείς ή πιο άνετα, επειδή γειτνιάζαν με ομοεθνείς τους.

Συνοψίζοντας, ο σχεδιασμός είναι αυτός που θα φροντίσει για τη δημιουργία χώρων που θα υποδεχτούν τις δύο κοινότητες και θα αποτελέσει το «σκηνικό» μιας κοινής συμβίωσης, σε αντίθεση με ένα χώρο που είναι διαιρεμένος και ταυτοποιεί μόνο τη μία από τις δύο κοινότητες. Ο σωστός και επιτυχημένος σχεδιασμός, ως προς τις προσπάθειες στις οποίες αναφερόμαστε, πρέπει να επιδιώκει το αντίθετο από αυτό που ο διαχωρισμός παρήγαγε ως χώρο: εθνικά ομοιογενείς περιοχές που εν τέλει σηματοδοτούν τον χαρακτήρα και την κληρονομιά της κοινότητας και ενισχύουν το αίσθημα κυριαρχίας της στο χώρο. Το βασικό είναι η δημιουργία κοινών χώρων, όπου τόσο με την χρήση τους όσο και με τον συμβολισμό τους να αποτελούν ένα κοινό χώρο που ανήκει σε όλες τις εθνικές κοινότητες και νοηματοδοτούν στους πολίτες μία «αστική» και όχι εθνική ταυτότητα, μια ταυτότητα, δηλαδή, του κατοίκου της πόλης.

6.5 Α-χωρικές και θεσμικές παράμετροι

Όπως η ειρήνη δεν μπορεί να επέλθει χωρίς τη ρύθμιση ή τον σχεδιασμό του χώρου που θα την υποδεχτεί, έτσι και ο σχεδιασμός από μόνος του δεν μπορεί να οδηγήσει στην ειρήνη. Άλλοι παράγοντες, με α-χωρικά χαρακτηριστικά, μπορούν να συνδυαστούν μεταξύ τους για να δημιουργήσουν ένα κλίμα ειρήνης, σε ένα, άλλοτε, περιβάλλον διαφιλονικιών. Οι παράγοντες αυτοί, για τους οποίους κρίνεται ορθό να γίνει μια σύντομη αναφορά, είναι η «δημόσια σφαίρα», η συνέργεια πολιτικών και πολεοδομικών ρυθμίσεων και η πολιτική βούληση.

6.5.1 «Δημόσια σφαίρα»³⁰

Παράλληλα με τη δημιουργία κοινών δημόσιων χώρων, αναγκαία είναι και η ύπαρξη μιας κοινής δημόσιας και α-χωρικής δημόσιας σφαίρας. Ιδανικό παράδειγμα αποτελεί ο γραπτός τύπος και πιο συγκεκριμένα, η εφημερίδα, η οποία ως *μία πολιτιστική, μετωνυμική αναπαράσταση της πόλης, ένα πολυσημικό πολιτιστικό αγαθό, που επιδέχεται διαφορετικές σημασίες και ερμηνείες*, σύμφωνα με τον Gazit, μπορεί να δημιουργήσει συναίνεση και

---

³⁰Στην αγγλική γλώσσα αναφέρεται ως «Public Realm».

κοινή ταυτότητα. Ο Gazit μιλάει για την κοινωνική κατασκευή της πόλης, την οποία θεωρεί ένα διυποκειμενικό έργο μέσα σε ένα ημίκλειστο κόσμο της επικοινωνίας και του κοινού συμβολισμού. Η ανάλυση του Gazit είναι εφαρμόσιμη σε πολυπολιτισμικές πόλεις, οι οποίες ταυτόχρονα αναπαράγουν τον διαχωρισμό και δημιουργούν μια κοινή δημόσια σφαίρα. Αν οι διαιρεμένες πόλεις δώσουν βήμα έκφρασης στους δημόσιους χώρους, μπορούν να αρθούν και τα κοινωνικά όρια (Gazit, όπως αναφέρεται στην Silver, 2010: 354). Το όλο εγχείρημα μπορεί να αξιοποιηθεί διπλά, αρχικά για να ακουστούν οι φωνές που ζητούν επανένωση και συχνά πνίγονται από τις καθεστωτικές αντιλήψεις που εναντιώνονται σε αυτές και έπειτα, στην έκφραση των αναγκών των πιο περιθωριοποιημένων ομάδων πολιτών.

Τέλος, μελετητές πιστεύουν πως η δημόσια σφαίρα, είναι ένας ελεύθερος χώρος που προσφέρεται για κρίσιμες συζητήσεις ανοικτές σε όλους. Μπορεί να υπάρχει έξω από τον έλεγχο του κράτους και να διατηρεί την κρατική εξουσία υπό έλεγχο. Φιλελεύθεροι θεσμοί όπως, οικήματα, όμιλοι και σύλλογοι οδήγησαν στην ορθολογική επικοινωνία, την κριτική σκέψη και τη δυνατότητα δημόσιου λόγου. Εφημερίδες και άλλα μέσα ενημέρωσης, είναι ικανά να δημιουργήσουν μια «κοινότητα του συναισθήματος», η οποία επιτρέπει στις ομάδες να αισθάνονται ως ένα ενιαίο σύνολο (Appadurai όπως αναφέρεται στην Silver, 2010: 354).

6.5.2 Συνέργεια πολιτικών και πολεοδομικών ρυθμίσεων

Συχνά, η επιτυχία των προγραμμάτων σε υποβαθμισμένες περιοχές έχει κινδυνεύσει ή και αντικρούεται από άλλες πολιτικές και πρακτικές που σχετίζονται με την οικονομική αναδιάρθρωση, τις μεταφορές ή άλλα ζητήματα. Οι πολιτικές κατά του διαχωρισμού μπορεί να σχετίζονται με συγκεκριμένους τομείς, όπως η εκπαίδευση, η στέγαση, η απασχόληση ή σε μια συγκεκριμένη γεωγραφική περιοχή. Πολιτικές και πολεοδομικές ρυθμίσεις μπορούν και πρέπει να συνδυαστούν για να δημιουργήσουν το κατάλληλο περιβάλλον, στο οποίο το πνεύμα συμφιλίωσης θα επικρατήσει. Ένα θετικό παράδειγμα παρατηρείται στο κράτος της Γαλλίας, όπου ορισμένες μέθοδοι που χρησιμοποιούνται δεν έχουν ως αυτοσκοπό να μειώσουν τον διαχωρισμό στον χώρο, αλλά, δίνοντας έμφαση

περισσότερο σε κοινωνικά θέματα, πετυχαίνουν μία θετική επίδραση στο χώρο ή έστω στις απομονωμένες περιοχές. Παράλληλα όμως, κάποιες άλλες αποφάσεις καταπιάνονται καθαρά με το θέμα του χωρικού διαχωρισμού. Παράδειγμα αποτελεί το ελάχιστο ποσοστό κοινωνικής στέγασης που μπορεί να υφίσταται σε κάθε δήμο στη Γαλλία (Colinik.α., 2013:26).

6.5.3 Πολιτική βούληση

Οι πολιτικές αποφάσεις παίζουν σίγουρα καταλυτικό ρόλο στις τελικές ενέργειες και πρέπει να συνδυαστούν αρμονικά με τους υπόλοιπους φορείς και υποστηρικτές της επανάωσης μιας διχοτομημένης πόλης. Οι διεθνείς αυτές προσπάθειες για ειρήνη, σε συνδυασμό με τη συμμετοχή των τοπικών φορέων είναι ικανά να διοχετεύσουν κεφάλαια και να ανατρέψουν την πολιτική μεροληψία και τον κοντόφθαλμο προγραμματισμό που παρατηρείται προς το παρόν. Η πολιτική βούληση είναι σημαντικότερη για να καθοριστεί το ιδεολογικό υπόβαθρο της ενοποίησης του αστικού ιστού και η μόνη που μπορεί εν τέλει να νοηματοδοτήσει τον «κοινό χώρο» και να του να προσδώσει μία «αστική ταυτότητα» (CfUCR, 2014: 1).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7: Συμπεράσματα

Στην παρούσα εργασία αναλύθηκαν ουσιαστικά τρεις επιμέρους θεματολογίες. Η πρώτη ήταν η παρουσίαση των δύο πολεοδομικών πλαισίων που εφαρμόζονται σήμερα στην Κύπρο και η μεταξύ τους σύγκριση. Η δεύτερη είχε να κάνει με τις διαφιλονικούμενες πόλεις και εξειδικεύονταν στην περίπτωση της Λευκωσίας. Η τρίτη είχε να κάνει με το πώς ο σχεδιασμός του χώρου μπορεί να ενθαρρύνει τις προσπάθειες τόσο για την φυσική, όσο και την κοινωνική επανένωση των διαφιλονικούμενων πόλεων.

Η εργασία επεδίωξε πρωτίστως να παρουσιάσει τον ρόλο που διαδραματίζει ο χώρος και ο σχεδιασμός του, στη δημιουργία και την εξέλιξη των διαφιλονικούμενων πόλεων, που βασίζονται σε εθνικές, γλωσσικές ή θρησκευτικές διαφορές. Μέσα από διάφορα παραδείγματα, έχει διαφανεί πως στο παρελθόν, αποφάσεις που είχαν να κάνουν με πολεοδομικά ζητήματα, έχουν επηρεάσει, κυρίως αρνητικά, τις διακοινοτικές συγκρούσεις και πως η πολεοδομία μπορεί να έχει ένα έντονο πολιτικό χαρακτήρα, στις συγκεκριμένες περιπτώσεις. Έτσι, είναι εμφανής ο κεντροβαρής ρόλος του χώρου και του σχεδιασμού του και ενισχύεται η πεποίθηση πως με τον κατάλληλο σχεδιασμό μπορεί να προωθηθεί η φυσική επανένωση του χώρου, αλλά και η αλληλεπίδραση και η συνεργασία μεταξύ των «αντιμαχόμενων» κοινωνικών ή εθνοτικών ομάδων. Εξάλλου έχει διαφανεί πως η πρακτική των διαχωριστικών τειχών, που εφαρμοζόταν στο παρελθόν, αποτελεί βραχυπρόθεσμη λύση αλλά ταυτόχρονα και μακροχρόνιο «δηλητήριο» για κοινωνίες οι οποίες εμφανίζουν φαινόμενα συγκρούσεων βασισμένα σε εθνικές ταυτότητες (Björkdahl, 2013: 210).

Η Λευκωσία έχει επηρεαστεί έντονα από τον φυσικό της διαχωρισμό, ο οποίος συνεχίζεται για μισό αιώνα και έχει δημιουργήσει σοβαρά προβλήματα, όπως η αστική διάχυση και η υποβάθμιση του ιστορικού της πυρήνα. Υπάρχουν δύο ζητήματα ως προς την επανένωση της Λευκωσίας. Πρώτον, υπάρχει η ανάγκη για «φυσική» επανένωση του χώρου, με την δημιουργία κοινού χώρου δράσης και έκφρασης. Δεύτερον, είναι η ανάγκη για δημιουργία μίας συνεκτικής κοινωνίας, η οποία θα μοιράζεται κοινή ταυτότητα και όραμα, αν όχι και κοινό παρελθόν. Θετική εξέλιξη στο ζήτημα αποτελεί αναμφίβολα το ΕΣΡΛ. Το

ρυθμιστικό αυτό σχέδιο, δίνει το στίγμα μίας επικείμενης επανένωσης και δημιουργεί τις βάσεις για την επίτευξή της, με τη δημιουργία «κοινών» δημόσιων χώρων, τόσο σε χρήση όσο και σε νοηματοδότηση, που θα υποδεχτούν μία ενοποιημένη κοινωνία, η οποία θα χαρακτηρίζεται από τον πλουραλισμό. Τέτοιοι χώροι, μπορούν να προάγουν την αλληλεπίδραση και την επαφή μεταξύ των δύο κοινοτήτων.

Για να επιτευχθεί όμως μία ουσιαστική ενοποίηση, οι προσπάθειες δεν πρέπει να επικεντρώνονται μόνο στους δημόσιους χώρους. Καλό είναι να αντιμετωπιστεί εξίσου ο διαχωρισμός σε χώρους κατοικίας, εργασίας ή κοινωφελών υπηρεσιών. Σε περίπτωση μιας επικείμενης λύσης, απαιτείται ισορροπία στις χωροθετήσεις των κοινωφελών υπηρεσιών ή των δημόσιων χώρων και κτιρίων, κάτι που θα ενισχύσει τη συνεργασία και τη συνένωση και θα απομακρύνει τα όποια αισθήματα αδικίας ή εύνοιας προς μία από τις δύο κοινότητες. Παράλληλα, η χωροθέτηση υποδομών υπερτοπικής σημασίας στην «Νεκρά Ζώνη», όπως για παράδειγμα ένα νέο πανεπιστήμιο (το οποίο αναφέρεται και στα σχέδια του ΕΡΣΛ) θα λειτουργεί υπέρ των δύο κοινοτήτων και θα ενισχύει έτσι την έννοια της ισότητας και το όραμα για κοινή ανάπτυξη και πρόοδο. Το παραπάνω, αποτελεί απόδειξη του ότι ο σχεδιασμός μπορεί να ενισχύσει τις όποιες πολιτικές προσπάθειες και να δημιουργήσει το κατάλληλο περιβάλλον που θα φιλοξενήσει μια πλουραλιστική κοινωνία.

Επιπλέον, η πολιτική βούληση είναι απαραίτητη για να καθοριστεί το ιδεολογικό υπόβαθρο της ενοποίησης του αστικού ιστού και να νοηματοδοτηθεί κατάλληλα ο «κοινός χώρος». Με τον τρόπο αυτό, μπορεί να προσδοθεί μία ενιαία «αστική ταυτότητα» στους πολίτες της Λευκωσίας, η οποία θα εκφράζει τον πλουραλιστικό χαρακτήρα της πόλης. Εξάλλου, όπως ανέφερε ο Guralp (2013) στην προσωπική του συνέντευξη, χρησιμοποιώντας μια τουρκοκυπριακή παροιμία και αναφερόμενος στο παρελθόν των δύο κοινοτήτων: «Είμαστε κομμάτι από το ίδιο ρούχο». Για να αποτελούμε, όμως και «κομμάτι της ίδιας πόλης», καλό είναι να υπάρχουν οι απαραίτητες θεσμικές και νομικές ρυθμίσεις, οι οποίες θα εφαρμόζουν ένα μοντέλο διακυβέρνησης που θα εξασφαλίζει ισότιμη αντιπροσώπευση στα κέντρα λήψης αποφάσεων, ισοκατανομή της εξουσίας και που θα παρέχει τα κατάλληλα αντανακλαστικά για την αντιμετώπιση των διαφιλονικιών, μέσα σε ένα διαπολιτισμικό αστικό περιβάλλον.

Εξάλλου, η Κύπρος είχε ιστορικά μια πολυπολιτισμική παρουσία, αφού υπήρξε επί μακρόν το σταυροδρόμι της Ευρώπης, της Ασίας και της Αφρικής (Eugora, 2014) και κατά συνέπεια, ο ιστορικός της πυρήνας παρουσιάζει ένα έντονο πολυπολιτισμικό χαρακτήρα. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται στο ΣΑΚΧ (1999: 58) η Κύπρος θα μπορούσε να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στη διευρυμένη ΕΕ ως «χώρα-πύλη» προς τη Μέση Ανατολή. Το ίδιο ουσιαστικά θα μπορούσε να ισχύει και για την Λευκωσία, η οποία αποτελεί πρωτεύουσα του νησιού και φιλοξενεί αντίστοιχα και τις δύο κοινότητες. Επομένως, μπορεί να εκπροσωπήσει τον πλουραλισμό και την διαπολιτισμικότητα και μάλιστα εβρισκόμενη στο σταυροδρόμι Δύσης – Ανατολής.

Όσον αφορά στα υπάρχοντα πολεοδομικά πλαίσια, σημαντικό είναι να επιτευχθεί σύγκλιση, κάτι που δε φαντάζει ιδιαίτερα δύσκολο, ούτως ώστε να προσφέρονται και στις δύο κοινότητες ίσες ευκαιρίες ανάπτυξης και στέγασης. Εννοείται πως πρέπει να αποφευχθεί η όποια εύνοια προς τη μία ή την άλλη κοινότητα, κάτι το οποίο θα δημιουργήσει ένα «διπρόσωπο» αστικό τοπίο, θα ενισχύσει την κοινωνική ανισότητα και θα αναζωπυρώσει τις όποιες εθνικιστικές τάσεις. Έτσι, οι κατάλληλες πολεοδομικές και λοιπές νομοθετικές ρυθμίσεις μπορούν να ενισχύσουν με τη σειρά τους την προσπάθεια, ώστε οι χώροι, τους οποίους ο φυσικός σχεδιασμός θα παράγει, να αγκαλιαστούν από τους πολίτες και των δύο κοινοτήτων και να γίνουν κομμάτι της καθημερινής τους ζωής.

ΒιβλιογραφίαΕλληνόγλωσση

Αγγελόπουλος, Γ. (1997) 'Εθνοτικές ομάδες και ταυτότητες: Οι όροι, η εξέλιξη της σημασίας και του περιεχομένου τους', *Σύγχρονα Θέματα*, (63) 18-25.

Γραφείο Τύπου και Πληροφοριών Κυπριακής Δημοκρατίας (2012) *Εξελίξεις*. Διαθέσιμο στο:

<http://www.pio.gov.cy/moi/pio/pio.nsf/55dcc926b2923bdcc22578340022cf6e/5eadc14540f84edec2257839002e89da?OpenDocument> [Τελευταία Πρόσβαση: 07-06-2014].

Δήμος Λευκωσίας (c2014) *Η αρχαία Λευκωσία*. Διαθέσιμο στο: <http://www.nicosia.org.cy/el-GR/municipality/history/nicosia/ancient/>. [Τελευταία πρόσβαση: 11-06-2014].

Δρουσιώτης, Μ. (1998) *ΕΟΚΑ: Η σκοτεινή όψη*. Αθήνα: Στάχυ.

Δρουσιώτης, Μ. (2012) *Ντοκιμαντέρ "Το Δηλητήριο"*. Διαθέσιμο στο: <https://www.youtube.com/watch?v=-wOi4S33xKQ>. [Τελευταία πρόσβαση: 03-06-2014].

Κεσισιάν, Κ.Κ. (1989) *Λευκωσία, η πρωτεύουσα της Κύπρου άλλοτε και τώρα*. Λευκωσία: Μουφλόν.

«Κύπρος-Σχέδιο Ανάν: Τα τελικά αποτελέσματα του δημοψηφίσματος». (2004) *Ριζοσπάστης*, 27 Απριλίου. Διαθέσιμο στο: <http://www.rizospastis.gr/story.do?id=2292474&publDate=27/4/2004> [Τελευταία πρόσβαση 03-06-2014].

Λεβέντειο Δημοτικό Μουσείο Λευκωσίας (2009) *Οδηγός στην ιστορία της Λευκωσίας μέσα από το Λεβέντειο Δημοτικό Μουσείο*. Λευκωσία: Λεβέντειο Δημοτικό Μουσείο Λευκωσίας.

Λύτρα, Ε. και Ψάλτης, Χ. (2011) *Πρώην μικτά χωριά στην Κύπρο: Αναπαραστάσεις του παρελθόντος, του παρόντος και του μέλλοντος (Ερευνητική Έκθεση)*. Λευκωσία: UNDP-ACT.

Ματσουκά, Κ. (2005) *Η ένταξη της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση: Προβλήματα, προοπτικές, προκλήσεις*. Διαθέσιμο στο: http://pened2003.pspa.uoa.gr/final_cleo.pdf [Τελευταία πρόσβαση: 12/06/2014].

Μπαμπαλίκης, Σ. (2013) Η εμπειρία του χωροταξικού σχεδιασμού στην Κύπρο. Διαθέσιμο στο: http://www.citybranding.gr/2013/02/blog-post_2130.html. [Τελευταία πρόσβαση: 10-06-2014].

Νομική Υπηρεσία της Κυπριακής Δημοκρατίας (2014) *Κυπριακό πρόβλημα*. Διαθέσιμο στο: http://www.law.gov.cy/law/lawoffice.nsf/dmlcyprusissue_gr/dmlcyprusissue_gr?OpenDocument [Τελευταία πρόσβαση: 03-06-2014].

Στατιστική Υπηρεσία της Κυπριακής Δημοκρατίας (2011) *Πληθυσμός και κοινωνικές συνθήκες: Απογραφή πληθυσμού*. Διαθέσιμο στο: http://www.cystat.gov.cy/mof/cystat/statistics.nsf/populationcondition_22main_gr/populationcondition_22main_gr?OpenForm&sub=2&sel=2. [Τελευταία πρόσβαση: 09-06-2014].

Σύνδεσμος Πολεοδομών Κύπρου (2014) *Ιστορική αναδρομή της πολεοδομίας στην Κύπρο*. Διαθέσιμο στο: http://www.sypok.org/?page_id=306. [Τελευταία Πρόσβαση: 07-06-2014].

Τατσιόπουλος, Μ. (2012) *Το ελληνικό Σχέδιο Ανάν*. Διαθέσιμο στο: <http://www.newsbomb.gr/bloggers/menelaos-tasiopoylos/story/105568/to-elliniko-shedio-anan>. [Τελευταία πρόσβαση: 07-06-2014].

Τμήμα Πολεοδομίας και Οικήσεως (2013) *Ιστορικό – αποστολή: Ιστορική αναδρομή*. Διαθέσιμο στο: http://www.moi.gov.cy/moi/tph/tph.nsf/page13_gr/page13_gr?OpenDocument. [Τελευταία πρόσβαση: 07-06-2014].

Τμήμα Πολεοδομίας και Οικήσεως (2009) *Χάρτης του πολίτη για το πολεοδομικό σύστημα*. Διαθέσιμο στο: [http://www.moi.gov.cy/moi/tph/tph.nsf/All/1DD9CB1786A1EF26C225783E002ADA15/\\$file/%CE%A7%CE%AC%CF%81%CF%84%CE%B7%CF%82%20%CF%84%CE%BF%CF%85%20%CE%A0%CE%BF%CE%BB%CE%AF%CF%84%CE%B7.pdf?OpenElement](http://www.moi.gov.cy/moi/tph/tph.nsf/All/1DD9CB1786A1EF26C225783E002ADA15/$file/%CE%A7%CE%AC%CF%81%CF%84%CE%B7%CF%82%20%CF%84%CE%BF%CF%85%20%CE%A0%CE%BF%CE%BB%CE%AF%CF%84%CE%B7.pdf?OpenElement) [Τελευταία πρόσβαση 11/06/2014].

Τμήμα Πολεοδομίας και Οικήσεως (2013) *Ιστορικό – αποστολή: Ιστορική αναδρομή*. Διαθέσιμο στο: http://www.moi.gov.cy/moi/tph/tph.nsf/page13_gr/page13_gr?OpenDocument. [Τελευταία πρόσβαση: 07-06-2014].

Χατζηλώρας, Α.Μ. (2010) *Η ανάπτυξη και οι ενορίες της Λευκωσίας*. Διαθέσιμο στο: http://rhivosnicolaides.blogspot.com/2010/05/blog-post_24.html [Τελευταία πρόσβαση 03-06-2014].

Ξενόγλωσση

Alkides, C. (2005) *Central-local government relations in land-use planning: A cross-national comparison of planners' views*. Msc. Thesis. Faculty of Architecture and Town Planning, Technion-Israel Institute of Technology.

Architecture Weekend (2013) *Nicosia: Stitching the last divided capital of Europe*. Available at: [http://tours.architectureweekend.com/details/59215/Stitching-Nicosia-the-last-divided-capital-of-Europe#gallery\[gal\]/2/](http://tours.architectureweekend.com/details/59215/Stitching-Nicosia-the-last-divided-capital-of-Europe#gallery[gal]/2/) [Last access: 12-06-2014].

Baeten, G. (2009) “Territorialising Brussels: Belgian devolution and the spatial conundrum of a bilingual capital”. *Divided Cities/Contested States Working Paper*, 14.

Björkdahl, A. (2013) “Urban peacebuilding”. *Peacebuilding*, 1 (2), pp. 207-221.

Boal, F.W. (1996) “Integration and division: Sharing and segregating in Belfast”. *Planning Practice & Research*, 11 (2), pp. 151-158.

Boal, F.W. (1999) “From undivided cities to undivided cities: Assimilation to ethnic cleansing”. *Housing Studies*, 14 (5), pp. 585-600.

Bollens, S. (2007) “Comparative research on contested cities: Lenses and scaffoldings”. *Crisis States Research Centre Working Paper*, 17.

Brand, R. (2009) “Urban artifacts and social practices in a contested city”. *Journal of Urban Technology*, 16 (2-3), pp. 35-60.

Caner, G. and Bölen, F. (2012) “Urban consequences of division in ‘divided cities’: A comparative perspective”. In: *AESOP 26th Annual Congress*. Ankara, 11-15 July.

Centre for Urban Conflicts Research (2004) “Urban regeneration in contested cities”. *Conflict in cities and the contested State Briefing Paper*, 6. Available at: http://www.urbanconflicts.arct.cam.ac.uk/publications/copy_of_briefing-papers [Last access 29-05-2014].

City of Brussels (2014) *Brussels in the modern times*. Available at: <http://www.brussels.be/artdet.cfm/6000> [Last access: 12-06-2014].

Colini, L., Czischke, D., Guntner, S., Tosics, I. and Ramsden, P. (2013) *Against divided cities in Europe*. Saint-Denis: URBACT.

Demey, T. (2007) *Bruxelles, capitale de l' Europe*. Brussels: Badaeux.

Gaffikin, F. Mceldowney, M. and Sterrett, K. (2010) "Creating shared public space in the contested city: The role of urban design". *Journal of Urban Design*, 15 (4), pp. 493–513.

Europa (2014) *Κύπρος*. Διαθέσιμο στο http://europa.eu/about-eu/countries/member-countries/cyprus/index_el.htm [Τελευταία πρόσβαση 04-06-2014].

Foot, H. (1959) "The statute laws of Cyprus: No. 33 of 1959: A law to make temporary provision for the exercise of certain Municipal functions in certain towns by Turkish Municipal Committees". *The Cyprus Gazette*, No 4263, 12 October.

Gaffikin, F. and Morrissey, M. (2011) "Collaborative planning and the divided city". In: Gaffikin, F. and Morrissey, M. (eds.) *Planning in divides cities: Collaborative shaping of contested space*. Oxford: Willey-Blackwell., pp. 115-139.

Gürel, A. and Kudret, Ö. (2006) "The politics of property in Cyprus: Conflicting appeals to 'bizonality' and 'human rights' by the two Cypriot Communities". *PRIO Cyprus Centre Report*, 3.

Hoskara, S.O., Tevfikler Cavusoglu, B. and Ongul, Z. (2009) "Legal frameworks and housing environments in North Cyprus". *Journal of Foreign Affairs*, 26 (1), p. 81-100.

Kennedy-Pipe, C. (1997) *The origins of the present troubles in Northern Ireland*. London: Longman.

Kliot, N. and Mansfeld, Y. (1999) "Case studies of conflict and territorial organization in divided cities". *Progress in Planning*, 52 (3), pp. 167-225.

Leader Programme (2010) Karpaz area: Local development strategy. Available at: http://www.cy.undp.org/content/dam/cyprus/docs/PFF%20Publications/local_development_strategy_karpaz_area.pdf [Last access: 12-6-2014].

Mesutoglu, L.T. (2012) “From suspension to approximation: Tale of the challenges of spatial planning efforts in a “divided” Island”. In: *26th AESOP Congress*. Ankara, 11-15 July.

Murphy, A.B. (2002) “Brussels: Division in unity or unity in division?” *Political Geography*, 2 (5), pp. 695–700.

Oktay, D. (2007) “An analysis and review of the divided city of Nicosia, Cyprus and new perspectives”. *Geography*, 92 (33), pp.231-247.

Petridou, A. (2003) *Nicosia Master Plan: A bi-communal initiative to change the image of the city*. Available at: <http://www.thepep.org/en/workplan/urban/documents/petridouNycosiamasterplan.pdf> [Last access 11/06/2014].

Pullan, W. (2013) “Spatial discontinuities: Conflict infrastructures in contested cities. In: Pullan, W. and Baillie, B. (ed.) *Locating urban conflicts: Ethnicity, nationalism and the everyday*. Houndmills: Palgrave Macmillan, pp. 17-36.

Rafferty, G. (2004) *In addressing contested space, to what extent does planning tend to exacerbate rather than ameliorate the social and spatial divisions?* Available at: <http://homepage.ntlworld.com/g.rafferty38/data/wp-rafferty-02.pdf> [Last access 10/06/2014].

Sentürk, Y. (2014) *North Cyprus: Business and economy*. Available at: <http://www.cypnet.co.uk/ncyprus/economy/econ10.htm> [Last access: 10-05-2014].

Silver, H. (2010) “Divided cities in the Middle East”. *City & Community*, 9 (4), pp. 345-357.

United Nations (2004) *The comprehensive settlement of the Cyprus problem (The Annan Plan)*. Available at: [http://unannanplan.agrino.org/Annan Plan MARCH 30 2004.pdf](http://unannanplan.agrino.org/Annan_Plan_MARCH_30_2004.pdf). [Last access: 10-06-2014].

United Nations Development Programme, United Nations Office for Project Services, Programme Management Unit (2004a) *Nicosia Master Plan: New vision for the core of Nicosia: Final Report*. Nicosia: UNDP.

United Nations Development Programme, United Nations Office for Project Services, Programme Management Unit (2004b) *Nicosia Master Plan: New Vision for the core of Nicosia: Priority Projects*. Nicosia: UNDP.

United Nations Development Programme και United Nations Human Settlements Programme (1984) *Nicosia Master Plan: Final Report*. Nicosia: UNDP.

United Nations Security Council (1990) Report of the Secretary-General on his mission of good offices in Cyprus. Available at: <http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/Cyprus%20S21183.pdf> [Last access 10/06/2014].

Van Damme, J. (2003) “Conflict resolution in divided cities: Can Brussels inspire Jerusalem?” *Dialogue*, 1 (2), pp. 39-66.

Van Kempen, R. (2007) “Divided cities in the 21st century: Challenging the importance of globalization”. *Journal of Housing and the Built Environment*, 22 (1), pp. 13–31.

Worldatlas (2013) *The Mason Dixon line*. Available at: <http://www.worldatlas.com/webimage/countrys/namerica/usstates/lcolor/mdmasondixon.htm>. [Last access 12-06-2014].

Zetter, R. (1985) “Nicosia”. *Cities*, 2 (1), pp.24-33.

Νομοθεσίες

Υπουργείο Γεωργίας Φυσικών Πόρων και Περιβάλλοντος (2013) *Ο περί εκτίμησης των επιπτώσεων στο περιβάλλον από ορισμένα έργα νόμος*. Ν.140(Ι)/2005.

Τμήμα Πολεοδομίας και Οικήσεως (2013) *Ο περί πολεοδομίας και χωροταξίας νόμος του 1972*. (90/1972).

Υπουργείο Εσωτερικών (2013) *Ο περί ρυθμίσεως οδών και οικοδομών νόμος*(Κεφ.96).

Προσωπικές Συνεντεύξεις

Βογιαζίδης, Ν. (2014) *Προσωπική συνέντευξη*. Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Βόλος. 25-02-2014.

Mesutoglu, L.T. (2013) *Προσωπική συνέντευξη*. Γραφεία πολεοδομικού σχεδιασμού τουρκοκυπριακής κοινότητας, Λευκωσία. 06-11-2013.

Guralp, A. (2013) *Προσωπική συνέντευξη*. Γραφεία ΕΡΣΛ τουρκοκυπριακής κοινότητας, Λευκωσία. 06-11-2013.

Επιπρόσθετη Βιβλιογραφία

Δρουσιώτης, Μ. (2004) *Η χαμένη άνοιξη των Κυπρίων: Από το Βερολίνο στη Λευκωσία*. Διαθέσιμο στο: <http://www.makarios.eu/cgibin/hweb?-A=559&-V=turkishcypriots>. [Τελευταία πρόσβαση: 12-06-2014].

Δρουσιώτης, Μ. (2007) *Ένα τολμηρό βιβλίο για το Κυπριακό: Το Σχέδιο Ανάν χωρίς δαιμόνια: Το χαμένο ραντεβού με την ιστορία*. Διαθέσιμο στο: <http://www.makarios.eu/cgibin/hweb?-A=2285&-V=analysis>. [Τελευταία πρόσβαση: 12-06-2014].

Δρουσιώτης, Μ. (2011) *Ο Κληρίδης, ο Μακάριος, η ομοσπονδία και ο μακροχρόνιος αγώνας: Σαράντα χρόνια ψευδαισθήσεις*. Διαθέσιμο στο: <http://www.makarios.eu/cgi-bin/hweb?-A=5245&-V=history>. [Τελευταία πρόσβαση: 12-06-2014].

Μαραγκού, Α.Γ. και Κούτας, Α.Γ. (2009) *Λευκωσία: Η ιστορία της πόλης*. Λευκωσία: [χ.ό.].

Abu-Orf, H. (2005) “Collaborative planning in practice: The Nicosia master plan”. *Planning Practice & Research*, 20 (1), pp.41-58.

Atun, R.A. (2012) “Reconceptualising urban development in exceptional territories: Nicosia”. In: Pacetti, M., Passerini, G., Brebbia, C.A. and Latini, G. (eds.) *The sustainable city VII: Urban regeneration and sustainability*. Southampton: WIT Press.

Cazacova, L., Erdelhun, A., Saymanlier, A.M., Cazacova, N. and Ulbar, U. (2010) “Social and spatial aspects of housing development affecting urban quality of life: The case of Famagusta”. *World Academy of Science, Engineering and Technology*, 4 (6), pp.786-799.

Hanson, W. (2010) *Building a bi-communal bridge: Nicosia Cyprus*. Available at: http://conservancy.umn.edu/bitstream/11299/61949/1/Hanson_URS2010_Poster.pdf [Last access: 12-06-2014].

Lederach, J.P. and Appleby, S. (2010) “Strategic peacebuilding: An overview”. In: Philpott, D. Powers, G.F. (eds.) *Strategies of peace: Transforming conflict in a violent world*. New York: Oxford University Press, pp. 19–44.

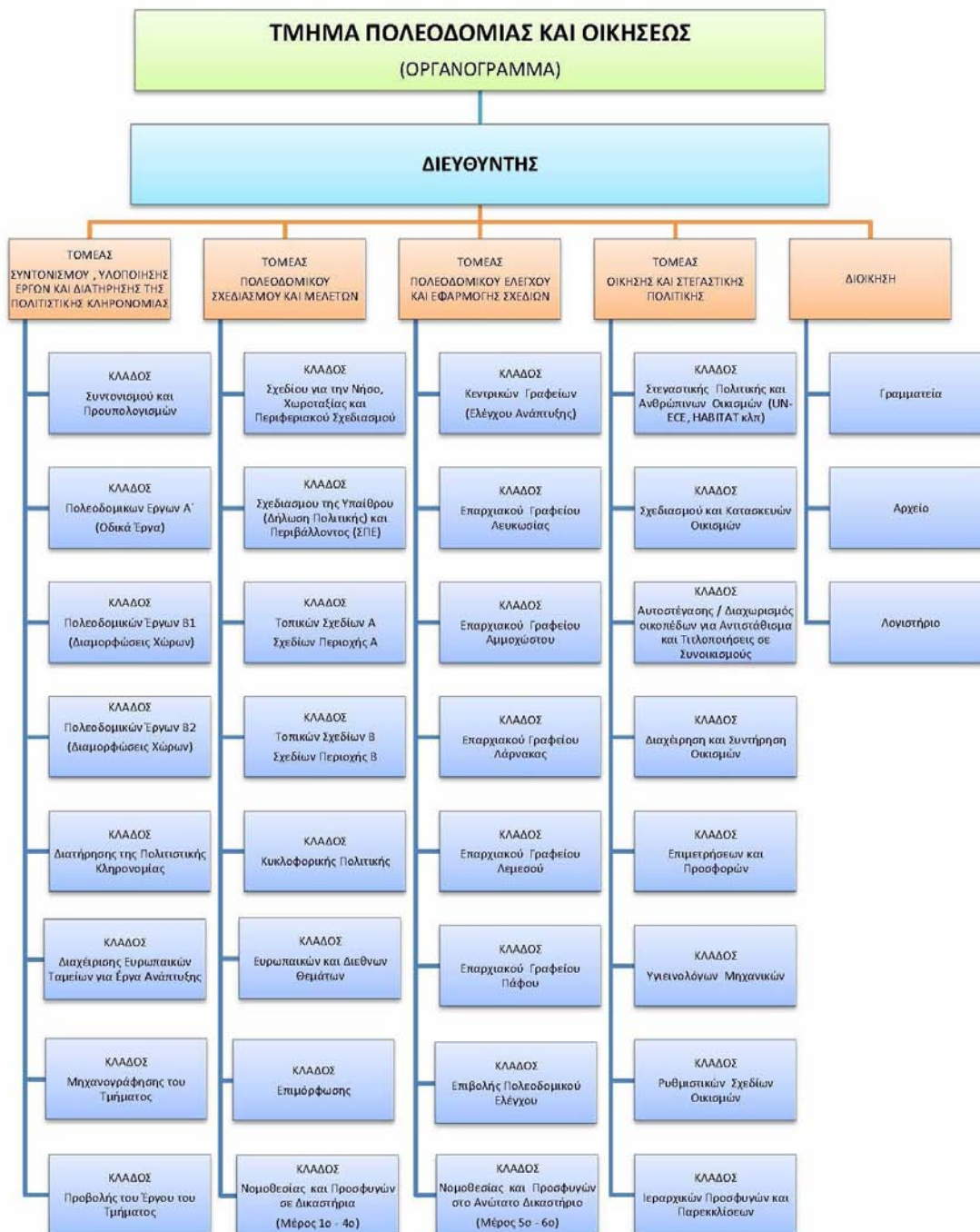
Mallinson, W. (2007) “US interests, British acquiescence and the invasion of Cyprus”. *British Journal of Politics and International Relations*, 9 (3), pp. 494-508.

Oktaý, D. (2002) “The quest for urban identity in the changing context of the city: Northern Cyprus”. *Cities*, 19 (4), pp. 261–271.

United Nations Development Programme. Partnership for the Future (2013) *Nicosia Master Plan*. Available at: http://www.undp-pff.org/index.php?option=com_content&task=view&id=80&Itemid=140 [Τελευταία πρόσβαση: 12-06-2014].

Παράρτημα

Οργανόγραμμα Τμήματος Πολεοδομίας και Οικήσεως Κυπριακής Δημοκρατίας

Πηγή: http://www.moi.gov.cy/moi/tph/tph.nsf/page14_gr/page14_gr?OpenDocument.

Πίνακας 1: Σύγκριση Πολεοδομικών Πλαισίων

	επί Αγγλοκρατίας	Κυπριακή Δημοκρατία	αυτοαποκαλούμενη ΤΔΒΚ
Νομοθετικό Πλαίσιο	Περί Ακίνητης Ιδιοκτησίας (Διακατασγή, Εγγραφή και Εκτίμηση)	Σχέδιο για τη Νήσο 1972	Συνταγματικός Νόμος-Κεφάλαιο 96 (Περί Οδών και Οικοδομών Κανονισμός 1954)
	Περί Οδών και Οικοδομών Κανονισμός 1954	«Ο Περί Πολεοδομίας και Χωροταξίας Νόμος του 1972».	Νόμος Κοινωνικής Στέγης (23/1978)
	Νομοσχέδιο περί Πολεοδομίας (1957) (Δεν εφαρμόστηκε)	Περί Ρυθμίσεως Οδών και Οικοδομών Νόμος	Νομοθεσίας Χωρικού Σχεδιασμού 55/89
Αρχή Σχεδιασμού	Τοπικές Αρχές	Τμήμα Πολεοδομίας και Οικήσεως	Τμήμα Πολεοδομίας και Οικήσεως
Επίπεδα Σχεδιασμού Σχεδιαστική Ιεραρχία	Γενικές κατευθύνσεις Σχεδιασμού	Σχέδιο για τη Νήσο (Ανενεργό)	Εθνικό Χωροταξικό Σχέδιο (National Physical Plan)
		Τοπικά Σχέδια	Τοπικά Αναπτυξιακά Σχέδια (Local Development Plans)
		Σχέδια Περιοχής	Σχέδια Περιοχής Προτεραιότητας (Priority Area Plan)
		Δήλωση Πολιτικής	Θεματικά Σχέδια
		Ρυμοτομικά Σχέδια ή Σχέδια Δράσης	(Δεν είναι νομικά δεσμευτικά)
Έγκριση Σχεδίων		Υπουργός Οικονομικών-Σχέδιο για την Νήσο	Υπουργικό Συμβούλιο - Έγκριση Χωροταξικού Σχεδιασμού
		Υπουργός Εσωτερικών-Τοπικά Σχέδια και Σχέδια Περιοχής	Ενιαίο Συμβούλιο Δήμων, ΤΠΟ, Επαρχιακών Γραφείων-Έγκριση υπόλοιπων σχεδίων
		ΤΠΟ-Σχεδιασμός, Εφαρμογή του Περί Πολεοδομίας Νόμου	Τμήμα Πολεοδομίας-Σχεδιασμός

Πηγή: Ιδία επεξεργασία.